

Міжнародны тыдзень мастацтваў

Выдавецца з 1932 г.

№ 13 (2592)

ПЯТНІЦА

31

сакавіка 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ДРУГ НА ЎСЁ ЖЫЦЦЁ...

Народны пісьменнік БССР Міхась Лынькоў адкрывае Усесаюзнаы тыдзень дзіцячай і юнацкай кнігі.

Вядомая пісьменніца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Зоя Васкрасенская «у дзіцячым палоне».

Пакупнікі «атакуюць» кніжны кіёск.

Аўтограф дае госьць з далёкай Кіргізіі — Ёсабек Ісакаў.

Іван Шамлін перадае эстафету Усесаюзнага тыдня дзіцячай і юнацкай кнігі пісьменніку з Казахстана Жапару Амірбекаву.

Маскоўскага пісьменніка Юрыя Якаўлева беларусія дзеці ведаюць і па яго кнігах, і па фільмах «Пушчын едзе у Прагу», «Мы з Вулканам».

Яркім, радасным святам прамільгнулі дні Усесаюзнага тыдня дзіцячай і юнацкай кнігі. Яго эмблема—сімвалічны карабель ведаў і рамантыкі пад парусам-кнігай—разам з эмблемай Міжнароднага года кнігі аздабляла афішы і вітрыны, фасады кнігарняў, бібліятэк і тэатраў. Урачыстае адкрыццё Тыдня адбылося ў Беларускім тэатры оперы і балета. Гасцінным гаспадаром свята, якое пачалося тэатралізаваным «Падарожжам у цудоўную краіну кнігі», быў наш даўні знаёмы Несцерка. Дарагіх гасцей з братніх рэспублік хлебам-соллю віталі дзеці Мінска. Яны ж былі галоўнымі акцэрамі прыгожага відовішча, у якое вылілася прадстаўленне (аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаноўшчык В. Грушо, вершы А. Вольскага і П. Макаля). Мы убачылі яркія танцы і тэатралізаваныя гульні, дзе разам з дзецьмі выступалі на сцэне героі іх любімых кніг — Дон-Кіхот і тры мушкетэры, Іван-царэвіч і Міколка-паравоз, Цімур і Беласнежка і сем гіномаў... А ў фазе на вітрынах выстаўкі было паказана самае лепшае з таго, што выдалі дзіцячыя выдавецтвы рэспублік.

Свята «кніжных імянін» прайшло па ўсёй Беларусі, у ім прынялі ўдзел нашы пісьменнікі і госьці, якія выязджалі ў вобласці і раёны. У Саюзе пісьменнікаў БССР адбыўся сімпозіум на тэму «Праблемы інтэрнацыянальнага выхавання ў дзіцячай літаратуры». Праз год такога свята будзе ў Алма-Аце...

ЗАМАЦОУВАЮЦЦА творчыя сувязі паміж тэатральнымі аб'яднаннямі нашай краіны. Усё часцей наладжваюцца сустрэчы артыстаў, рэжысёраў, мастакоў розных рэспублік для сумеснага абмеркавання агульных праблем і канкрэтных з'яў мастацтва сцэны. Мінск— Масква— Ленінград... Гэта — маршрут частых паездак актывістаў БТА, а мы ў сваю чаргу гасцінна прымаем калег з Расіі, Літвы, Украіны, Малдавіі...

У гэтыя дні вялікая група беларускіх артыстаў жыве ўражаннямі ад выступленняў перад патрабавальнымі

халоднымі днямі), былі сталыя ацэнкі добразычлівы аналіз, удзячныя водгукі. Запомнілася такая, скажам, фраза: «Каб паслухаць спевакоў, варта цяпер паехаць у Мінск...» Хвалювала гэта і таму, што чулася з вуснаў дасведчаных майстроў—Царова, Зуевай, Мансуравай, Талубеева, Смірнова, Шатровай, Торскага і іншых яркіх прадстаўнікоў савецкага мастацтва.

Мушу адзначыць, што напружана і натхнёна давалася працаваць нашым купалаўцам, якія паказвалі сцэны з «Канстанціна Заслонова», «Лявонікі на арбіце» і «Рудабельскай рэспублікі», артыстам оперы і балета, філармоніі. Не называю ўсіх, бо спіс быў бы вялікі. Але не адзначыць нашага канцэртмайстра В. Багатырскую, якая вельмі тонка і чула вяла ўсе нумары насычанай праграмы,

Л. АЛЕКСАНДРОЎСКАЯ,

народная артыстка СССР

НЕЗАБЫЎНЫЯ ўРАЖАННІ

аўдыторыямі нашых маскоўскіх і ленінградскіх сцэнаў. За чатыры дні наш спецыяльна для гэтага сфарміраваны калектыў паказаў вялікую праграму ў Доме актывістаў, у цэхах завода імя Ленінскага камсамола і ў Доме ветэранаў сцэны імя А. Яблочкинай у сталіцы нашай краіны і, пераехаўшы «Стралою» у горад над Нявой, у Ленінградскім аддзяленні Саюза кампазітараў РСФСР і ў Доме ветэранаў сцэны імя М. Савінай.

Сказаць, што нашых пасланцаў прымалі цёпла—мала. Аўдыторыі і прафесійна падрыхтаваныя глядачы, і рабочыя (у абедзённым перапынку, непасрэдна ў цэхах) гораха, з энтузіязмам апладзіравалі драматычным артыстам і оперным спевакам, танцоўшчыкам балета і чытальнікам. Маскоўскія аўтазаводцы літаральна «не адпускалі» нашых выканаўцаў са сцэны.

А колькі шчырых і непасрэдных размоў, гутарак, спрэчак! Асабліва тады, калі з намі сустракаліся калегі—артысты славуных сцэн Расіі, кампазітары, каб сказаць сваё слова пра мастацтва беларусаў. Акрамя кветак (што так радавала ўсіх нас у доволі

нельга. Таксама і А. Ражбу, якая ўзяла на сябе арганізацыйныя клопаты.

Паездка—адно з мерапрыемстваў БТА да 50-годдзя ўтварэння СССР. Карысць ад яе вялікая. Па-першае, такім чынам нашы артысты пашыраюць межы прапагандыскай дзейнасці, непасрэдна знаёмячы з дасягненнямі нацыянальнай культуры шырокую аўдыторыю. Масквічы і ленінградцы знаёмліліся з сучасным узроўнем нашага сцэнічнага мастацтва. Па-другое, нашы артысты драмы, оперы, балета і эстрады як бы атрымліваюць магчымасць яшчэ і яшчэ раз правесці сябе перад патрабавальным глядачом. Мабыць, тыя ўражання, з якімі вярнуліся ў Мінск В. Тарасаў і І. Сарокін, А. Карзянска і В. Давыдаў, А. Астралецкі і І. Лакштэнаў, Г. Макарава і П. Кармунін, і ўсе ўдзельнікі тых незабыўных сустрэч, не застануцца толькі ўражаннямі. Яны дапамогуць артыстам у іх далейшым творчым ролі, духоўна ўзбагацяць кожнага. І нешта дарагое ўліецца ў творчасць артыстаў.

Праблемам развіцця літаратуры на мастацкай крытыцы і павышэння ўзроўню тэарэтычных даследаванняў у гэтай галіне было прысвечана пашыранае паслядзённое аддзялення грамадскіх навук АН БССР, якое адбылося 29 сакавіка.

Паслядзённое адкрыў в. а. акадэміка-сакратара аддзялення, член-карэспандэнт АН БССР К. П. Буслая. З дакладам «Пастанова ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» і задачы павышэння ўзроўню навуковых даследаванняў па пытаннях тэорыі і метадалогіі літаратуры і крытыкі» выступіў дырэктар Інстытута літаратуры імя Я. Коласа АН БССР акадэмік АН БССР В. Барысенка.

Дакладчык адзначыў, што гэта пастанова развівае тэарэтычныя палажэнні XXIV з'езда КПСС аб ролі літаратуры і мастацтва ў перыяд развіцця сацыялістычнага грамадства і будаўніцтва камунізму. Прааналізаваў у гэтым святле стан літаратурна-мастацкай крытыкі ў рэспубліцы. Ён падрабязна спыніўся на задачах вучоных, указаў на неабходнасць накіраваць увагу інстытутаў аддзялення на глыбокае вывучэнне праблем тэорыі і метадалогіі літаратурна-мастацкай крытыкі, актывізаваць на-

маганні вучоных у даследаванні сучаснага мастацкага працэсу.

У спрэчках выступілі доктар гістарычных навук В. Бандарчык, доктар філалагічных навук П. Перкін, доктары мастацтвазнаўства У. Няфед, М. Кацар, кандыдаты філалагічных навук П. Дзюбайла, У. Казбярчук, В. Каваленка, кандыдат філасофскіх навук У. Коіан, кандыдат гістарычных навук П. Петрыкаў, кандыдаты мастацтвазнаўства В. Шматаў і А. Красінскі. Яны падзяліліся думкамі аб шляхах далейшага ўмацавання сувязей навукі з літаратурай, паглыблення вывучэння лепшых нацыянальных традыцый беларускай літаратуры і пытанніў узаемаўзбагачэння брацкіх культур, паліпшэння падрыхтоўкі спецыялістаў у галіне тэорыі літаратуры, крытыкі, кіно, музыкі, тэатра і выяўленчага мастацтва, прапаганды прычынаў пралетарскага інтэрнацыяналізму, партыйнасці і народнасці літаратуры і мастацтва ў барацьбе з буржуазнай ідэалогіяй.

У абмеркаванні даклада разам з вучонымі АН БССР прынялі ўдзел прадстаўнікі рэспубліканскіх газет і часопісаў, Саюза пісьмнікаў і іншых творчых саюзаў рэспублікі, вучоныя кафедры ВНУ.

БЕЛТА.

ЯКІ БЫЎ ВЕЧАР!

Наша школа запрасіла ў госці артыстаў Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы. Чакалі, але не вельмі спадзяваліся, што так далека аж за 130 кіламетраў у суботні вечар прыедуць да нас вядомыя артысты. А зараз нам сорамна, што такое думалі. Прыехалі купалаўцы! Рабочыя саўгаса, як даведаліся пра артыстаў, пачалі цікавіцца, дзе білеты купіць, але аказалася, што прыехалі да нас госці проста на сустрэчу і далі канцэрт бясплатна.

І які быў вечар!

Даўно мы не бачылі на нашай саўгаснай сцэне такіх майстроў, як народныя артысты СССР П. Малчанаў, З. Стома, народная артыстка рэспублікі Г. Макарава, заслужаная артыстка рэспублікі А. Рышкова, заслужаны артыст рэспублікі Б. Уладзімірскі,

артысты М. Зінкевіч, А. Доўгал, В. Анісенка, М. Казінін.

З. Стома раскажаў пра планы тэатра, пра яго сённяшні дзень. П. Малчанаў—пра сваю работу ў тэатры, у прыватнасці, як працаваў над роляю Леніна.

М. Зінкевіч і З. Стома паказалі фрагмент са спектакля «Традыцыйны збор», В. Анісенка і А. Доўгал—з «Паўлінкі», былі паказаны сцэны са спектакляў «Лявоніха на арбіце», «Людзі на балоце». Заслухаліся мы і мастацкім чытаннем М. Казініна. А пасля сустрэчы было нам аб чым пагаварыць з вядомымі артыстамі, такімі простымі, шчырымі.

А. ЛАПЦКАЯ,
настаўніца.

Саўгас «Беларусь»
Вілейскага раёна

ДРУГ НА ўСЁ ЖЫЦЦЁ...

Усеаюзны тыдзень дзіцячай і юнацкай літаратуры сабраў у Мінску паэтаў, празаікаў, драматургаў з усіх рэспублік Краіны Саветаў. Наш карэспандэнт сустрэўся з некаторымі з іх і папрасіў падзяліцца ўражаннямі ад «кніжчынага свята», раскажа пра сваю творчасць. Гасцям — традыцыйныя пытанні пра ўражання ад Беларусі, Мінска, пра сувязі з нашай літаратурай.

Алесь ЯКІМОВІЧ
(Беларусь)

— Некалькі гадоў таму назад адзін дзівак з вучонай ступенню моцна абуріўся быў на старонках літаратурнай газеты супроць «Мухі-Цакутхі». Добра яшчэ, што ён не ведаў пра яе сястру — «Мушку-Зелінушку». Ну; можна захаляцца мухамі, чытаць іх дзецім! — лямантаваў ён. Віць іх трэба, знішчаць!

Калі б гэты дзівак паглядзеў хараграфічную сіюту пра «Муху-Цакутху», выкаланю самімі слухачамі і чытачамі не 25 сакавіка ў тэатры оперы і балета, сэрца яго, трэба думаць, памячэла б. Ён зразумеў бы, што таленавітыя майстры і з мухі могуць зрабіць слава. Вядома, пазычынага мастацкага.

І сапраўды, было чаго паглядзець. Парадавалі нас і іншыя выступленні і артыстаў і саміх дзяцей, прысвечаныя кітагам. Гэта было сапраўднае свята дзіцячай кнігі. Ярае, багатае, змлістоўнае.

Не адрываючы вачэй ад сцэны, я думаў, як далёка слянула наперад наша дзіцячая літаратура. Паглядзіце выстаўку дзіцячых кніг у тым жа тэатры. Тут кнігі выдаеццаў усяго Савецкага Саюза. Якое гэта багацце! Помню, мы ў сваёй рэспубліцы пачыналі некалі, што называецца, на голям месцы — з адной дэвіях кніг. А зараз друкуем каля сотні штогод. Тое ж і ў іншых нацыянальных рэспубліках.

А ці ж параўнаць знешні выгляд цяперашніх кніг для дзяцей з тым, што мы мелі нават у першыя нясласнасныя гады. Як мучыліся мы тады, каб надрукаваць хоць бы каларыную вокладку! Цяпер на ўсе нашы рэспублікі маюць і дасканалыя друкар-

скія машыны, і добрыя надры мастакоў і майстроў паліграфічнай справы. Выраслі, вядома, і кадры дзіцячых пісьмнікаў. Расце і іх майстэрства, хоць яно ўсё яшчэ не паспявае за агульным ростам нашай культуры. Хацелася б, каб усе нашы дзіцячыя кнігі, без выключэння, мелі і добрае мастацкае афармленне, і добры, цікавы змест.

Тыдзень дзіцячай кнігі ў гэтым годзе для нас, на Беларусі, быў асаблівым святам. Мы праводзілі яго разам з гасцямі з усіх рэспублік — як гаспадары ўсеаюзнай эстафеты. Свята гэтае запамінацца надоўга і нам, ішчёмнікам, і юным чытачам.

Наждаем жа нашай савецкай, дзіцячай літаратуры новых поспехаў.

Зоя ВАСКРАСЕНСКАЯ
(РСФСР)

— Мы, пісьмнікі, як і піянеры, таксама следваем. Нельга пісаць на гісторыка-рэвалюцыйную тэму, ідучы на працяглым шляхам, браць толькі тое, што прасіла на двагі гісторыкам! Мы павінны пераплавіць панава і тое, што дадзена гатовым. І тое, што здабываецца пошукамі. Не ўзлужа сабе, як можна напісаць нават маленькае апавяданне пра Леніна, не прайшоўшы зноў і зноў па яго шляхах, па якіх — няхай сабе — хадзілі ўжо і іншыя пісьмнікі. Усё роўна я павінна прайсці гэты дарогі сама. Хочацца сказаць нешта новае, раскрыць які-небудзь радок Ільіча.

У навуковай біяграфіі Леніна ўказана, што ў жніўні 1917 года, калі Ільіч пераходзіў з Разліва на новае канспіратыўнае прыстанішча, ён з праважатымі М. Емяльянавым, А. Шотманам і Э. Рах'я трапіў у актывную зону тарфянога пажару. Нішто не ведаў, якімі сцяжынкамі ішоў Ленін, апрача Аляксандра Мікалаевіча Емяльянава (сына правадніка). І, на маёй просьбе, мы з ім паўтарылі

шлях Ільіча. Я ішла па тым жа балоце, па той жа дрыгве, у такую ж ноч — з 8 на 9 жніўня. Я хацела ведаць, як тут свеціць зоркі, як мяліюцца сілуэты дрэў, як дыміцца туман.

Потым я аднукала спецыялістаў па тушэнні тарфяных пажараў і прачытала ім, што пісалі пра той пажар тагачасныя газеты. Быў таі дым, сцявядкалі відавочцы, што, калі поезд праходзіў скрозь яго заслону, нічога не было відаць.

Пажарнікі былі ўражаны: «І Ленін ішоў праз актывную зону тарфянога пажару!» Яны былі ў такіх зонах, але ў масках, узброеныя сучаснай тэхнікай. А калі трапляе ў такі пажар чалавек нявольны, ён немінуха гіне, бо надпарадуецца голасу інстынкта — бегчы. Чалавек альбо правальваецца ў багню, альбо задыхаецца ад аднаго дыму. Каб уратавацца, трэба захоўваць паўны тэмпа хадзі, дыстанцыю, рэгуляваць дыханне. Патрэбна велізарная сіла волі. І пажарнікі прызналіся, што яны на-новаму убачылі Ільіча. У кнізе «Раніца» гэты эпізод займае старонкі паўтары. А колькі спатрабілася часу, каб расшукаць факты і людзей!

І так з кожным эпізодам, з кожнай дэталю. Я напісала невялікую кніжку «Дарагое імя» — пра Леніна і партыю, пра Савецкі Саюз. Кніжачка невялікая, аркушы з два, а працавала я больш года. Хацела паказаць, што Ільіч дажыў да вялікага шчасця ўбачыць плён таго, дзеля чаго змагаўся партыя, дзеля чаго было тры рэвалюцыі.

19 кастрычніка 1923 года цяжка хвораму Уладзіміру Ільічу ўрачы дазволілі паехаць з Горак у Маскву. І вось — усюды пісалася, што Ленін праехаў на машыне міма Першай Усеаюзнай выстаўкі. Як гэта міма, думаю я. Ён не мог праехаць міма! Стала капацца ў архівах, прагледзела фота- і кінамагнеты, знайшла планы выстаўкі, і пераканалася, што Ленін праехаў не міма выстаўкі, а праз яе. Я дрыгала ад шчасця, калі знайшла доказы таго, што Ленін убачыў здабыты мірнага, шчаслівага жыцця людзей працы, убачыў братэрства рэспублік,

50-годдзе якога мы святкуем. Я зразумела, якімі прачаслівымі вачамі павінен быў глядзець Ільіч на першы паравоз сармавічоў, на першы трактары, электрычныя лампачкі. Ён бачыў план ГЭАПРО ў дзелні. І паездка Ільіча стала іншай у маіх вачах. А ўсё гэта адно слова: міма ці праз...

Я напісала кнігу пра Надзею Канстанцінаўну Крупскую, здымаецца фільм «Надзея» наводле спінарыя майго і Ірыны Данскай — пра юнацтва і вялікае каханне, пра маладую гвардыю новага свету, пра «Саюз барацьбы за вызваленне рабочага класа». Членамі яго былі людзі ад 17 да 25—26 гадоў — юнакі і дзюлаты камсамольскага ўзросту. Гэта — тая чыстая і светлая прычына, ад якой пачынаецца партыя. Хацелася прасачыць станаўленне характараў гэтых людзей, іх пошукі месца ў жыцці. Тут таксама ёсць раскрыты радок з успамінаў П. К. Крупскай. Калі Надзі Крупскай было 12 год, міма акон гімназіі, у якой яна вучылася, прасякалі «ганебныя дрогі», у якіх везлі па пакаранне смерцю царазайцаў — Соф'ю Піроўскую і Жэлабава. Іх везлі спіной да коней, з закручанымі назад рукамі, у чорных балахонах. Гімназісткі прыліпілі да вокан. І вось вочы Надзі сустрэліся з вачыма Соф'і. Надзі доўга-доўга глядзела ў вочы Соф'і, нібы далучаючыся душой да подзвігу. Дзве дзючыны. Адна толькі ўступіла ў жыццё, другая — аддае яго ў імя вышэйай мэты. І Надзі, якая доўга шукала сваё месца ў жыцці, пасля гімназіі з адцаем пісала Ільічу Талстому — прасіла справы, каб хоць крыху заглядзіць зноў, якое прынесла людзям сваёй бяздзейнасцю. Гэта яна пісала ў 17 год, калі ўжо 3 гады давала ўрок і зарабляла сама на жыццё. І яна саромелася бяздзейнасці!

Такой была і Аляксандра Калантай. Я місга год ведала яе, працавала з ёй. Яна ж — напалавіну беларуска. Бацька яе — генерал Дамантовіч, беларус, герой Шышкі, ваенны гісторык. 31 сакавіка спаўняецца 100 год з дня яе нараджэння.

Вазген ТАЛЯН
(Арменія)

— Беларусь — мая даўняя знаёмая. Я ваюваў у складзе войск 3-га

Грамадскасць рэспублікі шырока адзначыла XI Міжнародны дзень тэатра. Адбыліся творчыя сустрэчы дзялоў сцэны з гледачамі і артыстамі самадзейнасці.

27 сакавіка напярэдадні спектакляў праводзіліся гутаркі рэжысёраў і вядучых майстроў пра здабыткі і задачы савецкага тэатральнага мастацтва, пра дзейнасць калектываў, з якімі ў той вечар сустрэкаліся гледачы. Праводзіліся пасяджэнні аддзяленняў БТА.

У Мінску, у Доме мастацтва, быў наладжаны ўрачысты вечар.

Са словам пра неўміруае мастацтва акцёра і рэжысёра, пра адказнае прызначэнне сцэны ў выхавальным працэсе працоўных выступіў народны артыст БССР С. Бірыла. Акцёрам і рэжысёрам мінскіх тэатраў, прызнаным лепшымі за мінулы сезон, былі ўручаны дыпламы і прэміі Беларускага тэатральнага аб'яднання.

Пасля ўрачыстай часткі быў паказан традыцыйны актёрскі «капуснік» і дэманстраваліся кінастужкі, прысвечаныя тэатральнаму мастацтву і яго майстрам.

ПЯТАЯ СТУДЭНЦКАЯ...

Пяты раз у Мінск прыходзіць студэнцкая музычна-тэатральная вясна. У гэтым годзе яна прысвячаецца 50-годдзю ўтварэння ССРСР.

Урачыстае адкрыццё «вясны» адбылося на гарадскім вечары ў Палацы культуры прафсаюзаў. У ім прынялі ўдзел студэнты ўсіх віу і калектывы тэатраў Беларускай сталіцы.

Аб рабоце творчых калектываў падрыхтоўцы іх да 50-годдзя ўтварэння ССРСР расказалі дырэктар Беларускага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы заслужаны дзеяч культуры БССР І. Міхалюта, намеснік дырэктара Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР Г. Ручыніскі, дырэктар Рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага заслужаны дзеяч культуры БССР К. Русеў і дырэктар тэатра музычнай камедыі БССР М. Колас.

У вечары прынялі ўдзел народнай артыстка ССРСР Т. Ніжнікава, заслужаны артыст БССР П. Пекур, заслужаная артыстка РСФСР Н. Рэвінская, артысты М. Зінкевіч,

Л. Міхеда, А. Рымашэўскі, Н. Гайда і інш. Былі паказаны ўрыўкі са спектакляў «Разгром», «А зоры тут сіхія...», «Традыцыйны збор», «Несцёрка», «Пікавая дама», «Філіяка Манмартра»...

Студэнцкая музычна-тэатральная вясна пачала свой разбег. Студэнты Мінскага педінстытута замежных моў прагледзелі ўжо спектаклі «Кааі-старога Арбата» ў Рускай драматычнаму тэатры імя М. Горкага і «Зялёная птушка» ў тэатры юнага гледача, студэнты Беларускага тэхналагічнага інстытута — «Трыбунал» у Беларускай акадэмічнаму тэатры імя Я. Купалы.

Наперадзе дзесяткі сустрэч студэнтаў і навучэнцаў тэхнікумаў з мастацтвам у тэатрах, канцэртных залах, у студэнцкіх клубах. Дарэчы, упершыню ў праграму студэнцкай музычна-тэатральнай вясны ўключаны фестываль калектываў мастацкай самадзейнасці вышэйшых навучальных устаноў.

А. ЮЗАФОВІЧ,
намеснік загадчыка аддзела
Мінскага гаркома камсамола.

ПРЫЗНАНЫ ЛЕПШЫМІ

Прэзідыум Беларускага тэатральнага аб'яднання прысудзіў прэміі і дыпламы за лепшыя артыстычныя работы і рэжысуру на выніках мінулага творчага года. У трупі Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы адзначаны рэжысёр В. Раеўскі і артысты Г. Аўсянін і А. Мазлоўскі, Рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага — артыст Ю. Ступакоў, Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР — актрыса Н. Гайда, Дзяржаўнага тэатра лялек БССР — мастак Л. Быкаў, Вялікага тэатра оперы і балета — Л. Бржазоская, К. Малышава, Ю. Траяна, М. Галкоўскі і Г. Лебедева, Узнагароды прысуджаны рэжысёрам Г. Волкава (Врэст), І. Папovu (Гомель) і У. Караткевічу (Магілёў), артыстам Л. Пісаравай (Дзяржаўны тэатр імя Я. Коласа), Т. Нікалаевай (Гродна), І. Мацкевічу (Брэст).

Такая форма заахвочвання і вызначэння лепшых выканаўцаў мужчынскіх і жаночых роляў, рэжысуры і дэкаратыўнага мастацтва становіцца традыцыйнай і прыпадае звычайна на 27 сакавіка — Міжнародны дзень тэатра.

Беларускага фронту, прайшоў з ім баявы шлях да Усходняй Прусіі. У 1944 годзе брыгада супраціўлялася артылерыі, у якой служыў л. пралётна прыз Мінек. Добра помню зацемнены горад, уражанне было цяжкае. Вельмі хацелася убачыць Мінск новы, і я рады, што бачу горад вільні і светлы.

У Хатыні я быў разам з нашым малым паэтам Сурэнам Мурадзімам — ён не ведае вайны, помнікі і журботны перазвон яго ўразлі асабліва. Ён атрымаў уяўленне аб тым, якой жахлівай была апошняя вайна, колькі забрала яна жыццяў.

Сустрэчы пісьменнікаў, дзялоў культуры вельмі карысныя — гэта проста не перакладаць словамі. Яны маюць дружбу народаў, дружбу літаратур.

Юрый ЯКАУЛЕУ
(РСФСР)

— У мінулым годзе я быў на гэтым жа свяце — Тыдні дзіцячай літаратуры і мастацтва — у балгарскім горадзе Смоліні, на радзіме Спартана і Арфея. Многа было песень, танцаў, веселасці. І ваша святая кнігі мне нагадала балгарскае.

Беларусь, дзе ў вайну загінуў кожны чацвёрты, мне, салдату-франтавіку, вельмі блізка. Пасля вайны я быў у Брэсце, на пагранічных заставах, у чырвоных следпахтаў. Таматка маіх кніг — стаўленне сённяшніх дзяцей да вайны — на Беларусі мае вельмі багатую дакументальную аснову. Матэрыял невычэрпны, таму я зноў і зноў вяртаюся да Беларусі. Героі маіх апавяданняў: Ліда Дземец — з Оршы, Алёша Новікаў — з пагранічнай заставы каля Брэста. Вашы чытачы, пэўна, ведаюць і маё апавяданне пра Хатынь. Беларусь прысвечан мой фільм «Пшчык едзе ў Прагу», зараз, да юбілею пяцінарых, заканчваецца фільм «Зімародак». На Беларусі выйшаў зборнік маіх апавяданняў.

Ісабек ІСАКАУ
(Кіргізія)

— Мне вельмі падабаецца цудоўны Мінск, яго архітэктурны ансамбль, паркі. Ніколі мне не забываючы чысты і міагальодны вуліцы, Ленінскі праспект, велічны манумент Перамогі.

маёй сімвалам вялікага подзвігу непераможнай Савецкай Арміі, а Хатынь — гэта нашы агульняныя слёзы. — Калі вярнуся дамоў, напішу цыкл вершаў пра Беларусь, пра ле партызанскія лясы, дзе змагаліся з фашызмам і мае землякі, пра Хатынь.

Разам з маскоўскім пісьменнікам Паўлам Катаевым і беларускай Ядвігай Бяганскай выступаў перад мінскімі школьнікамі, расказаў, што напісаў для дзяцей нашы паэты і празаікі, прачытаў свае вершы на рускай і кіргізкай мовах і па просьбе нашага паэта Н. Байцёмірава зачытаў урывак з яго паэмы «Балатбек», прысвечанай Беларусі-партызанцы.

Летні жэ, песня, к вышоженым лесам
Далекой Белоруссии, и там
Тебе расскажут доли,
И каждый влюб враненной земли
О людях, что на смертный подвиг
шли,
И о герое нашем — Волотбеке.

Сувязі нашы з беларускай літаратурай будуць мацней. У нас добра ведаюць вашых класікаў Я. Купалу і Я. Коласа, кнігі П. Броўкі і І. Шамякіна, у юбілейным годзе Краіны Савецкай выдаём кніжку Рыгора Барадзіла «Раскідач».

Андрас ЯАКСОО
(Эстонія)

— Я задаволены тым, што панісцціла пабыць на Беларусі, убачыцца з пісьменнікамі, творы якіх мне давалася перакладаць. Зараз я перакладаю «Снежныя зімы» І. Шамякіна, у наступным годзе выйдзе на эстонскай мове зборнік яго апавяданняў і аповесцей.

Перакладаў я і «Альпійскую баладу» В. Быкава, апавяданні В. Хомчанкі, І. Пташнікіна. Адно з апавяданняў І. Пташнікіна ўвойдзе ў юбілейны зборнік да 50-годдзя ССРСР, дзе прадстаўлены пісьменнікі 36 моваў Савецкага Саюза.

Я сам — празаік, але даводзілася перакладаць і вершы П. Броўкі, М. Танка, Е. Лось.

— Чым Вас прывабіла беларуская літаратура?

— Перш за ўсё гераічнай тэматыкай. А паэты вашы — цудоўныя! Ну, што ж тут зробіш? Немагчыма не пераклаціць...

— Перакладаеце з арыгінала? З

Зноў ЛіМа

СЯРОД урачыстасцей, якімі будзе адзначана 90-годдзе з дня нараджэння народнага песняра Беларусі Яні Купалы, павінна быць і святая паззіі. Маркуецца, што яно будзе праведзена на радзіме паэта ў Вязынцы. І назва яму, відавочна, — Купалаўскае.

Пакуль што ў нас не праводзіліся такія святы. Значыць, ад таго, як пройдзе першае Купалава свята, будзе залежыць і лёс іншых пазтычных свят: коласаўскіх, багдановічаўскіх... Зямля Беларусі багатая на імёны, што, як зоркі першай велічыні, свеціць высока і далёка. Чаму ж яна, зямля наша, павінна быць бедная на святы?

Якім бы хацелася бачыць яго, Купалава свята?

Хацелася б, каб святая гэтае было ў нядзелю, і каб гэта стала традыцыйнай — другая нядзеля ліпеня аддаецца Купалаўскаму святу паззіі ў Вязынцы, як першая чэрвеня — Пушкінскаму святу паззіі ў Міхайлаўскім.

Людзі будуць чакаць гэтай нядзелі кожны год, так, як некалі чакалі кірмашу, дзе было весела, дзе былі сустрэчы даўніх знаёмых і тых, хто знаёміўся ўпершыню. Дзе

імя Я. Коласа), Т. Нікалаевай (Гродна), І. Мацкевічу (Брэст). Такая форма заахвочвання і вызначэння лепшых выканаўцаў мужчынскіх і жаночых роляў, рэжысуры і дэкаратыўнага мастацтва становіцца традыцыйнай і прыпадае звычайна на 27 сакавіка — Міжнародны дзень тэатра.

— У мяне ёсць і арыгіналы, і рускія пераклады, і ваш вялікі беларуска-рускі слоўнік.

Аляксандр ДУНАЕЎСКІ
(РСФСР)

— На Беларусі ў мяне многа чытачоў — розных узростаў, розных пакаленняў. Пасля выхаду маёй кнігі «На слядах Гая» я атрымаў мноства лістоў, асабліва з Беларусі. Пачаўся калектывны пошук, кожны з карэспандэнтаў стараецца дапоўніць расказ пра легендарнага камора. Сярод юных гаёўцаў ужо ёсць свае ветэраны, колінныя піянеры сталі камсамольцамі... У Мінскай школе № 95, што на вуліцы Гая, існуе дружна імя Гая. У мяне з работамі цікавая пераніска, я рад быў магчымасці там выступіць. У корпусе Гая былі палкі, чэхі, венгры, і цяпер піянеры перапісваюцца з Будапештам, Варшавай, Прагай. Лісты ідуць з Тбілісі, Ерэвана, Ульянаўска, украінскіх гарадоў. Асабліва мяне хвалюць лісты з тых мясцін, дзе Гай ніколі не быў — з Тулы, з Волагды, з Сібіры. Гэта і ёсць інтэрнацыяналізм у дзеянні — тэма маёй творчасці. У мяне выйшлі яшчэ кнігі «Іду за Гапшакам», «Сапраўдныя гісторыі Каралі Лігедзі», «Алека Дундзіч», цяпер мяне вельмі цікавіць фігура Фрыца Платэна.

Іон ГЕАРГІЦЭ
(Малдавія)

— У Беларусі я ўпершыню. Уражаны — надзіва багатыя і адговада. І ад свята, і — асабліва — ад Хатыні. Прыеду на радзіму і напішу пра ўсё гэта нарыс для часопіса «Мальдова», дзе я працую.

У нашым Саюзе пісьменнікаў усталювалася традыцыя — асобныя ўстаноўлены інфармуяць усю арганізацыю пра літаратурнае жыццё той ці іншай саюзнай рэспублікі. Я спецыялізуеся на Украіне, а Спірыдон Вангелі — па Беларусі. У вас выйшлі яго «Прыгоды Гугуца», а ён перакладае на малдаўскую А. Марціновіча.

Я нядоўна пераклаў вершы Маісіма Танка і Веры Вярбы, рэдагаваў пераклад рамана І. Шамякіна «Сэрца на далоні». Добра, што удалося пабыць на Беларусі, цяпер я настаяюся пе-

КУПАЛАВА СВЯТА. ЯКІМ ЯМУ БЫЦЬ?

ўсё было па-народнаму звыкла і проста і ў меру урачыста.

І цяпер варта ўсё прадумаць да драбніцы, каб гэтае свята не «заафіцыйліца» доўгімі абавязковымі і неабавязковымі прамовамі, аднастайным чытаннем і засцэнарным канцэртамі. Святая тады атрымаецца сапраўды народным, вартым памяці народнага песняра, калі ў ім будзе разумная імправізацыя, пачынаючы ад вядучага, здоўнага прадставіць кожнага, хто будзе выступаць арыгінальна, шчыра, як за бяседным сталом.

На святая людзі будуць ехаць з усіх куткоў Беларусі. І нам думаецца, што «паездзі» да Вязынкі варта было б загадаць аддаць у распраджэнне вучняў-старшакласнікаў тутэйшых мясцін. У яркіх нацыянальных уборах з галінкамі маю ці палявымі кветкамі ў руках яны будуць вітаць гасцей на Купалавай зямлі, паказваць і расказаць, як даехаць ці дайсці да Вязынкі.

Трэба, каб усё багацце народных мелодый — песень, танцаў, прыпевак — гучала ў гэты дзень у ваколіцах Вязынкі.

Вядучы святая звернецца з пранікнёным словам пра Купалу да ўсіх; хто збярэцца на пагорку перад памостам-эстрадай. Так нам уяўляецца пачатак.

А затым адзін за адным будуць падыходзіць да мікрафона паэты — тутэйшыя і гасці. Хто шчырым прывітаннем, хто сваім вершам, хто перакладам Купалы на родную мову возьме ўдзел у спаборніцтве слова.

Пасля перапынку — эстрада ў руках удзельнікаў мастацкай самадзейнасці. Прагучаць Купалавы вершы ў выкананні пераможцаў рэспубліканскага конкурсу юных чытальнікаў, сцэны з яго пес, песні ў харавым, сольным выкананні, народным мелодый на розных інструментах.

У праграме святая належнае месца павінны заняць песні і танцы народаў ССРСР, у прыватнасці і тыя, якія любіў Купала. Можна будзе ў кніжных кіёсках набыць новы «Дзень паззіі», творы Яні Купалы і іншыя кнігі.

Купалава святая паззіі павінна стаць сапраўды народным, жывым, карнавальным, кірмашовым — разнастайным і багатым па змесце. І калі яно такім будзе, цікавым і памятным, тады яно пачае пачатак добрай традыцыі ў нашым культурным жыцці.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ,
Мікола АУРАМЧЫК,
НІЛ ГІЛЕВІЧ, Уладзімір ПАУЛАУ, Янка СІПАКОУ, Уладзімір ЮРЭВІЧ.

Жапар АМІРБЕКАУ,
Шархан МУРТАЗАЕУ
(Казахстан)

— Ваша святая кнігі было арганізавана вельмі добра, творча, з вялікім густам. Нам асабліва спадабаліся выступленні дзяцей, іх танцы, нацыянальныя касцюмы. Усё гэта зрабіла велізарнае ўражанне. І нам здаецца, што гэта вынік не толькі падрыхтоўкі да свята, але і добрай пастаноўкі работы ў школах, дзіцячых установах. Добра, што была наладжана выстаўка кніг саюзных рэспублік.

Мы прымаем ад вас эстафету кніжнага свята і разумеем, наколькі гэта адказна. Будзем імкнуцца пераняць усё лепшае ад беларускіх сяброў.

Святая дзіцячая кнігі ахопіць усю вобласць і раёны нашай рэспублікі. Мы пакажам гасцям нашы буйныя прамысловыя цэнтры — Караганду, Чымкент, Балхаці, Усць-Каменогорск, каб даць уяўленне аб жыцці сучаснага Казахстана. Гасці пабудуць у гарадах і аулах, на свае вочы убачаць, як змянілася аблічча нашых аулаў.

Мы пацярпым выданне твораў дзіцячых пісьменнікаў усіх рэспублік Саюза. Спадзяюся, што ў нас хоць сілы для прывольнай арганізацыі сабраўскіх, братніх, інтэрнацыянальных сустрэч, тым больш, што кніжнічны імяны будуць у Казахстане нярэдка канферэнцыі афра-азіяцкіх пісьменнікаў.

— Як і калі вы пазнаёміліся з беларускай літаратурай?

Ж. Амірбекаў. У нас, у Казахстане, асабліва ў Караганде, жыць многа беларусаў. А я — родам з Караганды. З дзяцінства слухаў з дзецьмі беларусаў і ўкраінцаў. Нашага суседа Бандарэнка ў называў гэтан жа, як і яго дзеці, «бацька». Пазней я напісаў верш «Ён быў, нібы мой бацька». Дарослым ужо чытаў Я. Купалу і Я. Коласа, П. Броўку і А. Купалова. На святая кнігі ў Мінск мы прывезлі сіянальныя экзэмпляры выбраных вершаў М. Танка.

Ш. Муртазаеў. Купалу і Коласа ведаю з дзяцінства, са школьнай праграмы. Люблю ваенныя аповесці В. Быкава, раманы І. Мележа, якія зараз вылучаны на атрыманне Ленінскай прэміі.

ПА ПРАПАНО-
ВЕ Савецкага
Саюза XVI се-
сія Генеральнай асамб-
леі ЮНЕСКО прыняла
рашэнне аб аб'ядленні
1972 года Міжнарод-
ным годам культуры. У ра-
шэнні Генеральнай
асамблеі вызначаны ас-
ноўныя напрамкі і зада-
чы Міжнароднага года
культуры: заахвочванне кні-
гавыдавецкай справы і
распаўсюджвання кніг,
развіццё бібліятэчнай
абслугі насельніцтва,
узмацненне міжнарод-
нага кнігаабмену, павы-
шэнне значэння кнігі як
сродку адукацыі, наву-
ковага і тэхнічнага пра-
грэсу, міжнароднага
ўзаема разумення і мір-
нага супрацоўніцтва.

Р. МАЧУЛІН,

намеснік міністра культуры БССР

МІЖНАРОДНЫ ГОД КНІГІ

Сёлетні год — Міжнародны год кнігі. У рэдакцыю «Літаратуры і мастацтва» прыходзяць пісьмы, у якіх чытачы пытаюцца, як мяркуецца адзначыць гэту падзею ў нашай краіне, у Беларусі. Расказаць пра гэта мы папрасілі намесніка міністра культуры БССР Р. Мачуліна.

роднай федэрацыі бібліятэчных асацыяцый, прысвечаную праблемам чытання. У штаб-квартиры ЮНЕСКО (Парыж) будзе арганізавана выстаўка ста лепшых кніг, якія зрабілі найбольшы ўплыў на чалавецтва, а таксама выстаўка «Кнігавыдавецкая справа і развіццё бібліятэкі». У Вене з'явіцца прадстаўніцтва дзясяці краін для абмеркавання праблемы кнігаабмену, а ў Маскве ў Маскве і Тапскенце будуць праведзены семінары бібліятэкараў на тэму «Публічныя бібліятэкі, іх дзейнасць і роля ў сацыяльна-эканамічным і культурным развіццё». У семінары прымуць удзел прадстаўнікі дзевяці краін Азіі і Афрыкі, якія сталі на шлях развіцця. Яны пазнаёмяцца з работай бібліятэкі Масквы і Узбекістана. На міжнародным сімпозіуме ў Маскве прадстаўнікі нашай краіны выступяць з дакладам — «Кнігі на службе гуманізму, прагрэсу і міру».

Запэўдзіла эмблема Міжнароднага года кнігі, якая адлюстроўвае супрацоўніцтва праз кнігу і яе ролю ў нацыянальным развіцці. Дзве эмблемы — «Кніга для ўсіх».

Для правядзення мерапрыемстваў у краінах свету створаны нацыянальныя камітэты. Працуе і Савецкі нацыянальны аргкамітэт пад старшынствам К. Фурцавай — міністра культуры СССР. У сааў кмітэта ўвайшлі прадстаўнікі ведамстваў і арганізацый, якія звязаны з выпускам, распаўсюджваннем і прапагандай кнігі. Міжнародны год праводзіцца ўпершыню і з'яўляецца вялікім святам. Гэта не толькі даніна павагі гісторыі кнігі, але і год сімвалічнага сацыяльнага значэння кнігі, далейшага ўмацавання яе ўплыву на палітычнае, эканамічнае і культурнае жыццё.

Краіны сацыялістычнага лагера выкары-

тэж, з іх 20 358 — у Беларусі, дзе кніжны фонд перавышае 125 мільянаў тамоў.

Цэнтральны Камітэт КПСС і Савецкі ўрад высока ацэньваюць кнігу як зброю ідэалагічнага выхавання, крыніцу ведаў, павышэння культурнага ўзроўню насельніцтва. Удзел нашай краіны ў Міжнародным годзе кнігі павінен садзейнічаць пашырэнню прапаганды марксісцка-ленінскай ідэалогіі, аўтарытэту знешняй палітыкі Савецкага ўрада, рашэнняў XXIV з'езда КПСС, дасягненняў Савецкага Саюза.

Кніга — моцная зброя ў барацьбе за ўсталяванне правоў чалавека, за ўмацаванне міру на зямлі, за тэхнічны, эканамічны і культурны прагрэс. Год кнігі будзе годам уздыму і далейшага паглыблення ўсёй бібліятэчнай работы, развіцця грамадскіх асноў у бібліятэчнай справе, большай увагі да чытання. Умацоўцца дзелавыя кантакты паміж бібліятэкамі рэспублікі, кантакты з буйнымі бібліятэкамі краін сацыялістычнага лагера.

У нашай рэспубліцы створана камісія па правядзенні Міжнароднага года кнігі, бібліятэкі і навінаў чытання. Шмат цікавых мерапрыемстваў намечана правесці ў бібліятэках рэспублікі: канферэнцыі чытачоў на творах савецкіх і замежных пісьмемнікаў, а таксама на тэмы — «Кніга ў маім жыцці», «Пагаворым аб любімых кнігах», сустрачы чытачоў з пісьмемнікамі і журналістамі, серыі кніжных выставак на тэмы — «50-годдзе ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік», «Кніга і бібліятэка ў барацьбе за мір і сацыяльны прагрэс», «Кнігавыдавецтва БССР», «Год кнігі ў Беларусі», «Кніга і бібліятэка ў жыцці савецкага чалавека». Неабходна прывесці любоў да кнігі тым, хто раней не чытаў. Раагорнецца сацыялістычнае шпартыўнае заўважанне «Бібліятэка выдатнай работы». На працягу года ў краінах праідуць тыдні і месячнікі кнігі пад дэвізам «Кніга для ўсіх». Дні адкрытых прачытаў кнігі і дні інфармацыі з удзелам пісьмемнікаў, кнігавыдаўцаў, ілюстратараў, бібліятэкараў.

Правядзенне ўсіх гэтых мерапрыемстваў будзе садзейнічаць пашырэнню кніжнага крыніцы ведаў, прапагандзе дружбы паміж народамі, пашырэнню навыкаў чытання.

ПРЫГЛЯДАЮЧЫСЯ да творчага працэсу ў выяўленчым мастацтве апошніх гадоў, нягледзячы ў ім істотную тэндэнцыю — імкненне вобразна асэнсаваць вызначальнае ў становачым героі, народжаным нашай эпохай і сфарміраваным ёю ў складаных выпрабаваннях барацьбы за ажыццяўленне самых гуманістычных ідэалаў. Гэтае імкненне мастакоў зусім заканамернае. Яно абумоўлена самым ходам нашага жыцця, сутнасцю савецкага мастацтва, закліканага спасціць прыгажосць, уласціваю чалавеку, якога фарміруе савецкае жыццё.

Уласна, на ўсіх этапах развіцця нашага мастацтва ў цэнтры яго увагі застаецца чалавек-змагар, чалавек-грамадзянін...

У гады, калі савецкія мастакі поплеч з героямі свай твораў змагалі супраць фашызму, калі яны былі непасрэднымі сведкамі гераізму савецкага чалавека на вайне, яго несакрушальнасці, — тады нарадзіліся творы, якія вытрымалі выпрабаванне часам і засталіся ў актыве нашага мастацтва.

Сёння мастацтва трохі інакш падыходзіць да тэмы Вялікай Айчыннай вайны. Прайшоў час. З'явіліся новыя задачы, якія немагчыма было вырашаць у творах пра вайну па гарачых слядах падзей. Ёсць бяспрэчныя ўдачы і ў гэты перыяд.

Але ў нашым высакароднай задачы стварэння вобраза чалавека-змагара, чалавека-стваральніка назіраюцца і пэўныя пралікі, якія наводзяць сёння на роздум аб іх прычынах.

І якраз пра некаторыя нашы здабыткі і страты ў вобразнай вобразе станаўчага героя эпохі і хочацца пагаварыць у сувязі з выстаўкай у цэнтральнай выставачнай зале Масквы.

Роздум пра чалавека — вядучае ў карцінах М. Савіцкага «Пакаранне смерцю», «Віцебскія вароты», «У полі», у «Рудабельскай рэспубліцы» Р. Кудрэвіч, у рабоце «Партызаны, партызаны, беларускія сыны» А. Гугеля, у карцінах В. Грамыкі «Жанчынам Вялікай Айчыннай прысвячаецца», А. Шыбнёва «Памяць сэрца», А. Малішэўскага «Хатынь», «Хірург. Пасля аперацыі», У. Стальмашонка «Народныя камісары БССР—Зм. Жылуновіч, А. Мяснікоў, В. Кнорын, І. Адамовіч, А. Чарвякоў». Ва ўсіх гэтых работах невыпадкова на першым плане буйнымі кампанентамі — галоўнымі персанажамі кампазіцыі. Людзі тут або ў полым вайны, або ў час зацішкі паміж баямі, або

П. ГЕРАСІМОВІЧ

ПАДКАЗАНА ЖЫЦЦЁМ

ў роздуме над сваімі бягучымі клопатамі...

Мастакі імкнуцца аналізаваць сваіх герояў у такіх сюжэтных умовах, якія спрыяюць больш яркаму высвятленню іх унутранай прыгажосці, высакароднасці іх ратнага і працоўнага подзвігу, высакароднасці іх эмацыянальных зрухаў. Падкрэсліванне высакароднага ў героях палотнаў адбываецца не прыўзняманнем іх на «катурны», не лагіроўкай, не таннай павярхоўнай рамантызацыяй, разлічанай не на вельмі патрабавальнага і не вельмі дасведчанага гледача. Наадварот — у кожным з пералічаных палотнаў відаць сур'езнага праца, жаданне мастака вырашаць няпростую задачу стварэння прайздывага і пераканаўчага вобраза сучасніка вялікіх рэвалюцыйных пераўтварэнняў нашай эпохі. Мы ўвачавідкі бачым творчыя намаганні розных майстроў, розныя сродкі выяўлення думак, пачуццяў і ўяўлення пра чалавека з пазіцыі нашага часу. Іншая справа, што вынікі пры аднолькава шчырных намаганнях бываюць розныя. Не ўсім удаецца аднолькава глыбока вырашаць пастаўленыя перад сабой задачы. І глядзячы справядліва прад'яўляе прэтэнзіі да карцін, а асабліва да партрэта — жанру, які найбольш непасрэдна адпавядае задачы праспяваць гімн чалавеку-грамадзяніну. На жаль, з году ў год мы вельмі мала бачым на нашых выстаўках партрэтаў, якія не выклікалі б ніякіх агаворак, былі б высока прафесійныя і з глыбокай вобразнай характарыстыкай персанажа.

Партреты на нашых выстаўках — пераважна дзвюх катэгорый. Гэта або падрабязна скапіраваны герой з усімі яго рэгаліямі ці прыкметамі рабочага месца,

АХОВА ПОМНІКАЎ

БЕЛАРУСКАЕ таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры. Сёння ў яго радах некалькі мільянаў членаў — рабочых, калгаснікаў, навукоўцаў, работнікаў культуры. Толькі ў 1971 годзе ў таварыства ўступілі 275 511 чалавек, былі створаны тры новыя рэгіянальныя аддзяленні, 1066 новых лярвічных арганізацый, 484 прамысловыя прадпрыемствы, калгасы, саўгасы і ўстаноў сталі яго калектыўнымі членамі.

Гэтыя лічбы красамоўна сведчаць пра тое, з якой павагай ставіцца грамадства нашай рэспублікі да той вялікай і вельмі складанай працы, якой займаецца таварыства.

Беларускай зямлі не пашанцавала на спакойнае жыццё. Польшыя вайны не шкадавала нашых гарадоў і вёсак. Не абыходзіла яно і сведкаў высокай духоўнай культуры беларускага народа. Тым больш важная задача, якую ставіць перад сабой таварыства — зберагчы зруліва і стараіна аднавіць усё тэрыторыі, якія данеслі да нас праз стагоддзі сведчанні таленту, высокага прафесійнага майстэрства нашых продкаў.

Пра задачы таварыства, пра яго планы на дзевятую пяцігодку вялася гаворка на II пленуме Цэнтральнага савета Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, які адбыўся ў Мінску 21 сакавіка гэтага года.

У дакладзе старшыня прэзідыума праўлення Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, намеснік старшыні Прэзідыума Вяроўнага Савета БССР Іван Фролавіч Клімаў сказаў:

— Сёння мы можам з упэўненасцю сказаць, што тэрыторыя першачарговых участкаў, якія стаялі перад намі ў момант стварэння таварыства, у асноўным, выкананы. Цяпер мы павінны

І першае, што мы павінны зрабіць, каб быць на ўзроўні сучасных запатрабаванняў, — вырадаваць влічную добра абгрунтаваную праграму нашай далейшай работы, рашуча ўзняць патрабавальнасць да арганізацыйнай дзейнасці мясцовых аддзяленняў таварыства, умацаваць пярвічныя арганізацыі, паставіць дзейнасць таварыства на больш салідны навуковы падмурак.

Развіваючы гэтую думку, І. Ф. Клімаў адзначыў:

— Адным з найбольш важных пытанняў арганізацыйнай работы з'яўляецца работа з кадрамі. Мясцовыя аддзяленні таварыства часта падпадаюць пад уплыў высокіх агульных паказчыкаў, мяркуючы аб рабоце пярвічных арганізацый па тых лічбах, якія стаяць у справздачах. Але за лічбамі заўсёды стаяць жывыя людзі, і задача мясцовых аддзяленняў — дабіцца, каб кожны член таварыства быў заняты актыўнай, творчай работай па выяўленні і добраўпарадкаванні помнікаў.

У снежні 1971 года на пасяджэнні прэзідыума Цэнтральнага савета слухалі справздачу І. Бандарэні — старшыні бюро адной з самых буйных лярвічных арганізацый — Мінскага трактарнага завода. У гэтай арганізацыі больш за дзесяць тысяч членаў, і кожны з іх актыўна ўдзельнічае ў рабоце свай арганізацыі.

Добра працуе і прэзідыум Аршанскага гарадскога аддзялення таварыства. На Ільскокамбінаце, на заводзе «Чырвоны Кастрычнік», на мясакансервавым камбінаце, на фабрыцы індустрыяльнай абутку членамі таварыства з'яўляюцца амаль 90 працэнтаў рабочых і служачых.

Цікава працуе і лярвічная арганізацыя таварыства ў Гродзенскім педагагічным інстытуце.

Адной з найбольш эфектыўных форм павышэння актыўнасці работы лярвічных арганізацый з'яўляецца абавязанне і пашырэнне вопыту ра-

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФШАХ

З новай работай свайго народнага тэатра пазнаёміўся калектыў Магілёўскага аўтазавода Імн Кірава. Спектаклі «Занон прыроды» па п'есе Віннікава паставіў рэжысёр Юры Сінялобаў. Галоўныя ролі выконвалі Надзея Ільіна, Людміла Райкова, Ірына Янавіцкая, Уладзімір Гуліт.

Драматычны налектыў аўтазавода — адзін са старэйшых у горадзе — заснаваны ў 1935 годзе, цяпер носіць званне народнага тэатра. Акрамя магілёўчан «Занон прыроды» убачаць у гэтым месяцы праўдзіні саўгасаў «Вейна» Магілёўскага, «XVIII парт'езд» Чавускага раёна, а тансма навучцы Магілёўскага сельскага прафесіянальна-тэхнічнага вучылішча № 1.

На здымку: Ірына Янавіцкая ў ролі Галі ў спектаклі «Занон прыроды».

Фота В. МАРЧАНКІ.

накшталт сталявара з акуллярмі, на шлема або даяркі з бідонам і ў белым хэлаце ці вучонага абавязкова ў акуллярах. У іншых выпадках адбываецца нешта зусім процілеглае: як мага далей ад падабенства! Галава — схема. Рот, вочы, бровы — усё да мякка ўмоўнае. Фарбы — непраўдападобна яркія або непраўдападобна змрочныя. Бывае нават, што пад такога роду схемай ставіцца канкрэтнае імя, накшталт «Маша» або «Наташа», але ўсё-роўна гэта не надае партрэту ні грама канкрэтнасці. Наўрад ці атрымаецца ў такіх выпадках і «чалавек увагуле». Зразумела, абедзве катэгорыі партрэтаў далёкія ад сапраўднага мастацтва, бо ў іх няма вядучага — мастакоўскага бачання. Няма істотнага ўнутранага супрацьпаставлення мастака з персанажам партрэта — рабочага або даяркі, вучонага або студэнта. Ці не таму, што не так ужо рэдка нешта мастаку інтэлектуальнага ўзроўню або мастакоўскай інтуіцыі, якія пры адчынілі б перад ім унутраны свет партрэтаўмага?..

Глядзячы наўрадка бывае незадаволены так званым «сучасным» партрэтам таму, што прывык параўноўваць яго з класічнымі ўзорамі, для якіх мастаку людзі пазіравалі. Іншая справа, што геніял партрэта ўдавалася бачыць і абавязна, узводзячы жытую натуру ў ступень сапраўды мастацкага вобраза, падпарадкоўваць натуре задачы выразнасці, не насілючы самую натуру. І ўсё працавала на характар — і цяжкія складкі драпіровак, і дэталёвая выпісанасць вачэй, адзення, рук.

Але час ідзе. І сёння погляды на партрэтны вобраз разнастаяцца. Многія схільны думаць, быццам работа з натурой павінна саступіць месца рабоце па памяці, па назапашаных раней уражаннях, паколькі, маўляў, у гэтых выпадках выключана магчымасць трапіць у палон самой натуре, у палон «лававага рашчэння». Тым самым пазбаўляюць сябе магчымасці ўзабагаціць «філасофскую аснову», эмацыянальнасць твора, інакш кажучы, перакрэсліваюць у корані метады колішніх карыфеяў партрэта, паколькі ён, быццам бы, устарэў. Гледзячы ж меней за ўсё цікаваць метады. Яго цікавіць вынік.

Мне здаецца, пакуль што вынікі ў рабоце над партрэтам па памяці — мала сучаснасныя. У творчым патоку не шмат знаходзім залатых зерняў. Пераважаюць падробкі, якія не маюць эстэтычных вартасцей.

І ўсё ж, мабыць, адмоўная рэакцыя на партрэт натуре мае пад сабой пэўную глебу. Есць пэўнае імкненне ўзмацніць у партрэце дэкаратыўны, эмацыянальны,

філасофскі пачаткі дзеля пошукаў вобразаў, сучасных касмічнай эпохі. Іншая справа, што не зусім удаецца завяршыць пошук знаходкамі. Але паасобныя знаходкі — ёсць.

Новым падыходам да вырашэння вобраза становага героя, у прыватнасці, уяўляецца кампазіцыя У. Стальмашонка «Народныя камісары БССР. Дз. Жылуновіч, А. Мяснікоў, В. Кнорын, І. Адамовіч, А. Чарвякоў». Скарыстаўшы іканаграфічны матэрыял, мастак надзяляе персанажаў групавога партрэта пэўным падабенствам. Мастак пазбягае звыклых для нас уяўленняў бачыць у карціне жыццё вобраза ў яго развіцці, пэўную асобу — у пэўных характэрных канкрэтных абставінах. Бадай, толькі партрэт Мяснікова дадзены з гістарычнай верагоднасцю — такім, якім бачылі мы яго ў дваццятых гады, у фуражцы, з зоркаю і ў шынялі, з яго непаўторным абліччам, адзначаным інтэлектам і воляю бальшавіка. Астатніх камісараў пазнаем толькі па нешматлікіх крыніцах, на якія, мабыць, абавязна аўтар карціны. Характэрныя камісараў пададзены скупа, і ўсё ж кампазіцыя глядзіцца з цікавасцю. У сваім рашэнні мастак зыходзіць з уяўлення аб цэльнасці палатна, надае эмацыянальную нагрукну фону. Ён тут незвычайны, сімвалічны, задуманы на «работу» колеру, кантрастаў, буйных планў цёмна-чырвонага, чорнага, белага, пададзеным у «іміклівым тэмпе», у чыста графічным аспекце, бліжэй да плакатнага вырашэння. У кампазіцыі многае разлічана на дынаміку колернай плоскасці, на жывапісную сімваліку, здольную падкрэсліць жыццё мастацкага вобраза.

Мастаку, зразумела, нельга адмаўляцца у праве на любы ход у творчым увасабленні сваёй задумкі. Ён усякі раз адкрывае гледзю новае ў мастацкім пазнанні з'яў жаўца. Для нас, зразумела, важней за ўсё вынік, ступень выяўлення вобраза, яго эстэтычны зарад.

У дадзеным выпадку, хочацца думаць, разлік мастака на «эмацыянальную дэкаратыўнасць», на мажорную гуначасць жывапісных аксесуараў кампазіцыі не прывёў да паглыблення ў вобразны харак-

В. САХНЕНКА. Портрет Розы Басаичай.

тарыстыкі камісараў. Чыста знешняя дэкаратыўнасць палатна быццам засланила нешта істотнае ў характэрах людзей. Вобразы жывуць. Але не ва ўсёй мастацкай паўнаце. Мне здаецца, мастак абмежаваў сябе фармальнай задачай, пакідаючы на другім плане акцэнтны выразнасці вобразаў. Асабліва гэта прыкметна ў вобразе А. Чарвякова, дзе галоўную ўвагу гледзю адцягвае на сябе белая кашуля. Тут, магчыма, варты было б мастаку больш палічыцца з традыцыямі станковага жывапісу, з блізкасцю гледзю да палатна, з яго пільнаю ўвагаю да галоўнага — да філасофскай глыбіні зместу.

Ставіць перад сабой задачу стварэння вобраза становага героя А. Малішэўскі ў карціне «Хірург. Пасля аперацыі». Як значае сам мастак, карціна створана на добра вывучаным матэрыяле. У гэта можна паверыць, бо многае ў карціне ўдалося. Увогуле ж, мастак паставіў перад сабою задачу не з лёгкіх, калі прыгадаць лепшае, што ўжо ёсць на гэтую тэму ў савецкім жывапісе. А. Малішэўскі стварае збіральны вобраз хірурга. Мы бачым персанаж карціны ў момант пасля складанай аперацыі. Максімальную ўвагу засяроджвае мастак на перадачы ўнутранага стану хірурга, яго роздзума аб

толькі што завершанай барацьбе за чалавека.

Паняцце жывапіснай прыгажосці твора нярэдка зводзіць да любавання формай самою па сабе. Нешта ад гэтага граху бачыцца мне ў карціне «Старшыня. 1943 год» А. Кішчанкі. Калі верыць назве карціны, мастак ствараў становага вобраз жанчыны, старшыні калгаса ў цяжкія гады вайны.

На чорным фоне добра відаць жоўта-бронзавыя фігуры жанчын. Яны — знясіленыя, змучаныя. Але ўяўленне наша не ідзе ў кірунку, патрэбным для таго, каб зразумець задуму мастака. Ці не таму, што не знаходзіць наша ўяўленне апоры, каб зразумець, дзе гэта і што гэта такое? Нават спакушаны ў веданні самых розных сучасных эксперыментаў глядзю здзіўляецца. А тым больш — глянуўшы на зыкетку.

Забудушыся ж на тое, што перад намі станковае карціна пра вайну, пра старшыню, мы знаходзім у ёй дэкаратыўныя вартасці. Мастак, які мае талент жывапісца, падкупляе нас прыгажосцю самою па сабе. Так, мы несумненна адчуваем трагічнасць сюжэта, хай сабе і неакрэсленага, але пададзенага ў прыгожым жывапісе. Спалучыць тактоўна трагізм і прыгажосць — задача сама па сабе нялёгкая. І справядлівасць патрабуе адзначыць, што гэта таксама якасць карціны, таксама знаходка, якія бываюць не так ужо часта. Але ці не занадта вялікая раскоша для майстра — разглядаць у карціне вобраз галоўнага персанажа толькі як фармальны кампанент, дэманструючы сваё поўнае раўнадушша да яго ўнутранага жыцця? Можна, мастак скажа, што ён імкнецца перадаць унутраны стан праз чыста знешнія пластычныя і жывапісныя характарыстыкі. Так, можна і імкнуцца. Але выніку пакуль што не дасягнуў. Пры ўсёй нашай сімпатыі да яго таленту мы не можам прызнаць гэтую карціну ўдалай, вырашанай, завершанай.

Нас не можа не хваляваць, што ствараючы вобраз становага героя, нашы жывапісцы яўна недастаткова паглыбляюцца ў яго ўнутраны свет. Нас не можа не хваляваць, што па-за іх увагай застаецца многае характэрнае для нашага кіпучага, шматграннага жыцця.

Мы бачым у сучасным жывапісе карціны больш удалыя і менш удалыя. Але так мала бачым у іх вобразаў, якія палюблілі б нам сваімі канкрэтнымі рысамі. Якія сталі б для нас «нарыцательнымі».

Думаецца, мастакі яшчэ ў вялікім даўгу перад становамі героямі нашага часу. Яны ўсё яшчэ не скарыстоўваюць магчымасці станковага жывапісу на поўную сілу, каб куды больш разнастайна і куды больш плённа расказаць пра час і пра сябе.

НАШ ПАЧЭСНЫ АБАВЯЗАК

сэнсе заслугоўнае ўвагі праведзены ў Гарадоцкім раёне па ініцыятыве прэзідыума раённага савета таварыства і раённага аддзела культуры «Тыдзень памяці герояў».

Вялікую ўвагу дакладчык удзяліў рабоце прапагандыстаў таварыства: вучоных, мастацтвазнаўцаў, выкладчыкаў вуні і настаўнікаў школ, работнікаў музеяў і бібліятэк — усіх тых, хто чытае лекцыі, выступае ў друку, вядзе вялікую растлумачальную работу. І. Ф. Клімаў адзначыў, што беларускія газеты, радыё і тэлебачанне ў апошні час больш увагі пачалі надаваць прапагандзе помнікаў гісторыі і культуры, што ў многіх абласных і рэспубліканскіх газетах з'явіліся пастаяльныя рубрыкі, пад якімі друкуюцца матэрыялы, прысвечаныя гісторыі роднага краю, гераічным падзеям мінулага, прапагандуюцца помнікі гісторыі і культуры.

Высакародныя мэты аховы помнікаў, — сказаў далей дакладчык, — прыцягнулі ў таварыства многія тысячы энтузіястаў-добраахотнікаў. Таварыства зрабілася адной з самых буйных масавых грамадскіх арганізацый рэспублікі.

Членскія ўзносы дазволілі таварыству ў 1971 годзе асігнаваць на навукова-даследчую работу, рамонт і добраўпарадкаванне помнікаў гісторыі і культуры 158 тысяч рублёў. Таварыства на паях з іншымі арганізацыямі ўдзельнічала ў работах па рамоне Мірскага замка, Сафііскага сабора ў Полацку, капіцы ў вёсцы Лясной, былога касцёла ў Мсціслаўлі, Слуцкай брамы ў Нясвіжы. Таварыства прымала ўдзел і ў добраўпарадкаванні помнікаў героям-паранічанам у Брэсце, пільнерам-падпольчыкам братам Сянько ў Мінску, ахвярам фашызму на месцы былога канцлагера ў Азарычах, а таксама ва ўзвядзенні помнікаў загінуўшым воінам і партызанам у Оршы, Лёзненскім і Дубровенскім раёнах Віцебскай вобласці, у Калодненскім лесе Мінскай вобласці і ў іншых месцах.

У 1971 годзе Цэнтральны савет і мясцовыя арганізацыі таварыства склалі дакументацыйна на 60 помнікаў архітэктуры Брэсцкай, Віцебскай, Гродзенскай абласцей. Больш 300 помнікаў мастацтва было выяўлена і апісана экспедыцыяй, наладжанай Цэнтральнымі саветам таварыства разам з Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

— Аднак, разам з гэтым, — зазначыў прамоўца, — ёсць месцы, дзе стані ўлік помнікаў не адпавядаюць патрабаванням закона Беларускай ССР «Аб ахове помнікаў гісторыі і культуры».

Вельмі марудна і не вельмі якасна праводзіцца работа па кансервацыі некаторых помнікаў архітэктуры. Рэспубліканскія навукова-рэтаўрацыйныя майстры на працягу трох год не могуць асвоіць сродкі, якія выдаткуе ім таварыства. Некаторыя мясцовыя аддзяленні дрэнна праводзяць работы па добраўпарадкаванні ахоўных зон і зон забудовы вакол помнікаў. З многімі арандатарамі помнікаў не заключаны да гэтага часу ахоўныя дагаворы, што вядзе да неабдуманых, выпадковых забудов ахоўных зон.

На жаль, мы вымушаны канстатаваць, што ў рэспубліцы дрэнна ахоўваюцца археалагічныя помнікі. Асабліва небяспечна адчуваюць сябе помнікі археалогіі ў зонах новабудовляў. Напрыклад, у зоне будаўніцтва Вілейска-Мінскай воднай сістэмы неабследаванымі засталіся больш паловы знойдзеных помнікаў. Відаць, Цэнтральнаму савету таварыства і яго мясцовым аддзяленням трэба будзе больш пільна прыгледзецца да помнікаў археалогіі, узяць іх пад сваю апеку.

Вельмі важным пытаннем у рабоце таварыства з'яўляецца складанне спісу гарадоў з багатым гістарычным мінулым. З усіх куточкаў Беларусі пішучы людзі ў Цэнтральны савет пра свае гарады, пра цудоўныя пом-

нікі, якімі яны багатыя. І. Ф. Клімаў спыніўся на гэтым пытанні і сказаў, што ўсе прапановы грамадзян будуць старанна вывучаны і абмеркаваны. Акрамя таго, у рабоце па выяўленні, вывучэнні, узяцці на ўлік і складанні праектаў рэтаўрацый помнікаў гісторыі і культуры Беларусі ў гэтай пільгодцы будзе працаваць некалькі экспедыцый.

Спыніўся дакладчык і на такім вельмі важным, але даволі занятым у Беларусі пытанні, як выяўленне і ўзяццё пад ахову помнікаў прамысловага доўлідства.

— Адным з галоўных пытанняў нашай сённяшняй работы, — сказаў далей прамоўца, — з'яўляецца рэстаўрацыя прапаноў аб выкарыстанні помнікаў архітэктуры. Спадзяёмся на дапамогу Міністэрства культуры Беларусі, якое таксама павінна быць зацікаўлена ў належным выкарыстанні помнікаў архітэктуры.

Вельмі заклапочана гаварыў І. Ф. Клімаў пра рэспубліканскія навукова-рэтаўрацыйныя майстры, якія сёння лічэ працуюць амаль саматужна: дрэнна забяспечаны механізмамі, адпаведнымі будаўнічымі матэрыяламі, кваліфікаванымі кадрамі праекціроўшчыкаў, будаўнікоў, спецыялістаў-рэтаўрацараў.

Відаць, прыйшоў час Міністэрству культуры рэспублікі падумаць аб шырокай дыскусіі, у якой прынялі б удзел спецыялісты з Масквы, Кіева, Вільнюса, Ленінграда, Рыгі, абмеркаваць набалельшыя пытанні, напрыклад, як наладзіць падрыхтоўку спецыялістаў-рэтаўрацараў, вызначыць якасць і наменклатуру неабходных будаўнічых і абліцовачых матэрыялаў, палепшыць узровень рамонтных работ, пазбегнуць раздрабнення сродкаў на многіх аб'ектах і інш.

Гаворачы пра планы таварыства, дакладчык адзначыў, што ў гэтай пільгодцы будзе праведзена вялікая работа па стварэнні музеяў на месцы археалагічных помнікаў.

— Археалагічныя адрыцці апошніх гадоў у нашай рэспубліцы выклікалі вялікую цікавасць ва ўсім свеце. Прыгадаем хаця б раскопкі старажытнага Бірэсця. Зараз вырашаецца пытанне аб стварэнні спецыяльнага павільёна над раскопкамі. Таварыства гатовы прыняць удзел у яго ўзвядзенні. Гэты павільён дазволіць захаваць помнік і стварыць цікавы музей археалагічных знаходак.

У заключэнне даклада І. Ф. Клімаў сказаў:

— У сваёй дзейнасці Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры паўсядзённа кіруецца дырэктывам Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада, ленінскімі ўказаннямі наконт вялікага значэння захавання помнікаў гісторыі і культуры, іх вялікай ролі ў камуністычным выхаванні народа.

Пасля даклада адбыліся спрэчкі, у якіх выступілі: доктар гістарычных навук, прафесар І. Краўчанка (старшыня секцыі помнікаў гісторыі рэспубліканскага таварыства), намеснік старшыні прэзідыума Віцебскага абласнога савета таварыства Я. Кавальчыцкі, адказны сакратар Шчучынскага раённага аддзялення таварыства Н. Смаглей, доктар гістарычных навук, дырэктар Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР В. Бандарчык, Герой Савецкага Саюза, старшыня Рэспубліканскага камітэта ветэранаў вайны І. Жыхараў, адказны сакратар Навабеліцкага аддзялення гарадскога таварыства Гомеля Д. Шчэрба, галоўны архітэктар спецыяльных навукова-рэтаўрацыйных майстэрняў Міністэрства культуры БССР С. Друшчыц, доктар гістарычных навук, прафесар А. Залескі, галоўны архітэктар Інстытута «Белкамунпраект» М. Ліўшыц.

Пленум прыняў пастанову, у якой адпостраваны асноўныя палажэнні даклада. У рабоце пленума прыняў удзел загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. В. Марцалеў.

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ

СЛУХАЮ ВАС...

Не ведаю нават,
як аддзячыць за шчасце такое!
Слухаю вас,
курганы, абеліскі, лясы,
сонцам угрэты, і ласкай
жаночай, і песняй,
Слухаю вас,
зямныя крыніцы, азёры і рэкі,
музыка велічы вашай заўсёды
хвалюе мяне.
Слухаю вас,
шылахвосткі, сарокі, сініцы,
цяпер я ведаю добра, калі
маўчаць салаўі...
Слухаю бацьку і маці,
дачушку і сына:
шчасце дажыць да унукаў,
шчасце—дзяцей гадаваць.
І цябе, шафёр, слухаю,
што вытурыву некалі з кузава:

дзень быў святочны, а які
са студэнта навар?
Сын твой цяпер за рулём.
Хай падвязе майго сына.
Хочацца верыць, што ў іх—
дарога адна.

ЦІХАЕ НЕБА

Неба ціхае вечаровае
Закалыхвае, зачароўвае
Патаемныя сцэжкі ласіныя,
Схаладнелыя гнёзды
птушыныя,
Па-над Сожам—дубы
дрымотныя,
І бухматыя хмары
грымотныя—
Неба ціхае вечаровае
Закалыхвае, зачароўвае.
І пад небам такім не верыцца,
Што каханне да нас
не вернецца.
Пэуна, недзе яно стаілася,
Нахадзілася, натамілася,
То спякотнае, то халоднае,
То журботнае, то гаротнае.
І яго недзе зорнай пшчотай
Ад мяне, ад цябе употай
Неба ціхае вечаровае
Закалыхвае, зачароўвае.
За горадам — яшчэ зіма.
Ад сонца весняга упрэлая,

Свае сувоі парудзелыя
Ужо не выбеліць сама.
А ў скверах—кволы аксаміт,—
Блішчасты цень мінулагодняга,
Зачэзлы без цяпла лагоднага,
Глядзіць дрыготка, незатоена,
Да рэшты вымерзлы спярша.
Прырода ў гэты час раздвоена,
Як чалавечая душа.

ЧАКАННЕ ЗМЕН

Яшчэ не сакавік,
але ўжо і не люты.
Дзяўбе счарсцвелы снег
сцюдзёная імжа.
У азалелы лес, яшчэ марозам
скуты,
У сцятыя палі не просіцца
душа.
Але ў пагодны дзень
то сцішана, то рэзка,
Праз дум пласты
праклёўваецца ў ёй
У прадчуванні змен,
як першая пралеска,
Вяснова-светлы, гаманкі
настрой.
Нас вабіць таямніцаю чаканне,
І ён прыходзіць, абнаўлення
час.
Аднойчы прыйдзе ён
і не застае,
Ці, можа, забярэ з сабою нас.
Глыбее неба і даўжэюць дні.

У прахалоднай яснасці
вясновай
Званчэе рэха каля школы
новай.
Хадзем, сустрэнем сына.
Прагані
Благія думкі. І хутчэй хадзем
Праз парк, дзе ўжо гайдаюцца
арэлі,
Каб паглядзець, на колькі
пастарэлі,
На колькі свет ізноў
памаладзёў.

ПРАЗАРЭННЕ

Гэта быў добры робат:
Не піў, не курыву, не біўся,
Са зменшыкамі не сварывуся,
Што кнопкі націскалі на пульце
кіравання.
Гэта быў разумны робат.
Аднойчы ўранні,
Калі ён рабіў фіззарядку—
Акумулятараў падзарядку —
Ахапіла яго нешта нявызначнае,
Сэрца ёкнула металічнае,
Як пры замыканні кароткім...
Пад грыбком у скверы
Рэзаліся ў шахматы роботы—
аднагодкі,
Нехта драмаў, нехта вершы
пісаў,
Нехта рашаў дыферэнцыяльнае
ураўненне...
...Нешта пшчотнае, нешта
святальнае
Напоўніла яго мысленне.

ЭКЗАМЕН
ТРЫМАЮЦЬ
МАЛАДЫЯ

Тэатральныя афішы ў горадзе пад Бугам запрашаюць глядачоў на спектаклі, ў якіх галоўныя ролі выконваюць прадстаўнікі маладога акцёрскага пакалення. Брэсцкі абласны драматычны тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі наладзіў агляд іх творчасці, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР. Для групы такі агляд вельмі важны, бо з кожным годам усё больш упэўнена ў рэпертуар уваходзяць ндаўніны выхаванцы Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута і былыя ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці, змяняючы ветэранаў брэсцкай сцэны. Напрыклад, на тым тыдні адбылася прэм'ера аднаўлення спектакля «Брэсцкая крэпасць» па п'есе К. Губарэвіча, дзе асноўныя ролі даручаны маладым артыстам. Разам з новымі рэжысёрскімі акцэнтамі іх ігра ўносіць у даўно вядомы і любімы глядачам твор (п'еса ігралася брастаўчанамі 600 разоў) свежасць сапраўды прэм'ерную.

У тэатры, як нам наведані ў лго дырэктар заслужаны дзеят культуры ВССР Л. Валчэцкі, створана спецыяльная камісія на чале з галоўным рэжысёрам народным артыстам ВССР Г. Волкавым, у якую ўвайшлі вядучыя майстры сцэны, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый горада, камсамола. Яны дадуць ацэнку прафесійнаму ўзроўню артыстаў Ю. Газіева, С. Ніканчык, Т. Волкавай, Л. Снелічковай, В. Галубовіч, У. Глініскага, І. Мацкевіча, М. Рэмзівава, А. Гарына, Р. Белацаркоўскага, Э. Кавальчык і прааналізуюць рэжысуру спектакля «Залатое вухо» (пастаноўшчык М. Кавальчык). Жанравая разнастайнасць рэпертуару дае магчымасць кожнаму з маладых прадэманстраваць умненне працаваць глыбока і арыгінальна.

Праўленне Саюза пісьмнікаў ВССР выказвае глыбокае спачуванне пісьмніку Нілу Гілевічу з прычыны напатнаўшага яго влічлага гора—смерці бацькі.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніку рэдакцыі Гілевічу Міколу Сямёнавічу з прычыны напатнаўшага яго гора — смерці бацькі.

ВЯЛІКІ СЯБРА ДЗЯЦЕЙ

Шырокі і самабытны талент Карнея Іванавіча Чукоўскага. Празайт, страшны публіцыст, тонкі крытык, гісторык рускай літаратуры, даследчык творчасці Някрасава і Чэхава, вучоны-мовазнаўца, таленавіты перакладчык твораў М. Тэзна, У. Уілмена, Д. Дэфо, Р. Кіплінга, О'Генры і вядомы тэарэтык мастацкага перакладу. І, канечне ж, — цудоўны дзіцячы паэт, аўтар глыбокай, жыва і займальна напісанай кнігі «Ад двух да пяці».

К. Чукоўскі — адзін з заснавальнікаў савецкай дзіцячай літаратуры, адзін з тых, хто прынес гэтай літаратуры сусветную славу.

Яшчэ да Кастрычніцкай рэвалюцыі прысвяціў Чукоўскі сваю дзейнасць дзіцячай літаратуры. У 1907 г. ён піша першы верш для дзяцей («Вечер»), публікуе артыкул «Дзіцячая мова», прысречаны пытанням дзіцячай літаратуры.

Па прапанове М. Горкага К. Чукоўскі стварае ў 1916 г. казкавую паэму «Кракадзіл». Ужо ў ёй выліліся тыя рысы творчасці Чукоўскага, якія характэрны для ўсіх яго дзіцячых твораў — захопляючы, дынамічны сюжэт, выразнасць, зрокжава дэкладныя рыфмы, лёгкі і разнастайны рытм, сакавітая мова, цёплы гумар, спалу-

чэнне эпічнага апавядання з лірычнай напоўненасцю, гульні з сур'эзнасцю. Невыпадкава казка адразу прыйшла да спадобы як самым маленькім дзецям, так і дарослым чытачам.

Пасля вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі з-пад пяра паэта выходзяць такія шырокавядомыя кэзкі, як «Мыйдадзір», «Тараканішча», «Муха-Цакатуха», «Тэлефон», «Бармалей», «Хваядорына гора», «Айбаліць», «Крадзенае сонца», «Прыгоды Бібігона» і іншыя, а таксама цэлы шэраг вясёлых вершаў, загадак, забавных «перевёртышэй» і бязглуздіц. Усе яны — найдасканалейшыя ўзоры таго, як трэба пісаць для дашкольнікаў. У іх аснове — слаўтыя «Дванаццаць запаведзей» Чукоўскага, адраасаваныя тым пэстам, якія ствараюць творы для дзяцей ад двух да пяці.

Сёння ў нашай шматнацыянальнай дзіцячай літаратуры цяжка назваць паэта, які б у той ці іншай ступені не прайшоў школы Чукоўскага. Амаль усе савецкія паэты вучыліся і вучацца ў Чукоўскага ўменню размаўляць з самымі маленькімі слухачамі весела і сур'эзна, увадзіць у свае творы багатыя і трапныя рыфмы, яркія і незвычайныя словазлучэнні,

ўменню кожным радком далучаць дзяцей да сябе, да сваіх «дарослых» адчуванняў і думак. У Чукоўскага паэты вучыліся і вучацца майстарскаму абыходжанню з народнай творчасцю, ўменню ўводзіць у фальклорныя творы матывы сучаснасці...

Можна смела сцвярджаць, што і нашы лепшыя дзіцячыя паэты «выйшлі» з-пад крыла К. Чукоўскага. В. Вітка, Э. Агняцет, С. Шушкевіч, А. Вольскі, Р. Барадулін, С. Грахоўскі, Д. Бічэль-Загнетава, А. Дзеружынскі, І. Муравейка і іншыя творча выкарыстоўваюць у сваіх вершах і казках многія сродкі мастацкай выразнасці, упершыню ўжытыя ў паэзіі для дашкольнікаў К. Чукоўскім, прытрымліваюцца яго «заповедзей», рас-

ШЧОДРАЕ СЭРЦА

пісьмніку таго часу мелі прыкметны палёт маладога максімізму. Недарэмна артыкулы тых гадоў, што ўвайшлі ў шосты том яго твораў, ён забяспечыў адпаведным каментарыем. «Гэтыя артыкулы цяпер, бадай, уяўляюць цікавасць толькі як літаратурныя дакументы эпохі, — заўважыў ён. — А вось вам, маладым, трэба сур'эзна брацца за гэты перыяд. Спраў там негрануты край. Ёсць імёны, якія даўно пара выцягнуць з небячкі...» Ён хітра прыжмурывуе і спытаў у мяне: «Дарэчы, як вам засвоены пісьмнік Тарле?»

Пытаў Чукоўскі не проста так. Шмат гадоў назад, яшчэ будучы школьнікам, я набраўся смеласці напісаць яму аб сваім перакладзе з англійскай «Чорнай страля» Стывенсана і паслаў на «апрабцы» адзін рэцэнз. Цяпер ён быў даслоўны, кастробуваў Чукоўскі сказаў пра гэта. А ў другім пісьме, падкрэсліваючы неабходнасць для чалавека, які займаецца літаратурнай справай, усебаковай

адукаванасці, ён пісаў: «Галоўнае ж, што вам трэба зараз, — гэта адукацыя. Чалавек, які не ведае, скажам (бяру прычыны, што награлі, імёны). Курачкіна, Ключоўскага, Эртэля, Сляшцова, Тарле, Блока, Бялінскага — не ў аб'ёме школьнай праграмы, а цалкам, у якасці свайго залатога фонду, — не можа быць добрым журналістам». Мне адалася неправераным уключэнне ў гэты спіс рускіх пісьмнікаў гісторыкаў Тарле і Ключоўскага, пра што я пасынаўся сказаць Чукоўскаму ў наступным пісьме. Карней Іванавіч адказаў кароценькай запіскай: «Гэта не проста гісторык! Гэта своеасаблівы рускі пісьмнік, са сваёй асобай манерай. Без іх вам, калі хочаце сур'эзна ведаць, не абмысіся».

Чукоўскі быў не проста шчодры на параду і падтрымку. Ён заражаў гэтымі сваімі адносінамі да людзей, сваёй гатоўнасцю падзяліцца ведамі, развесці сумненні многіх. На адно з маіх пытанняў

Заплакаў робат. Аж задыміліся
Пазалочаныя кантакты.
Сябры гуртом наваліліся:
«Што з табою? Дзівак ты!
Перагарэла супраціўленне?
Збіў з панталыку цыклічны
рэжым?

Заменім яго ў імгненне
Больш надзейным другім!..»
А робат плакаў і думаў
Пра імпульсаў дзіўных асцё.
Сярод вытворчага тлуму
Нараджалася ў ім... пачуццё.
Квола яшчэ і цьмяна,
У змроку—далёкай іскры,
Што не была спланавана
Кібернетычнай душой.
І ўжо змянялася сутнасць
Пераключэнняў у ім.
І мацавалася сувязь
Яго з навакблём жывым.
Рацыянальнасцю скуты,
Ён ажываў на хаду
На шчасце, ці на пакуты,
На радасць, ці на бяду?

НОВЫ ДЗЕНЬ

Выплывае з прыцемкаў рама
На аркуш неба—чарцяжом
адмысловым.
Мякка ў шыбіну шкрабецца
ранак

Промнем блакітна-ружовым.
Цемра ў ценях рухавых гіне.
Новы дзень расцілаецца
Незаплямленай сужайкай.
Што напіша на ёй, пакіне
Звер, чалавек і птушка?

працоўваюць тэмы, упершыню ўзня-
тыя рускім пэтрам.

Развіццю традыцый К. Чукоўскага
ў нашай пэзіі для дашкольнай са-
дзейнасці, безумоўна, з'яўленне яго
лепшых твораў на беларускай мове.

У даваенныя гады нашы дзеці мелі
матчынасьць пазнаёміцца на сваёй
роднай мове толькі з адзіным твора-
м К. Чукоўскага — вершам-жар-
там «Смелыя краўцы» (часопіс «Іс-
кры Ільіча», 1930, № 7—8). У 1953 г.
убачыў свет на беларускай мове
«Мыйдадзір» (перакладчык А. Якімо-
віч). Праз шэсць гадоў у нашай рэс-
публіцы выйшаў зборнік К. Чукоўска-
га «Казкі», у якім змешчаны на-
ступныя творы: «Мыйдадзір», «Хая-
дзюрына гора», «Айбаліць», «Тэле-
фон», «Муха-Цахатуха» (пераклад-
чык А. Якімовіч, А. Зарыцкі, К. Ки-
рэнка, Ул. Шахавец).

На жаль, яшчэ да многіх вершаў і
казак К. Чукоўскага не дайшло пры-
нашых перакладчыкаў. Добра было
б, калі б на беларускай мове ўбачы-
ла свет і пэтычнае крэда Чукоўска-
га — кніга «Ад двух да пяці»...

Традыцыі К. Чукоўскага, яго «Да-
наццаць заповедзей» жыццёў і бу-
дуць жыць у нашай пэзіі для самых
маленькіх. Яшчэ многія пакаленні пэ-
таў будуць творча засвойваць усё
тое лепшае, што даў дзіцячай пэзіі
гэты яркі, самабытны талент.

Р. ЛІТВИНАУ.

аб мове ён адказаў невялікай лек-
цыяй, у якой, у прыватнасці, пі-
саў: «Існуюць дзве тэндэнцыі ў мо-
ве ўсялякай эпохі. Адна тэндэн-
цыя — перадаць свае адчуванні і
думкі гатовай, выпрацаванай у па-
пярэднія эпохі мовай (у нас яна
больш за ўсё наглядна прадстаў-
лена Тургеневым і яго эпігонам
аж да Аўдзеева, Яўгені Тур і
інш.) і супрацьлеглая ёй — што
імгненца выйсці за межы гатовай
устаноўленай гаворкі, разбурыць
граматычныя ланцугі і нормы (у
нас гэта прадстаўлена Гоголем і ў
XX стагоддзі Маякоўскім). У ан-
глійчан найбольш яркі яе выразнік
Карлейль, пра якога Энгельс ска-
заў, што ён не карыстаецца гато-
вымі цаглянымі слоў, а лепш
тут жа з гліны (літую па памяці).
Мне здаецца, што маладому пісь-
менніку трэба выкарыстоўваць
абодва метады: гэты значыць пі-
саць нарматыўнай, агульнапры-
знавай мовай, — але ў крайніх вы-
падках, у інтарэсах экспрэсіўнасці,
выкарыстоўваць і карлейлеўскі
метад».

Праз тры гады яго пахавалі там
жа, у Перадзеліне.

На сцэне—велізарнае кола. Нібы ля штурвала, занялі месца
шэсць юнакоў і дзяўчына. Усяго адзін паварот кола—і вас мо-
жа перанесці ў іншы час і гады. Пры гэтым не трэба нават
многа фантазіі. Зрабіць пасляховы палёт у век будучы і ў век
мінулы дапамогуць тыя, каго мы бачым на эстрадзе.
Іх сямёра: маладых, вясёлых, вострых на язык, невычарп-
ных на выдумкі. Сцэна—іх другое прызначэнне. А першае... Пер-
шае—гэта завод, з якім яны назаўсёды звязалі свой лёс.
Услаўляць свой завод, яго харошых людзей паставіла сваёй

задачай гэтал сямёра, а далей—агітбрыгада Беларускага
аўтамабільнага завода.
Не толькі перад жодзінцамі выступае агітбрыгада. Ёй апла-
дзіравалі жыхары Мінска і Барысава, працаўнікі падзэфных
калгасаў «Чырвоны партызан» і «Парыжская камуна» Смалы-
віцкага раёна.
На здымках: «Тры волаты» — М. Кірчук, Л. Яромін і М. Зу-
еў; стары-пенсіянер у выкананні Г. Татарына.
Фота Г. УСЛАВА.

ШТО ЗРОБЛЕНА беларускімі
празаікамі за мінулы год,
якія іх творчыя набыткі, пра-
лікі? Гэтаму надзённаму пытанню лі-
таратурнага жыцця было прысвечана
сумеснае пасяджэнне секцыі крытыкі
і літаратуразнаўства СП БССР і Ін-
стытута літаратуры імя Янкі Купалы
АН БССР, якое адбылося на тым тыд-
ні. З дакладам аб беларускай прозе
1971 года выступіў Серафім Андраюк.

— Раней не раз даводзілася выслу-
хоўваць папрокі нашым празаікам,
што яны далёкі ад сучаснасці, — ска-
заў ён. — Падставы для гэтага былі.
Сёння мы заўважаем, што проза
даволі стала наблізілася да сучас-
насці. Ва ўсякім разе раманы, што
з'явіліся ў 1971 годзе на старонках
нашых часопісаў, напісаны на матэ-
рыяле сённяшняга дня. У дзевяці з
пятнаццаці аповесцей сучаснасць так-
сама «матэрыяльна» прысутнічае. Са-
мо па сабе гэта радуе і абнадзейвае.

Першы твор, на якім акцэнт у ва-
гу дакладчык, — раман А. Асіпенкі
«Непрыкаяны маладзік». С. Анд-
раюк адзначае, што пісьменнік пра-
цягвае і развівае ў рамане свае леп-
шыя якасці — цікавасць да вострых
і надзённых грамадскіх праблем, ім-
кненне да шырокага ахопу рэчаіснасці.
«Непрыкаяны маладзік» уражвае,
у першую чаргу, моцным грамадзян-
скім выкрывальным пафасам. Хваро-
ба мяшчанства, бюракратызму, абыва-
цельшчыны малоецця ў розных яе
праявах. Падаючы асобныя факты,
падзеі, сітуацыі, Асіпенка ўвогуле пе-
раканаўча і праўдзіва паказаў атмас-
феру жыцця пэўнага часу, ён правіль-
на сцвярджае ў рамане, што мешчан-
нін, незалежна ад рангу і пасады, мае
асабістыя, дробныя спажывецкія інтар-
эсы ставіць вышэй грамадскіх, вы-
шэй усёго... Разам з тым пажадана,
каб у асветленні адмоўных з'яў міну-
лага, было больш аналітызму, не толькі
паказу фактаў, з'яў, але і пранік-
нення ў іх прыроду, вызначэння іх
маральнага характару.

Падрабязна разглядае дакладчык
апавесць В. Кармазава «Пагоннік»,
лічачы яе адным з цэласных і арга-
нічных твораў леташняй прозы. Узлёт-
шы адну жыццёвую сітуацыю, не та-
кую, мусяць, для літаратуры і новую,
пісьменнік надаў ёй не толькі све-
жасць гучання, але і высвятліў яе
глыбінна. За нібыта асабістымі ўза-
мадаччываннямі герояў — Ягора Ка-
валыка, натуры душэўна вельмі бага-
тай, якая сваёй задуманнасцю, сціна-
насцю некай арганічна ўліваецца ў
навакольную прыроду, Юлькі, даўно
каханай ім жанчыны, душэўнай сут-
насцю вельмі блізкай Ягору, толькі
больш нейкай буйнай, неўтаймаванай,
і Алукуды, чалавека энергічнага, ча-
лавека справы, але справы толькі для
сябе — вымалёўваецца канфілікт сё-
няшні, драматычны па сваім глыбін-
ным змесце, трагічны па развязцы. У
пісьменніка ў гэтай апавесці, у параў-
нанні з папярэднімі творамі, значна
больш сур'ёзна і глыбока падыход да
жыцця, хоць у ёй і хацелася б бачыць
больш псіхалагічна матываваную сю-
жэтную развязку.

Прыцягвае ўвагу апавяданне
В. Адамчыка «Калі ападае лісце»,
пабудаванае на так званай курортнай
історыі. У апавяданні ёсць не толькі
жыццёвыя і псіхалагічныя выкладзе-
ны, але і гэта філасофія, выкладзе-
ны і філасофія галоўнага героя — Петраша,
і ад яго аўтара. Стрыжына ў сюжэтай
завершанасці, яна вытрымана ў ад-
ным лірычна-задумным здымач-
ным ключы, грунтуецца на моц-
най, здаровай і глыбокай маральна-
этычнай аснове. Аснова гэта — ду-

чалавечнасці, з ядмі пісьменнік жы-
ве, глядзіць на свет, без якіх наўрад-
ці можна весці гутарку пра сапраўд-
ную літаратуру.

Дакладчык назіраючы за агульнымі
ідэяна-мастацкімі тэндэнцыямі су-
часнай прозы, адзначае яе асаблівую
ўвагу да праблем маральных, адмаў-
лення ёю мяшчанска-спажывецкіх ад-
носін да жыцця, людзей. Гэтая проза
сцвярджае самыя звычайныя каштоў-
насці, без якіх немагчыма існаванне
чалавека. Ёсць і нейкі своеасаблівы
і агульны напрамак пошукаў гэтых
каштоўнасцей. На думку дакладчыка,

ПРОЗА, ГОД МИНУЛЫ

З сумеснага пасяджэння
секцыі крытыкі
і літаратуразнаўства
СП БССР і Інстытута
літаратуры імя Янкі Купалы
АН БССР

Ілюстрацыяй да сказанага могуць слу-
жыць апавесці В. Кармазава «Пагон-
нік», А. Савіцкага «І пічога ўзамен»,
І. Навуменкі «У бары на святні»,
а таксама апавяданні В. Віткі, М. Луп-
сянова, І. Навуменкі, Б. Сачанкі, Ул.
Караткевіча, А. Кудраўца, Г. Далідо-
віча, П. Місько і іншых. У многіх
іх творах вельмі моцна адчуваецца
цяга да прыроды, у краіну дзяцінства,
да роднага бацькоўскага панадворка.
Адсюль выпраменьваецца і той вількі
зарад этычнасці, прыгажосці, які жы-
віць літаратуру.

Дакладчык станоўча характары-
зуе апавяданні П. Місько («Васіліна»,
«Гусі мае, лебедзі...», «Сітус Івер-
ска»), іх іх аб'яднанні ідэяй любові і
павагі да жанчыны-маці, жанчыны-
працаўніцы, апавяданні Б. Сачанкі
 («Мара», «Соль»), якім уласціва су-
часнае разуменне чалавека, яго ўза-
мадаччыванняў са светам, нарэшце,
апавяданні В. Віткі «Паміж людзей
добрых» — апавяданні ўспаміны пра
настаўнікаў, сціпых і шырых, мудо-
рых і душэўных людзей, у якіх пазт
вучыўся жыць, на якіх імкнуўся быць
падобным. Асабліва вылучае даклад-
чык апавяданне пра выдатнага савец-
кага педагога Сухамлінскага — яно
ключавое ў гэтым цыкле. Пісьменнік
выклаў сваё разуменне задач і пры-
чытаў выхавання чалавека камуніс-
тычнай маралі. Моцнае этычнае гу-
чанне, прага чалавечай дасканаласці
і прыгажосці выводзяць апавяданні
В. Віткі на галоўны стрыжань плыні
сучаснай беларускай прозы.

Значнае месца адводзіць дакладчык
разгляду твораў маладых, у прыват-
насці, апавяданням А. Жука, падкрэс-
ліваючы іх моцную народную этыч-
ную аснову. Імкненне да дакладнасці
ў аналізе чалавечай псіхалогіі.

Дакладчык прыводзіць выказ-
ванні Рауля Гамзатава, сэнс яко-
га ў тым, што ў пісьменнік на-
вінен мець вярстасную дыстанцыю, сваё
жыццёвае крэда. Цяры адчужанасці яго

сутнасці, не выпуляе свайго асабіста-
га іх разумення, іх суадносін з часам.
Гэта прыводзіць да схематызму, ані-
сальнасці, выкарыстання чужых сю-
жэтна-кампазіцыйных прыёмаў.

Сур'ёзныя крытычныя заўвагі ад-
расуе дакладчык раману А. Шапко-
ва «Спытай сваё сэрца...» Твор напіса-
ны гладка, нават некалькіх літэра. Але ён
не выклікае глыбокіх пачуццяў у чы-
тача, бо ў рамане і сам канфілікт, і
вобразы герояў, і сітуацыі пазбаўлены
навізны, больш таго, усё гэта было
ўжо ў шэрагу твораў...

Настае ўдомуліваць і пранікліваць
герою лірычнай аповесці Р. Сабалеўкі
«Надарожка ў Росліні». Пісьменнік
разам са сваім героем некалькі адыбако-
ва, сузэральна падыходзіць да з'яў
жыцця, апісвае літаральна усё, што
бачыць, без пэўнага мастацкага адбо-
ру матэрыялу.

Адмоўная ацэнка даецца і апавесці
І. Мужэйкі «Дубраўлянскае лета».
Ёй уласцівы, як і папярэднім творам,
спрошчэнасць і анісальнасць.

Да лепшых набыткаў «ваеннай про-
зы» мінулага года дакладчык па пра-
ве адносіць апавесць В. Быкава
«Абеліск». Хоць сваёй падзейнай а-
сновай твор звязаны з вайною, тым не
менш, у ім, як ні ў адным з папярэд-
ніх твораў В. Быкава, адчуваецца
вельмі моцная сувязь з сучаснасцю.
Усё змест аповесці падпарадкаваны
сцвярджаючы высокароднай ідэі сама-
ахвярнасці ў імя добра, «правядліва-
сці. Напісана апавесць з запалам, пуб-
ліцыстычна страшна. І ўсё ж твор па-
кідае ў асобных выпадках незадаваль-
ненне, імя нештае часам той філасоф-
скай і псіхалагічнай заглыбленасці,
якія характарызуюць лепшыя творы
аўтара.

Спыняецца дакладчык таксама на
апавесці У. Паўлава «Нас поле не
паселна» і А. Кулакоўскага «Дзе ка-
му жыць...», на апавяданнях пра вай-
ну І. Навуменкі, А. Кудраўца, А. Жу-
ка, А. Наўроцкага.

З твораў гістарычнага плана да-
кладчык надае ўвагу апавесці А. Які-
мовіча «Кастусь Каліноўскі» і В. Іпа-
тавай «Прадыслава». Аднак ён лі-
чыць, што А. Якімовіч, імкнучыся як
мага больш дакладна і поўна ўзнавіць
сацыяльны змест эпохі (і пісьменніку
з гэтай задачай удалося справіцца
нядрэнна), заняўся важны момант
мастацкага асэнсавання рэчаіснасці:
маральна-этычнае, духоўнае напэўнен-
не твора. Падзеі слаба прайшлі праз
духоўную прызму сучаснасці. Від-
вочна, адсюль і адчуванне некарай
духоўнай збедненасці галоўнага героя.

У заключэнне дакладчык спыняец-
ца на пэўных аспектах мастацкай
прозы, заклікае да напісання твораў
высокага грамадзянскага гучання.

Затым адбылося абмеркаванне да-
клада С. Андраюка. Цікавым было, у
прыватнасці, выступленне В. Жураў-
лёва, які прааналізаваў асобныя апав-
яданні мінулага года — Г. Далідо-
віча, Л. Левановіча, А. Рыбака, А. Жу-
ка, А. Ставера, Л. Гаўрыліна, М.
Клебановіча. Гэтай жа тэме пры-
свяціў сваё выступленне і Я. Леца.
Ён слушыў заўважыць, што крытыка
яшчэ мала ўздзяла ўвагі твораў ма-
ладых празаікаў, В. Гіламедаў, даю-
чы ўвогуле станоўчую ацэнку дакладу
аб прозе 1972 года, не пагадзіўся з
С. Андраюком, што ў апавесці В. Іпа-
тавай «Прадыслава» няма істотных
недахопаў. Яны ёсць. Аповесці не ха-
пае, напрыклад, гістарычнага калары-
ту той эпохі, аб якой расказваецца, не
адчуваецца таксама і адпаведнай моў-
най стыліі.

ДОУГА ВЕСКА хавалася за пагоркамі ды хмызамі. І толькі калі дарога выбралася з лагчыні і пайшла ўгору, пачала памалу выплываць. Спярача выглянула абшарпаная, брудна-белая цэрква, без макавак і званіцы. Потым вытыркнуліся верхшыны бярозак і, нарэшце, залярацілі бляшаныя, шыферныя, гонтавыя дахі будынкаў.

Гатовы кінуцца бежкі. Сцяпан пакрочыў жвавей.

— Чаго раззагнаўся? Куды ляціш? — засердала жонка. — Ці не паспееш?

Безушынку, як усчаў, так і дзьмуў волкі вецер. Клычаныя, што кудзеля, набрынялыя вільгацю хмары нізка влілі над зямлёй. З іх во-во меціўся зацэрусіць дожджыні.

Вёска пакрысе набліжалася. Праз голыя прысады можна было ўжо бачыць, як там-сям сьнавалі людзі, як па незасеяных гарадах пахаджалі куры і ў некага па захлём ля кучы згрэбенага і пакуль не спаленага смецця, падлятаючы, біліся пёўні.

Сцяпан глядзеў і не пазнаваў вёскі. Яна і не зна. Раней кожная хата нагадвала свайго гаспадара. Калі Насціна, дык на кульгавую Насту паходзіла. Калі Восіпава — на каржакаватага, заўсёды няголенага Восіпа. А зараз, быццам, і стаялі на даўніх мясцінах, а Восіпава — не Восіпава і Насціна — не Насціна: змяніліся. Адна памаладзела і зухавата бліскала з-над высокага даху вокнамі, другая, наадварот, асушулася, абамшэла. А можа змены тут былі ні пры чым, можа так з непрывычкай здавалася? Колькі разоў, палічыць, Сцяпан прыязджаў сюды, як памерлі бацька і маці? Пяць — шэсць, не болей. Прычыць і — назад. А ў апошнія чатыры гады, хоць не за гарамі вёска, наогул забыў дарогу. Чаго і да каго ехаць? Хату прадалі Пётру Мамынку — з яе трухлявых бяроўцаў той скідаў сабе лезенку. Блізкай радні ці харошых дружбакоў не было — раз'ехаліся па свеце. Праўда, жылі далёкія сваякі. Калі б зайшоў — прывесці б, канечне. Знайшлася б і чарка, і да чаркі. Але не з рукі. Свае — сваякі. Яны — самі па сабе. У іх — сваё, у цябе — сваё. Здараецца часам, стрэне каго на базары, Спыніцца ля воза, выскубіе з драбінан каліўца сена, патрэ яго ў руках, панюхае. Потым дастане пачак папірос, пачастуе землянка, сам закурць і разгаворыцца, павытае пра вёску, як там і што там. Паабяцае наведання.

З'ездзіць надумаў нечакана. Прышоўшы з работы, бляндаў па надворку, сланіўся, не знаходзячы занятку. Ля склепчыкаў наткнуўся на суседа. Падкурчышы ногі, той пэчкаўся з двюма бляшанкамі фарбы. Разбаўляў яе, боўтаў, падбіраў колер.

— Ремонт задумаў рабіць? — пацікавіўся ў яго.

— Не. Хачу на могілкі пал'ехаць ды падняціць агароджу. Радаўніца ж у аўторак.

— Не сказаўшы больш ні слова, Сцяпан павярнуўся і — дамоў.

— Можа б на тым тыдні ў вёску выбраліся? — ад дзвярэй загаварыў ён.

— Куды? — замерла з прасам ля стала жонка.

— У вёску? — Чаго?

— Радаўніца праз чатыры дні.

— Дык што?

— На могілкі сходзім.

— Як сабе хочаш, — пагадзілася яна...

Ледзь апынуўся на вуліцы, сёкануў касы дождж. Памятаецца, ён у кожную радаўніцу праходзіў. З раніцы звычайна надвор'е трымалася: свяціла сонца, нават прыпыкала. А пасля паўдзень хмурэла і падзілася.

Дождж лупцаваў спорны. Бягом Сцяпан з жонкай кінуліся пад царкву, праўдзівей — пад руіны таго, што называлі царквой. Царкву яшчэ ў налетывізацыйны зачынілі. У ёй тады краму зрабілі. Прадалі паркаль, косы, соль, запалкі. Пазней у царкоўных сценах быў клуб. Потым свіран. Цяпер гадоў дзесяць яна пустуе. Пад ле скляпеннямі, на гарышчах, усюды, дзе можна, жыўць раскормленыя, здзічэлыя галубы, галкі, вераб'і. З кожнай пчыліны, з кожнага выступу відзець быльшні і пух — гэта гнёзды.

Могілкі ад царвы — рукою падаць: адразу ж за равоцкам на пагорку. Да іх пракладзена вузкая, дваім размінуцца, сцэжна, выбітая аж да жвіру мноствам ног у шэраў, бы пошэла, зямлі. Колькі на ёй за доўгіх гадоў дзядзькі на ручыйках ці проста на плячах узнеслі ў смалістых трунах сваіх сялян: то белабародых, са складзенымі на грудзях жылістымі рукамі, сваякаў, з тварамі апосталаў, дзядоў ды бяспрыўдніх, з глыбокавапалымі вачыма бабулек, то цяжкіх, бы камлюкі, мададзых, то зусім маленькіх, хто не меў шчасця пакінуць на зямлі свайго сьляда. Усе яны, бацькі і дзеці, ляжаць на гэтым, здалёк бачным узвышшы над стромічымі дрэваў і дрэва, бяроўцамі, Побач з уздырванелымі курганкамі насыпаюцца свежыя. Кожную вясну ў адзіні і той жа дзень, празваны радаўніцай, да іх прыходзяць, як і прыходзілі сюды сотні гадоў назад, жывыя, каб пакланіцца ім, спамянуць добрым словам.

Куды ні кінь, між сніваца-белых ствалоў віднеліся людзі. Адны — жанчыны — сядзелі, стаялі. Другія — мужчыны, па-святоточнаму алзетныя, талалобныя, камечачы ў руках шапі, сноўдаліся ад прыжа да крыжа, ад помніка да помніка. Цікавіліся, хто тут ці там пахаваны. Гаманлілі, спрачаліся. Нехта сцвярджаў — Міхалка, а нехта даводзіў — Сахон, Міхалка явраз далей.

Упералзе адной купкі Сцяпан пазнаў старога Яўхіма Пальчатку. Смочычы з кулака папіросу, Яўхім падвёў мужчына да абкладзенага дзёрнінай грудка.

— Ну, што, Пархвенавіч? Трэба свіран будаваць, а ты ляжыш, — моўціў ён.

— А дцясларыў свай Пархвенавіч, — у тон яму прагудзеў чыста паголены, дзеля радаўніцы, Восіп Верабей. Сцяпан пазнаў і яго.

— А любіў цюкаць тапаром. Без яго ніводнай

хаты ў вёсцы не пабстаўлена, ніводнай пуні, — падтрымаў хтосьці. — Усё трушком бегаў. На работу, з работы. Мінуты не мог пасядзець.

— Што праўда, то праўда, — кашлянуў Пальчатка. — Да апошняга на нагах быў. Яму кажуць: адначыў бы, Пархвенавіч. А ён: нічога, міленькія. Паспею пакачацца. Але не давялося во. Лёгкай смерцю памёр. У тую раніцу, як заўсёды, бежкам прынеўся на разнарадку. Папрасіў каня — дроў збіраўся прывезці. Калёсы нарыхтаваў. Кінуўся па вулках. Выйшаў з хамутам — белы, белы. Прысланіўся да сцяны і — асунуўся, сеў на прызбу. Я — да яго: Пархвенавіч! А Пархвенавіч — нежывы.

Яўхім прагна глытнуў дыму і, згорблены, па-тупаў прэч.

Узрааючыся, Сцяпан запятляў між магіл.

— Дзе ж гэта маміна і татава?

Наўпэўнена прайшоў у адзін бок, у другі. Вярнуўся назад.

— Павішы тут педзе быць.

— Шукай.

— Не відно.

— Спытай у каго, — парала жонка.

— Пастой!

Сцяпан схліўся над нейкім гарбачком.

Лёнід КАЛОДЗЕЖНЫ

АПАВЯДАННЁ

— Знайшоў?

— Не.

— Што ж рабіць будзеш?

— Пагляджу яшчэ.

Нечакана перад ім з'явіўся невялічкі, толькі па плячо, з лысай, блішчатай, што жолуд, галавой, у чорным суконным касцюме і ялавых ботах дзядок. Гэта быў іх колішні сусед Цімох Мамынка, бацька Петрака Мамыкі, які купіў хату.

— Згубіў што, чалавеча? — узняў стары блакітныя, бы сакавіцкае неба, вочы.

— Магілку шукаю.

— Чыю?

— Бацькаву... Трыхона Пазняка, — чамусьці прапэптаў Сцяпан.

— Трыхона з Трыхоніхай?! Во-о! Дык іх жа магілкі троху ніжэй. А я, слухай, гэта самае, бачу, — мужчына круціцца, — здароўкаючыся, ажывіўся Цімох. — Хто — не пазнаю, вочы ўжо не тыя. У нявесткі пытаю — не ведае. З Шалашына яна. Аж вунь хто! Сын Трыхонаў. Гэта самае Трыхонавіч?

— Сын.

— Большы?

— Не, меншы.

— Той, што на заводзе?

— Ага.

— Сцяпан, значыцца.

— Сцяпан.

— Помню, помню. Як не помніць. Яшчэ галапупым бегаў, запамятаў. Дыхнуць, бывала, матчы не даваў. Вёчна на пятах цягаўся і, гэта самае, спадніцы з рук не выпускаў. А цяпер, калі вырас, на матчыну магілку прыйсці лянуецца.

Сцяпану стала гарача. Ён замармытаў нешта ў апраўданне.

— Ну, ну. Я — не поп, што спавядаешся. К слову, гэта самае, сказана. Пайдзем лепш, пакажу.

Порсенька стары павярнуўся і, не цікавячыся, пільнуецца яго хто, ці не, пашыбаваў кудысь у другі бок. Бег, адмахваў направа-налева рукою, пайзаваў, дзе хто пахаваны — там Краўчыхаю, пад раздвоенай бярозкай — Аксіння, далей Апанас.

Супраць абнесенай жалезнай агароджай магілы спыніўся:

— А тут мая Куліна ляжыць.

На лавачцы побач з магілкай, сядзшы на жываце рукі, сядзела маладжавая, раздобрэлая на дзідзе, Цімохава нявестка Маня. Каля яе перамінаўся з нагі на нагу лабаченькі, з адтапыравымі вухамі, гадкоў дзевяці-дзесяці хлапчук — выліты Пятрок Мамынка.

— Усёй сям'ёй, во, прыйшлі памінаць, — зірнуў стары на сваіх. — Сыну толькі не выпала. Трактарыст ён. Не кінец машыну — сьлужба. Гарох, гэта самае, сее на Хомкавай гары. Вечарам дома спамяне.

Не затрымліваючыся, Цімох крутнуўся і па-тупаў далей.

— Вось твае, — паказаў на гарбылкі ў сухім леташнім бур'яне і пралым лісці.

— І праўда — яны, іх магілкі! От і клёнікі, што пасадзіў вясной на другі год. Маленечкія прынес з Андрэўскага лесу. А цяпер — не пазнаць!

Сцяпан апусціўся на калені.

— Як жа гэта я абмінуў, — гаварыў і гаварыў ні то ад-уарушанасці, ні то з-за няёмкасці.

Поўзаючы па сырэй зямлі, ён выдзіраў бляшчэты, зграбаў-бурае лісцё. Сваювольны вецер кльчыў на галаве валасы, рэдзеныя касмылёк праліў да ўзмакрэлага кльба.

— Давай я табе панагу, — схамянуўся Мамынка. — А то твая краля баіда, каб не ўварэдзіцца ці, гэта самае, — зацікаваўся ручак.

Жыццё, усё гэта, абурлася. — Якая вай, дзед ст... Цімох зрабіў выгляд, што не

а ты, гэта самае, будзеш смецце ў канаву зносіць.

— Можа і мне пасабіць? — узнялася нявестка.

— Не, не. Абыдзеся.

— Пасаблю. Не цяжка ж.

— Сядзі, сядзі, — замахаў стары рукамі. — Табе нельга. Мы самі тут.

— Не трэба, дзядзька Цімох. Адзін упраўлюся, заспяшаўся Сцяпан.

— Чаго ты, Трыхонавіч? Я ж платы не патрабую. Мы лазаўчора, калі аглядалі Кулініну магілку, Вуліяне Шкуратавай насыпалі горку. Глядзім, аседа зямля — яма. Ну, і панасілі пляску, дзярніны. Па-людску зрабілі. Не грэх для такой жанчыны. Не злыдній была. Усе добрым словам спамінаюць. У аднаго сына маззі ўсеохлі. Баіцца, гэта самае, пратрэціся і прыехаць. Выгадавала, значыцца, Столькі яна, няшчасная, пананячылася з ім. Як пляскія не дадуцьнага выгравала. Ён жа здыхля-здыхляй быў. Да сямі год седнем сядзеў — не хадзіў. Вуліяна ветру не давала дзьмухнуць на яго. Сама не даспіць, не даець — яму стараецца. Помню, пасля вайны ў самую бяслёбную мяне палывым вартаўніком прызначылі. Іду раз цяпком паўз жыта і чую, што нехта сярпом — шарп, шарп. Падкраўся — аж Вуліяна каласкі яшчэ зялёныя зжынае і ў торбачку кладзе. Ubачыла мяне — на калені ўпала: «Даруй. Ці-

махвеечка! Пашкадуў бедную ўдаву, не выдавай! Не з раскошы я, не для слабе, — сама шчаўя з'ем, — для сыночка свайго. Слабенькі ён дужа. Памрэ на адной пол'ўцы. Пашкадуў, не данось! Заказытала ў мяне ў грудзях «Я цябе не бачыў, — азбраюся па баках, — і ты мяне. Нясі, бог з табой. Спячэш праснак які сыну». А сын цяпер гэты, як выкачаўся ды на ногі ўстаў, і матку забіў.

— Адкуль вам вядома? — не вытрымала Сцяпанова жонка.

— Памятае — прыехаў бы.

— А можа чалавеку нельга.

— Часу няма?

— Можа чын не дазваляе.

— Які ў яго чын? Барахольшчык ён. Сядзіць папару з Лёвам у даштанай шакоўні ля базара і прымае, хто што здае: шкуркі, рогі, трасцу ўсялякую, — узгараўся стары. — Маланін Іван сапраўды відны чалавек — генерал і то кожную радаўніцу бывае на бацькоўскіх магілках. Ге-не-рал, не абы хто.

— Дзядуля, дзядзя Ваня — падпалкоўнік, а не генерал, — паправіў унук.

— Не генерал, дык будзе генералам. Каму, як не яму быць: разумны, відны, в таму ж — прасцяк-прасцяком.

Выгаворваючыся, Цімох ні на мінуту не пакідаў работы. Скуб леташнюю траву, шоргаў зробленым тут жа венікам. Адначасна пакрыкваў на Сцяпана, на ўнука. Распараджаўся.

Праз паўгадаўны магілкі былі прыбраны, нават прысыпаны жоўтым пясокчам, якога Лёўка напасіў з канавы бляшанкай.

— Дзякуй вам, дзядзька Цімох — любоўна агледзеў іх Сцяпан. — Акурат у час управіліся — людзі вунь садзіцца.

— Будзем, гэта самае, і мы, — азваўся Мамынка. — Не супраць, Трыхонавіч, калі кампаній памаям?

Сцяпан ведаў, што звычайна дзве-тры сям'і — родзічы ці суседзі, — прыязмляюцца ля адной чыёй магілкі.

— Не, не! Давайце, — заспяшаўся ён.

— Тады расцелем абрус тут, на тваіх. На Кулінінай магілцы кожны год абедаем, — вырашыў Цімох і загадаў. — Камандуйце тут, маладзічкі, а мы рукі памыем.

Да прыходу мужчына закусь была расстаўлена: Мамыкава нявестка дастала з сумкі міску ячнай кашы, талерку густога, з цялячай ножкі, наварыстага студня, багата прыпраўленага часнаком, падсохлую ад краўў лечню, абаранак печанай кілабы, ад якой развозіўся пах кменю, і кавалак адваранага, у памаразі застылага тлушчу, мяса, некалькі чырвоных нек паўбохана шпанінай булікі. Выцягнула пляшку Іскрыстай, уласнага вырабу медавухі. Сцяпанова жонка выліла бутэльку «Зуброўкі», бутэльку ліманаду, наздраваты, парэзаны тонкімі дустачкамі сыр, абкладзены кружочкамі цыбулі і абліты алеем селідзец, смажаную курку, хлеб.

— Го, мы ў сямёнкі раз! — усклікнуў Цімох.

— Ён зірнуўся і абвясціў:

— Пачнём, гэтае самае!

З крэткам прыторкнуўся на ўсераек магілкі.

— Давай, Трыхонавіч, да мяне. Хадзі Лёўка, і ты сюды. Мужчыны да мужчына. А вы маладзічкі, пасупраць мясцінечна, не стойце. Бліжэй, бліжэй. Вось так. Селі? Ну, і добра.

Тройчы Мамынка чарпануў салодкай кашы, і, калі астатнія прарабілі тое ж, прытворна кашлянуў:

— Слаўны наедак. Але не гадзіцца. Усяму ёсць мера. Трэба, відаць, і гарачэйшым заняцца! — падмігнуў ён і падханіў пляшку медавухі. — Як кажуць, чым багаты, таму і рады.

Пацягнуўся за «Зуброўкай» і Сцяпан.

— Чакай, Трыхонавіч. Не спяшайся, — затрымаў яго Ш... — Вахай пастайце, не кісьне. Гэта

Асцярожна ён наліў адзін кілішак і падаў Сцяпану, другі — Сцяпанавай жонцы.

— Мне не давайце, тата. Не буду я, — замаха-ла рукамі Маня.

— Прыгубі. Не зашкодзіць слязіна нейкая. Трымай, не бойся.

Лёньку ён паднёс дзіманоду:

— Ты, उनучак, хоць і мужчына, але прыйдзецца гэтым п'іткам задаволіцца. Добра ў нос шыбае! Напаследак напоўніў чарку сабе.

— Ну, дык узнімем, таварышы. Гэта самае, вып'ем за нябожчыкаў.

Адным глытком, толькі раз паўтануўся кадык. Цімох асушыў сваю стограмаўку.

— Да дна цягнуце, да дна! На мяне раўняйцеся. Занусяючы, стары прыгадаў Трыхона і Трыхоніху.

— Ты ж, Сцяпане, памятаеш — заўсёды нашы сем'і сябравалі. У вас, гэта самае, у Трыхона Аверкавіча пірушка — я і Куліна мая па покуце. У мяне застале — Трыхон з Ганнай сваёй пад абразамі. Па два, тры дні, а здаралася і па тыдню, калі радзіны ці хрэсьбіны, гулянікі ішлі. Песні, скокі, забаўкі розныя — аж да трэціх п'еўняў. Верхаводзіў усём — бацька твой. Во даваў! Вычварыць што: пераапанецца бабай альбо старцам — ад смеху надарвешся. Адкуль у чалавека балася. Арыст і годзе! Ніколі носа не вешаў. Не адставала ад яго і Ганна. Весялуха, п'янонька была. Як цяпер бачу, — у дзяўках яшчэ хадыла, я тады ўлягаць за ёй прабавалі, ды Трыхон на дарозе стаў, — складзе на грудзях рукі, залыцца — салавей заслухаецца. Колькі яна песень ведала: і купальскіх, і калядных, і жыўных, і вясельных — не пералічыць. Нездарма японіш часам ажно са сталіцы адзін прыздайма запісваць іх. Паставіць перад ёй скрыначку, а сам слухае. Дык Трыхоніха цэлую тую скрыначку наспявала.

Ахмялелы Сцяпан павянуўся да Мамыні і сядзеў з відэльцам у руцэ. Шчасліва ўсмешка не знікала з яго твару.

Са злімчаных хмар, ужо ў які раз, зацперуціў прабінюкі, што мак, ложджык; дакучліва імкэў, як бы збіраўся перашкодзіць людзям давесці па канца тое, дзела чаго яны сабраліся.

Пасля другой чаркі, глядзячы на тых, хто пакідаў могількі, Сцяпан уздумаў адыходзіць.

— Не гадзіцца так, — крутнуў галавой Мамыка, — быў у вёсцы, сядзеў разам і не зайці — не пудчу!

— Некалі нам, дзядзька Цімох, Спяшаемся.

— Цалы ты будзеш. Апошнім аўтобусам зьездзем. — на здзіўленне пагалталася жонка, — Заглянем, раз запрашаюць людзі.

— Вось гэта годзе! — зарадаваўся стары.

З могілька пушылі гуртам, хто за кім, а ледзь мінулі грэзкі равочак — раздзяліліся: наперад выпнуліся Маня са Сцяпанавай жонкай, следам, крокаў за дваццаць, ківаліся мужчыны. Рэчыванелы задаволены, што прыбаві слыхача. Цімох хупенька, аж захлёбваўся, расказваў вясковыя навіны. Час ад часу на самым пярнім месцы ён тоўхаў локцем пад бок, прыгаворваючы: слухай, гэта самае!

Жылі Мамыні непалалёк ад царквы. Прысадзісты, у пяць акон дом іх туліўся разам з іншымі набудоўкамі — хлевам, пунькай — у засені дрэў: ад вуліцы яго заслаяла сцяна кучматага вішаніка, а з тылу абступалі разгатыя яблыні, грушы. Адна лазынка як бы не схачела хавацца, адасобілася і была на відavoк — стаяла ў канцы горада над раўком. Праз спляценне голляў на прагаліне перад домам віднелася каля дзесятка вуляў, нядаўна выстаўленых з імчаніка. Усё і дом з ахайнай шкляной верандай, і дагледжаны, пабелены садок, і гарод, палыхтаваны для засевак, і нават сцяжка, выслана ягглай, гаварыла, што гэтае гняздо належыць сям'і і дбайным гаспадарам.

Калі з'явіліся дарослыя, Лёнька ўжо, трымаючы ручнік, стаў на надворку ля бацькі — Петрака, які, аголены да пояса, мыўся з падчэплената рукамыніка.

— Раніка ты сёння! — экікнуў Цімох сына.

— Дакочылі. Ды і радаўніца, — пасміхаўся той.

Каб не турбаваць потым ні гасцей, ні сябе. Мамыні адзін за другім кінуліся ўпраўляцца па гаспадарцы: Цімох памышаў і панёс парсючком, Пятрок з Лёнькам падаліся па ваду, Маня і Сцяпанавая жонка ўзяліся рытываць на стол.

Абы змарнаваць час, Сцяпан мінут векалькі тулаў па залычку, разглядаў у вялікай падшклом раме адмыкі. Садзіўся, уставаў. Падыходзіў зноў. Але хутка яму надакучыла ўсё, і ён не вытрымаў — пасунуўся на вуліцу.

Дождж перастаў. Хмары з сіне-ліловых зрабіліся сівымі і лёгкімі. На захалзе з-за іх прарэзалася блакітна палоска неба. Як не пад хмарай над царквой паволі віліся, стрымана пераклікаліся галі.

Падбегам Сцяпан перасек Мамыкаў гарод і апынуўся ля бацькоўскага котлішча. Ён не ведаў, чаго прыйшоў сюды. Спыніўся перад купкай чэзлага, змарнаванага жывёлай вішняку. Пасля азірнуўся і праз сухабылле палез на пагорак — месца, дзе стаяла хата. Патаптаўся там і апусціўся на камень, урослы да паловы ў зямлю. Шырокі і пляскаты гэты камень ляжаў калісьці ля парога. Раніцой, калі Сцяпан выскокваў на вуліцу, ён студзіў пяці, а вечарамі, угрэты за дзень сонцам, патыхаў цяплом.

Нечакана Сцяпан заўважыў у кучы бітага шкла белую, з блакітнай каёмкай фарфаравую друзачку. І яму адразу ж прыгадалася вялікая, аздобленая трыма блакітнымі абідкамі махотка-міса, — друзачка толькі ад яе. У місце, памятаецца, заўсёды былі скваркі. Кожнай надзеельнай раніцай маці асцярожна ўносіла тую міску з кладаўні і ставіла на стол, за якім ужо наўрымсліва ёрзалі дзеці, загадзя паклаўшы перад сабой на талеркі самыя гарачэйшыя блінцы.

Сцяпан не чуў, як яго аклікнулі з Мамыкавага надворку. Заюшыўшыся, ён цёр аб крысо фарфаравы асколак і дзіўліўся.

— Столькі прадаўся, а фарба...

ЦІКАВЫ ФАКТ: у XVIII—XIX стагоддзях у Аўстрыі і Германіі сто васьмідзесяць князёў, шэсцьсот графаў, тры тысячы баронаў былі жанаты на акторысах, спявачках або танцоўшчыцах розных кабарэ, вар'етэ, эстрадных атракцыёнаў, вакол якіх групавалася «залатая моладзь». І разам з тым ішла ханжаская барацьба за чысціню роду, фанабэрыстая знаць імкнулася не дапусціць у сваё асяроддзе «нізкіх» па паходжанні.

Ці ўсе яны выходзілі замуж за арыстараўтаў — гэтыя, часам таленавітыя і прыгожыя артысткі з Вены, Будапешта, Мішальца, іншых гарадоў былой Аўстра-Венгерскай імперыі? Безумоўна, не, але было рознае ў «няроўных» шлюбах — і шычырае каханне, і адкрыты матэрыяльны разлік, і выпадані, і розныя іншыя адценні чалавечых узаемаадносін. І наўрад ці быў у венгерскага кампазітара Імрэ Кальмана намер у блізкай аперэце «Княгіня чардаша» («Сільва») раскрыць і асудзіць нейкую трагедыю сацыяльнай няроўнасці дзяўчыны з народа, якая нарадзілася недзе на «нізкім балоеце», і наследніца вядомага князя Леапольда фон і цу Ліпэрт-Вейлерсхайма, лейтэнанта Эдвіна. Гісторыя кахання Сільвы і Эдвіна — адна з тых, пра якія галораць стаўтыстычныя дадзеныя, што мы прыявілі ў пачатку. І кампазітар разам са сваімі лібрэтыстамі Леа Штэйнам і Эла Іенбахам смяліся і здэнаваліся з пустых марнатраўцаў жыцця з вышэйшага свету, якія нават у цяжкія для народа і краіны дні сусветнай вайны (твор быў пастаўлен 17 лістапада 1915 года) аддавалі ўвесь час і душэўныя сілы любовным перыпетыям. Вайсковец Эдвін нават і не думае з'явіцца ў армейскую часць, залыцаецца спачатку да Сільвы потым да графіні Стасі, і нарэшце ўсё ж аддае сваё сэрца і руку княгіні чардаша.

Навошта ж спатрэбіўся аўтару гэтых радкоў такі працяглы ўступ? Ён тлумачыць у пэўнай ступені прычыну незадавальнення спектаклем «Сільва» на сцэне Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР.

Рэжысёр-пастаноўшчык спектакля В. Вярбоўскай — дапытлівы мастак. Яна, мяркуючы па ранейшых яе пастаноўках у гэтым жа тэатры, не любіць іці па пратораных сцэжках, шукае ў вядомых творах новыя ракурсы і адценні. Такая яе рэжысура, напрыклад, у спектаклях «Халопка» і «Фіалка Манмартра».

Але кожны, хто ў мастацтве шукае, павінен ведаць, што ён хоча знайсці і ў імя чаго ён вядзе творчы пошук. На нашу думку, не было патрэбы рабіць падкрэслена сацыялагічны акцэнт на біяграфіі Сільвы і апраўдаць любовныя калізіі між ёй і Эдвінам адданасцю артысткі «казінаму балоту», дзе яна нарадзілася. Па-першае, арганічным гэты акцэнт у творы І. Кальмана стаць не мог, тым больш, што ў аўтараў аперэты Эдвін і Сільва шчасліва, нават ідэальна перамагаюць усё перашкоды для шлюбу. Па-другое, такі «дадатак» да музыкі аперэты празмерна сур'езны, груваці, цяжкі. Каб з'явілася падтрымка такой канцэпцыі, у тэксце «Сільвы» ўведзены сацыяльна насычаныя па месце вершы... Пецэфі, Рэжысёр карыстаецца імі, але яны не выратоўваюць становішча. Больш таго — часам гэтыя вершы дыскрэдытуюцца спецыфічна аперэтанымі паводзішам тых выканаўцаў, якія іх старанна рэцытуюць (напрыклад, у сцэне Ангільты і Феры ў апошнім акце спектакля).

Такое ж рэжысёрскае падкрэсліванне вернасці Сільвы свайму сацыяльнаму паходжанню і дэмакратычным поглядам мяняе характар сцэны развіцця Сільвы з наведвальнікамі нацнога кабарэ ў Будапешце (пачатак спектакля ў І. Кальмана). У

спектаклі гэта адбываецца немаведама дзе, у асяроддзі прыгожа апранутых у нацыянальныя касцюмы персанажаў. У выніку такой «трансфармацыі» зноў-такі атрымаўся яўны эфект штучнай «навізны» наогул.

Калі мізансцэнаванне большасці эпізодаў спектакля сведчыць пра вынаходлівае рэжысёрскае выкарыстанне тэатральнай пляцоўкі, усенне падназаць выканаўцу яго месца і паводзіны ў дзеі, дык фінал другога і трэцяга актаў не задавальняюць. Першы з іх атрымаўся зробненым, стракатым (масавая сцэна заручын Эдвіна і Стасі) і вельмі замаруджаным на змене настрою ўдзельнікаў. Фінал жа трэцяга акта ўспрымаецца неак зняжача, ён нібы герарывае лагічную хаду падзей.

ШТО ШУКАЕМ І ШТО ЗНАХОДЗІМ

ПРЭМ'ЕРА «СІЛЬВЫ» У ДЗЯРЖАЎНЫМ ТЭАТРЫ МУЗЫЧНАЙ КАМЕДЫІ БССР

Нечаканая, бадай, беспрэцэдэнтная неадарэчнасць складалася з аркестравым кампанентам спектакля «Сільва» на сцэне нашага тэатра. Справа ў тым, што тут раптам перастаюць гучаць асобныя прадугледжаныя аўтарам тэматычныя фрагменты партытуры, губляюцца лінія мелодычнага развіцця вобразаў, і аркестр як бы «глохне». Прычына гэтых хібаў анекдатычна — склад аркестра тэатра па наўнасці аркестравых галасоў не адпавядае прадугледжанаму партытурай І. Кальмана. Да таго ж у прэм'ернай спешцы негорны аркестравы парты неагул не былі перапісаны (партытура пазычалі на пэўны час, сваёй у Мінску няма). Наогул, — дырыжор Г. Хананьёў у межах магчымага вядзе аркестр упэўнена, тэмпераментна раскрывае сольныя эпізоды твора і догчыць такоўна трымае кантат еа сцэнай у акампаментатх. Ды толькі гучыць «не зусім» Кальман.

Затое работа мастака спектакля Я. Чамадурава — сведчанне высокай культуры і жыццёва-рэалістычнага нафасу творца. Святоначасць і яркасць інтэр'ераў, другога сцэнічнага занавеса, касцюмы — усё гэта пакідае дуодунае ўражанне. Але, разам з тым, патрэбны ў спектаклі нейкія мастацкія дэталі, якія дапамогуць адчуць, што ў першым і трэцім антах дзея адбываецца ў Венгрыі, у другім — у Аўстрыі. Гэта дасць магчымасць наказаць розніцу ў асабістым, прыватным жыцці герояў аперэты, і афіцыйным, менавіта тое, што высмейвалі аўтары твора.

На фоне такога дэмарытунага аформлення чакалі больш тонка прадуманага выманання аперэты.

І ў харэаграфічных эпізодах, якія заўсёды арганічна ўліваюцца ў хаду падзей твора І. Кальмана, і ў масоўках. На жаль, асабліва мастацкай вынаходлівасці балетмайстар Л. Травінін на гэты раз не дэманструе: ніякай харэаграфічнай партытуры глядач не адчувае, гэта нумары — ды годзе. Відовішчу надзецца харатэр дывертысмент, дзе танцам адводзіцца роля «дадатку» дзеля ўпрыгожвання... Можа, рэжысёр, які цалкам гадзіўся з такой харэаграфіяй, не пагодзіцца з намі, але і абгрунтаваць высонкі мэтані мастацкага раскрыцця задуму «Сільва» з'яўленне тых або іншых нумараў яна наўрад ці здолее. Хоць паўторым яшчэ раз — па-традыцыйна аперэтанаму і тут лі быццам усё на месцы.

«Як быццам...» Дык жа і хор часам гучыць выразна толькі «як быццам». Інтанацыйнай чысціні яму трэба дамагацца і дамагацца! І тут многае залежыць ад хормайстраў Н. Андросвай і Г. Палянкавай.

Пра выканаўцаў асобных роляў. Ну, ці трэба яшчэ і яшчэ паўтараць тое, што ад артыста музычнай камедыі мы чкаем вакальнай культуры, перш-наперш голасу і голасу, умённа рукацца пластычна і гаварыць выразна, як у драме, і спяваць, як у оперы! Глядзіш «Сільву» — паўтараць хочацца.

Лепш за іншых выканаўцаў выглядае Л. Зубова (Стасі), якая непасрэднасць сцэнічных паводзін спадучае з пэўным характарам персанажа, падтрымлівае кантат з партнёрамі, стварае пластычны малюнак і ў добрым сэнсе слова «лёгкадумна» вядзе дыялог і вакальную партыю роля.

У ролі Сільвы выступае артыстка М. Белавусова. Мабыць, ёй яшчэ прадстаіць удасканальваць тое, што яна робіць на сцэне: Сільва ж — з тых вобразаў, пра якія аперэтычныя артысты мараць! Чаго не хапае М. Белавусовай? Шчырасці. Той, без якой Сільва выглядае бяднейшай за тую, што «гучыць» у мелодыях І. Кальмана. І яшчэ — артыстычнага тэмпераменту, напалу душы. Выканаўца быццам увесь час глядзіць на сваю герайно збоку і таму не жыве на сцэне ле жыццём, а паказвае, якой можа і павінна быць такая герайна. Трэба артыстыцы звярнуць увагу таксама на яснасць дыкцыі.

Добра спявае М. Смарыкоў (Эдвін), але хочацца бачыць у яго персанажы больш сцэнічнай свабоды, бліску сталічнага афіцэра, для якога раман з актрысай будапешцкага кабарэ спачатку толькі прыемны эпізод. Спачатку... Але драматызм наступных эпізодаў раскрыты ў гэтым герой пакуль што не вельмі глыбока.

Гаворачы пра іншых удзельнікаў спектакля «Сільва», адзначым вострахарактарны вобраз Леапольда Вейлерсхайма В. Шаўкалюка. Астатнім артыстам яшчэ трэба знайсці сабе ў сваіх героях.

Сказаўшы слова «знайсці», мы вяртаемся да таго, з чаго пачыналі размову. Рэжысёр правільна зрабіла, калі адмовілася ставіць «Сільву» традыцыйна. Яна заклікала калектыў да творчага пошуку. Па-першае, ёй для гэтага варта было б пашукаць літаратурнага супрацоўніка, які падказаў бы ёй, што ў дадзеным выпадку Пецэфі — неадарэчны саюзнік. Па-другое, тэатр абавязаны быў мець сапраўдную калманавую партытуру. Мабыць, тады пастаноўка не набыла б адцення трохі вульгарызатарскага сацыялагізавання «на тэмы Кальмана», якое нечэлі лічылася абавязковым для ўвядзення той жа «Сільвы» ў рэпертуар. Нейкіры бона, мы не збіраемся сказаць, што атрымаўся «вампунка», але і цэласнага за ўсё аперэтаных кампанентах спектакля, на нашу думку, пакуль што няма.

Відаць, пачынаючы пошук, В. Вярбоўскай павінна была больш выразна паставіць перад сабой і тэатрам пытанне — што шукаем.

І. ІНЧ.

КОНКУРС АМАТАРСКІХ КІНАФІЛЬМАЎ

Беларускі рэспубліканскі савет прафсаюзаў, дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па ахове прыроды, тэлебачанні і радыёвяшчанні, прэзідыум рэспубліканскіх саветаў беларускіх таварыстваў аховы прыроды, паліўнічых і рыбалоўаў і сакратарыят Саюза кінамаграфістаў БССР прынялі сумесную пастаноўку аб правядзенні ў лістападзе 1972 года, у знамянаванне 50-годдзя ўтварэння СССР, рэспубліканскага конкурсу кінмафільмаў аб прыродзе

страціць не больш 20 мінут, якія раней не прадстаўляліся на ўсесаюзны і рэспубліканскія конкурсы і фестывалі.

Для заахочвання самадзейных кінастудый і індывідуальных кінамаатэраў устаноўлены першая, другая і трэцяя грашовыя прэміі. Лепшыя амаатарскія фільмы аб прыродзе будуць дэманстравацца па беларускім тэлебачанні.

У ВІДАВЕЦТВЕ палітычнай літаратуры выйшла ў свет кніга, якая не можа не прыкаваць увагі чытачоў. Гэта зборнік матэрыялаў, якія выкрываюць ідэалогію і палітыку сучаснага сіянізму.

У нашы дні з асаблівай вядомасцю праяўляецца рэакцыйная сутнасць ідэалогіі і палітычнай практыкі сіянізму, якая прасякнута ярым антыкамунізмам, расісцкім духам, жорсткасцю і каварствам у дасягненні мэты, пастаўленай перад сіяністамі іх манопалістычнымі гаспадарамі.

Сіянізм выконвае ролю штурмавога атрада імперыялістычнай рэакцыі, зачынішчыка антысавецкіх правакацый, факельшчыка новых ваенных канфліктаў.

Стаораная сусветным капіталам шырока разгалінаваная сістэма сіянісцкіх арганізацый разглядаецца сёння заправіламі імперыялізму як адзін з «сродкаў напаўнення». Менавіта на сіянізм клас эксплуатацараў усклаў задачу рыхтаваць і праводзіць антыкамуністычныя акцыі, ствараць «спрыяльную атмасферу» для антысавецкіх правакацый на сусветнай арэне, дыскрэдытаваць асноўныя прынцыпы знешняй і ўнутранай палітыкі краін сацыялістычнай сярэднясці, чарніць і няславіць светлую ідэю барацьбы за камунізм, у імя перамогі якога самаахварна і натхнёна працуюць народы Савецкага Саюза і іншых краін сацыялізма.

Зборнік складзены на публікацыях у савецкім перыядычным друку («Міжнародная жыццё», «Правда», «Політычнае самоабразаванне», «Азія і Афрыка сёння», «Праблемы міра і сацыялізма», «Літаратурная Россия», «Новае время», «Красная звезда», «Известия», «Літаратурная газета»). Ён уключае 19 артыкулаў, кожны з якіх закранае той ці іншы бок тэорыі і практыкі сусветнага сіянізму. Гэта такія, напрыклад, артыкулы, як «Сіянізм на службе імперыялізму», «Хто плаціць сіяністам», «Антысавецкізм—прафесія сіяністаў», «Ізраіль—краіна шавінізму і расізму», «Расісты з Тэль-Авіва», «Звычайны сіянізм», «Свастыка—аўтограф сіянізму», «Чорныя сотні сіянізму» і іншыя. Сабраныя разам, гэтыя матэрыялы даюць шырокае ўяўленне аб тым, што такое сіянізм, якая яго класавая сутнасць, як, выс-

тупаючы ў якасці сродку імперыялістычнай рэакцыі, сіянісцкія правачыя колы Ізраіля раздзімаюць пошымі вайны на Блізкім Усходзе, спрабуюць пасеяць насенне варажасці і нянавісці паміж народамі.

У артыкуле В. Аляксеева і В. Іванова «Сіянізм на службе імперыялізму» раскрываецца рэакцыйная сутнасць сіянісцкай ідэалогіі. Яна з'явілася на грамадска-палітычнай арэне ў канцы мінулага стагоддзя з шырокавядучай праграмай «канчатковага» вырашэння «яўрэйскага пытання». Узаяўны на ўзбраенне два міфы—аб «богавыбранні» яўрэйскага народа і аб «яўрэйскай місіі», сіянісцкія

што сіянісцкія падраздзяленні ўваходзілі ў склад белагардзейскіх банд, адказных за яўрэйскія пагромы, за забойства дзесяткаў тысяч яўрэяў. Сіяністы супрацоўнічалі з імперыялістычнымі разведкамі, арганізавалі сабатажы, дыверсіі, стваралі шматлікія таварыствы, якія рабіліся цэнтрамі антысавецкай дзейнасці. У цяперашні час усё, што звязана з Савецкім Саюзам, сіяністы спрабуюць зняславіць і аблыгаць. Аднак адпор, які даюць гэтым правакацыйным вылазкам савецкія людзі, у тым ліку і яўрэі,—несумненнае сведчанне правалу ідэалагічных дыверсій сіянізму і імперыялізму.

ЗБРОЯ РЭАКЦЫІ

главары выкарысталі гэту атручаную зброю з каварнай мэтай—каб падпарадкаваць свайму неабмежаванаму ўплыву шырокія масы яўрэйскага народа, прымусіць іх падтрымаць сіянісцкі план утварэння з дапамогай імперыялістычных дзяржаў яўрэйскай дзяржавы, адцягнуць працоўных яўрэяў ад інтэрнацыянальнай рэвалюцыйнай барацьбы ў тых краінах, дзе яны працываюць.

Сіянізм нашых дзён—гэта ідэалогія, разгалінаваная сістэма арганізацый і палітычная практыка буйнай яўрэйскай буржуазіі, якая зраслася з манопалістычнымі коламі ЗША і іншых імперыялістычных краін. Галоўным зместам сіянізму з'яўляецца яры шавінізм і злы антыкамунізм. Інтэрэсы імперыялістычных колаў і сіянізму супадаюць не толькі ў барацьбе супроць нацыянальна-вызваленчага руху арабскіх народаў. Сіянізм заўсёды шырока выкарыстоўваўся заходнімі дзяржавамі ў іх падрыўной дзейнасці супроць Савецкага Саюза. Непрымירים ворага ў асобе сіянізму Савецкая дзяржава ўбачыла з першых дзён свайго існавання. Лідэры сіянісцкіх арганізацый адрэзж паля Кастрычніка заклікалі змагацца з Савецкай уладай у радах контррэвалюцыі, сіяністы ўдзельнічалі ў грамадзянскай вайне на баку дэнікінцаў, пялюраўцаў, махноўцаў і іншых ворагаў маладой Краіны Саветаў. Іх ніколі не бянтэжыла,

выкрываючы агрэсіўную палітыку і ідэалогію сіянізму, савецкія людзі ніякім чынам не атажамліваюць сіянісцкія правачыя колы Ізраіля з народам гэтай краіны. Савецкі Саюз адзін з першых прызнаў дзяржаву Ізраіль і да чэрвеня 1967 года падтрымліваў з ёй дыпламатычныя адносіны.

Ізраіль не можа фінансаваць сваю агрэсіўную палітыку за кошт уласных рэсурсаў. Для яго характэрны пастаянны плацежны дэфіцыт і прыняцце з году ў год «дадатковых бюджэтаў». Бесперапынна ўзрастаючыя ваенныя расходы пакрываюцца паступленнямі з-за граніцы. Сакрэт так званых «ізраільскага цуду» раскрываецца ў артыкулах В. Бальшакова «Хто плаціць сіяністам?» і Г. Баканурскага «Саюз сіянізму і манополіі». Аўтар першага артыкула прыводзіць словы члена кіраўніцтва Кампартыі ЗША Хаймена Лумара, які заявіў: «Сіянісцкі рух узначальнае ўплывовая група капіталістаў-яўрэяў. Гэта група ўносіць лямбіную долю ўкладу, якія дапамагаюць Ізраілю пакрываць велізарныя ваенныя расходы... Акрамя таго, яна аказвае дамінуючы ідэалагічны ўплыў». Аналізуючы факты, аўтары артыкулаў даюць чытачу падрабязныя звесткі аб тым, хто фінансуе і натхняе ізраільскія вярстаны на агрэсію супроць арабскіх краін і на антыкамуністычную, антысавецкую дзейнасць. Гэта буйныя манополіі і банкі ЗША і іншых капіталістычных краін, мільянеры-сіянiсты гэтых краін. Згодна з пагадненнямі, заключанымі з урадам ЗША, ФРГ і Міжнародным банкам рэканструкцыі і развіцця з 1967 па 1975 год у Ізраіль павінны паступіць капіталы на суму 9 мільярдаў долараў. Прыватныя пераводы ў Ізраіль у 1967—1970 гадах склалі каля 800 мільянаў долараў. Прамыя ваенныя расходы Ізраіля складоў каля 40% дзяржаўнага бюджэту. У бягучым фінансавым годзе на вайну супроць арабскіх краін будзе выдаткоўвацца больш за тры мільяны долараў на дзень.

Сярод тых, хто сістэматычна фінансуе Ізраіль, пішуць аўтары, мы бачым французскіх баронаў Ротшыльдаў і Лазараў, амерыканскіх банкіраў Лімэнаў, Кунаў-Лебаў, Уорбергаў, Гугенхаймаў, Зэлігманаў і іншых, англійскіх капіталістаў-сіянiстаў Кларэў, Вальфсонаў, Сіфаў, Спенсераў і інш., шведскіх Валленбергаў, мільянераў Заходняй Германіі, Швейцарыі, Паўднёва-Афрыканскай Рэспублікі і іншых краін.

З цікавасцю прачытае чытач артыкул члена Палітбюро ЦК Кампартыі Ізраіля Эміля Тумы «Штурмавы атрад міжнароднага сіянізму і імперыялізму». Сіянісцкія ідэалагічныя супрацьстаяння Ізраіля з сіянізмам гэтак сама, як яны атажамліваюць сіяністаў з яўрэямі. У раздзімутае і дарагой прапагандысцкай кампаніі яны сцвярджаюць, што той, хто выступае супраць сіянісцкай ідэалогіі і палітыкі з'яўляецца праціўнікам дзяржавы Ізраіль і антысемітам. У сапраўднасці ж барацьба супроць праімперыялістычнай, сіянісцкай палітыкі і ідэалогіі ёсць барацьба за народ Ізраіля, за іншы Ізраіль, за забеспячэнне яго будучыні. КПІ, якая вядзе непрымירים барацьбу з сіянізмам, вядзе барацьбу за вызваленне мас працоўных ад шавінізму, за ўступленне краіны на шлях прагрэсіўнай унутранай і знешняй палітыкі, якая б адпавядала сапраўдным нацыянальным інтарэсам народа.

У рэзалюцыі ЦК КПІ ад 20 лютага 1972 года адзначалася, што за дымавой завесай «заклапочанасці» становішчам савецкіх яўрэяў сіяністы спрабуюць схавць правал Ізраільскай палітыкі акупацыі і анексіі арабскіх тэрыторый. Сіянісцкія лідэры і іх імперыялістычныя заступнікі, гаворыцца ў артыкуле Э. Тумы, не маюць ніякага права турбавацца аб савецкіх

яўрэях, якія свабодныя і шчаслівыя на сваёй сацыялістычнай радзіме. І калі ўжо працягваць клопат, то аб лёсе народа Ізраіля, будучае якога пад пагрозай.

Шмат фактычнай інфармацыі даюць артыкулы А. Курава «Звычайны сіянізм», Я. Шрайбера «Свастыка—аўтограф сіянізму» і Л. Канеўскага «Чорныя сотні сіянізму», С. Астахава «Расісты з Тэль-Авіва». Прадстаўленыя тут дакументальныя матэрыялы неабвержна сведчаць, што вераломна напушчы на арабскія краіны і акупіраваўшы арабскія тэрыторыі, ізраільскія агрэсары фактычна ставяць сябе па-за канонамі, якія вызначаюць нормы адносін паміж дзяржавамі. Няма, бадай, нічога даўнага ў тым, што правіцелі Ізраіля дзейнічаюць сёння фашысцкімі метадамі.

Сіянісцкая тэорыя, згодна з якой яўрэі—«богам выбраны народ», радня нацысцкай тэорыі «вышэйшай расы». У Ізраілі растуць рады рознага роду фашысцкіх арганізацый. Да даўно існуючых «Херут» і яе маладзёжнага філіялу «Бейтар» у апошні час дадаліся «Камітэт абароны яўрэяў», «Арыэль», група «ДБ» (скарочана ад «Дзікуй богдым»—«падаўленне здраднікаў»). Пад здраднікамі маецца на ўвазе антысіянісцкі настроены Ізраільчаны.

Нельга без хвалявання чытаць артыкул Н. Сямёнава «Цяна прасвятлення». У ім прыводзіцца вытрымка з шматлікіх пісьмаў, якія прыходзяць у Савецкі Саюз ад былых савецкіх грамадзян, што ўзяліся на прыманку і п'ехалі на «зямлю абетаваную», дзе «дэмакратыя і свабода», дзе «сапраўдны рай». Розны лёс у іх аўтараў. Пісьмы адчаю і шкадавання. Так рассыпаюцца ў пух і прах міфы аб райскім жыцці, адзіным яўрэйскім народзе, без класавых, расавых, саслоўных і іншых адрозненняў.

Пісьмы людзей, якія расчараваліся ў капіталістычнай рэчаіснасці Ізраіля, выклікаюць не толькі жаль да іх аўтараў, але і абурэнне.

З сусветнага сіянізму, які знаходзіцца на службе імперыялістычнай рэакцыі і антыкамунізму, неабходна сараваць маску, каб перад усім светам раскрыць яго зварынае аблічча.

Гэтай важнай мэце служыць таксама і кніга «Рэакцыйная сутнасць сіянізму».

М. НАВІЦКІ.

РЭАЛЬНЫ, жывы факт, дакумент заўвагае ўсё больш самастойнае месца ў мастацкай літаратуры. Нездарма такую вялікую папулярнасць у масавага чытача набылі ў апошні час мастацкія нарысы, мемуары, дакументальнае проза, «Як у кіно», «Як у кніжках» — не толькі прахадная ірацыянальная фраза. У ёй адбіваюцца скентычныя адносіны чытача да некаторых твораў мастацтва, аўтары якіх, пад выглядам «творчага асэнсавання», падтасоўваюць факты рэальнага жыцця, каб даказаць або заведама фальшывую, або празмерна «правільную» агульную ідэю.

Аповесць В. Мысліўца «Гарачая сталь» сведчыць аб сьвядомым імкненні маладога пісьменніка пераносіць з'явы і падзеі рэчаіснасці ў творамаль у натуральным выглядзе, арыентавацца на рэальныя здарэнні, на жывых людзей, грунтавацца на асабістыя прапоўны і жыццёвы вопыт. Нядаўні рабончы, В. Мыслівец добра ведае жыццё і прапоўны будні рабончы, падтрымлівае, як бачна з яго нарысаў, пастаянную сувязь з пэўнымі заводамі, цэхамі, брыгадамі, асоб-

У КАЛЕЙДАСКОПЕ ВЫПАДКОВАСЦЕЙ

нымі людзьмі. Ён не адмаўляецца ад вопыту, набытага ім у час працы ў жанры нарыса, наадварот — шырока выкарыстоўвае яго.

У намаганнях аўтара быць верным натуре тоіцца гарачай палеміка з творамі, у якіх, на яго думку, гэтая натура скажаецца. Вось яго герой ідзе рэальнай «палывой сцяжынкой між жыгоў» побач з «дэкаватай Валечкай, што не дазваляе да сябе дакрануцца». І здзіўляецца: «Дзе ж драматычны парываў закаханых? Дзе непасрэдная ўзвяскасць? Дзе элігійная задуменнасць? Дзе псіхалагічны роздум? Так толькі ў кніжках!»

Паглядзім, як жа ў кніжцы В. Мысліўца. Праўду жыцця можна перадаць толькі з дапамогай творчага ўяўлення, яно адгрывае галоўную ролю ў адбываюцца асэнсаванні і творчым пераўвасабленні жыццёвага матэрыялу ў новыя якасці, без іго мастацтва зводзіцца да плоскага капіравання натуре. Але вось (як бы аспрэчвае падобныя сцвярджэнні В. Мысліўца) жыццё і лёс аднаго звычайнага чалавека — рабочага Мішы Магната. Яно гаворыць само за сябе і не патрабуе не-

настолькі значны, што ўсю глыбіню яго зместу нельга вычарпаць, тым больш пры дапамозе домыслу, які можа ўнесці іспытаданую суб'ектыўнасць меркаванняў і ацэнак, звузіць, спраціць з'яву, сказаць праўду жыцця. Дык лепш перадаць яго такім, які ён ёсць у самім жыцці, з усёй яго рэальнай шматзначнасцю і глыбінёй. У кніжках—востра закручаныя сюжэты, а ў жыцці... Вось хаця б той жа Міша Магнат. Праўду, імкненца выконваць і перавыконваць пастаўлены перад ім заданні, непакоіцца, чаму спыніўся адзін з яго станкоў... Адзін у яго недахоп: за вытворчымі клопатамі забывае пра людзей, разам з якімі працуе. Яго больш трывожаць «непільныя рэгулятары», чым «гарачая сталь» — людзі. Але ў цэлым ён з тых, хто называюцца станоўчымі, і, вядома, лёгка можа перайначыцца пад уплывам асяроддзя ў лепшы бок. А жыццё — несвакоінае, хуткаплыннае — у адзін дзень прыносіць Магнату тры навіны: сапсаваўся станок, арыштавалі яго майстра Сабатажніка, у якім нехта пазнаў — былога паліца, сам ён не паразумець з каханай Валечкай.

адно «страшнае выпрабаванне — адзінота». Усё гэта ўзварушае пацуці і думкі героя. Паміль вядзе яго ў далёкае і блізкае мінулае: калектывізацыя (яна супадае з годам нараджэння героя і вядома яму больш з расказаў старэйшых), вайна (дзяцінства, апаленае ёю), пасляваенныя гады (школа, служба на флоте, першае каханне, праца на заводзе...). Адбываецца працэс сачышчэння ўспамінамі. Герой становіцца больш уважлівым да людзей, больш глыбокім і чутлым. Ён пачынае ўсведамляць, што самае галоўнае — людзі, якія працуюць на станках, а не станкі.

Ну, а чытач? Ці змяніўся хоць на каліва ён, прачытаўшы яшчэ адну кнігу? Скажу пра сябе: я набыў сякую-такую інфармацыю пра жыццё рабончы, але ў сэрцы маім зварушылася мала што. Чаму?

Таму, думаецца, што аўтар толькі намагануў на працэс духоўнага абнаўлення героя і не паспрабаваў заглыбіцца ў яго. Ён не матываваў, чаму герою прыходзіць на памяць той ці іншы эпізод яго жыцця, як ён адносіцца да свайго мінулага. Праходзячы міма «непасрэднага» жыцця, аўтар толькі

што ўласціва жывому чалавеку, калі ён наава перажывае сваё жыццё». В. Мыслівец прамінуў і тую глыбіню, на якую ён намякае. Атрымалася больш-менш добрасумленна стэнаграфія малонкаў мінулага ў іх часавай паслядоўнасці. Прычым, выбар гэтых малонкаў найчасцей выпадковы: «Паслухай, стары, яшчэ адну тваю і маю аповесць...» У аповесці няма адчування абавязковасці таго або іншага элемента, эпізода, вобраза ў сістэме цэлага. Сам аўтар часам губляецца, у якім месцы перапыніць апавяданне пра сучаснае, каб устаіць успамін пра мінулае.

Як вядома, творчае асэнсаванне фантаў пачынаецца з выбару жыццёвага матэрыялу, з таго, што пісьменнік заўважае нейкі факт, вобраз, вылучае яго з шэрагу іншых фактаў і вобразаў, засяроджваецца на ім, ідзе ў яго глыбіню. Ва ўсім гэтым у В. Мысліўца пануе закон выпадковасці. Вось, напрыклад, апавяданне таго, пра што думае герой: «І чаго толькі няма ў нашым садзе! Пчолы гудуць, мікробамі поўзатуць па белі... Вясковы мёд самы лепшы. Формулу ліповага ці грэчывага піяк не ўстано-

ПРЫГАДВАЕЦЦА сустрача з чытачамі ў кніжным магазіне Мінска. Было гэта даўнавата. На той сустрэчы было многа ўжо вядомых паэтаў, а між іх — яшчэ зусім малады Юрась Свірка. Ён сваім ціхім голасам чытаў ціхіх, неграмавітых, але вельмі шчырых вершы. Яны лёгка знаходзілі дарогу да сэрцаў тых людзей, якія былі гады ў магазіне. Нібыта добрыя, цёплыя дожджык-грыбасей на спелую баравіну, падалі цёплыя, шчырыя словы маладога паэта на сэрцы людскія...

Ішлі гады. Паэт выдаў некалькі кніжак. Легаць выйшаў яго чацвёрты зборнік вершаў «Крэўнасць». У гэтай кніжцы ёсць верш «Зварот», у якім выказана высокая думка, пачэсны абавязак:

Паэты!
Вы — усе пасля народа
У краіне праўды і свабоды,
А народ чакае ад паслоў
Самых верных і
праўдзівых слоў,
І ж лепшую ўзгагароду
Праўду выпраменьвайце
Народу.

Гэтую абавязку верны сам аўтар. Ён на ранейшым вельмі шчыры, душой і сэрцам знітаваны з доляю народа. Бацькаўчыны, з інтарэсамі, думкамі, клопатамі і трывогамі сваіх лірычных персанажаў.

Гарачай любоўю і глыбокай пашанай прасякнуты радкі пра роднага Леніна:

Быў краваціца днём...
Усё накол сцявала
У тысячы птушчых
галасоў,
Навуна, і прырода добра
знала,
Хто ў дзень такі
На гэты свет прыйшоў.

І свет прасніўся пахараншэ. «Пачатак новай эры ад Сібірска ясна на ўсёй планеце панясла». Нарадзіўся волат вялікай праўды, яснага розуму. Як да яснага сонца, травы, кветкі, дрэвы, так да Леніна падняліся мільёны душ, мільёны сэрцаў людскіх.

Не.
Гэта ўжо не супадзенне,
На аднымі доўга я глядзеў
І не знайшоў.
Каб збоку Ленін

М. Свірка. «Крэўнасць». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1971.

ны... Адным словам, цёмны лес з гэтымі ядрамі ў межах!

Фізіку трэба паўтарыць — кожнаму неабходна ведаць не законы.

Сонца ў зеніце, а тут — прахалода. Як у форме «раз» на Чарнаморскім узбярэжжы! Не тое што было на голым востраве — караблі, ракеты, адна Тоська на ўсю базу!

Чаму такія крывыя ствалы і галіны, а ў садзе хорана круглы год? Вясновыя квецень — гэта сукенка. Ты дзень, паўтара — ўбор змеініца. А ўсё роўна будзе прыгожа.

Сярод дрэў, на няпісаных законах, і самы дасканалы абразец прыроды. Але ж праз гэты сад і прыходзіць да мяне пачуццё вялікасці! Тады хто ж першы: той, хто стварае асалоду, ці той, хто яе бязмерна ўдыхае?

Мастацтва, мусіць, вышэй і за чалавека, і за сад. Праз яго чалавек і адчувае сваю веліч. Яно і прынямае чалавека, прымушае ўдасканаліваць сваю натуру, звычкі...

Хутка ў садзе прарасце бульба. Скібы разбурыцца бараною. Залёны бульбоўнік ухутае зямлю. На паўмежках загарыцца ягадамі малінік...

Чаго ж брэнна сабака?.. Імітацыя багатыя духоўнага свету чалавека, псеўдаглыбіня, уяўны падтэкст — усё гэта занадта часта сустракаецца на старонках кнігі. Інаўменне ці нежаданне сныніца, засяродзіца на з'я-

Альбо стаю,
Альбо сядзеу...
Сціскалі ворагі ў кішэні
Нагана цёмны халадок.
Па цэнтры білі,
Па мішані...
Ды Ленін не схіляўся ўбок.

Па цэнтры білі, але нельга было забіць нашу праўду — Леніна. Ён — сам народ. І вывад:

Паэту ёсць чым
ахапляцца,
І ёсць на ім раўняць хаду,
Калі ён прагне наблізацца
У эпіцэнтр народных дум.

Гэта самая прага дапамагае паэту заўсёды быць у курсе малых і вялікіх па-

ШЧЫРАЙ ДУШЫ ГАЛАСЫ

дзеі, жыцця народа, краіны. Народныя думы, інтарэсы, клопаты і надзеі ў гарманічнай, непарушнай сувязі з душэўнымі імкненнямі, інтарэсамі і настравамі паэта. Ён у жыцці ўлоўлівае праўду, матывы, галасы сучаснасці. Гэта дапамагае яму даць у сваіх вершах дакладны малюнак старога і новага ў нашай рэчаіснасці.

Многімі, рознымі паэтамі багата напісана пра сельскую кузню. І Юрась напісаў: «Без гэтай цяжкай індустрыі не мог і дня пражыць калгас». І ад гэтай сельскай, гарбатай, пракурнай кузні аўтар узнікаецца да сонечных планет:

І нехта ў космасе вярчым
Загучыць па сваёй зямлі
І паліць,
Як да майстэрні,
Дзе разантуець караблі.

І нас крапае гэта ціхая туга «у космасе вярчым». Космас — космасам, а зямля-карміцелька, якая цябе нарадзіла, узгадвала, — найвялікшае прычынне і краса нашых жыцця і быцця. Нельга адчурацца ад роднай зямлі, як нельга адчурацца ад бацькоўскай мовы. Першыя словы: «мама», «тата»,

важ жыцця прыводзіць да таго, што пісьменнік прамінае таямні эпізоды, сітуацыі, на якіх былі іны пісьменнік сканцэнтраву сваю ўвагу і, магчыма, даў бы выхад той вялікай энергіі, якая скандэсавана ў іх.

Вось адзін толькі прыклад. У старога Аўдзей «ўсіх чатырох сыноў забрала вайна. Праўда, стары Аўдзей асабліва не апускаў носа. Гарэлі жывам надмагільным партызанскім і садыжкім курганам. Не магла стрымаць слёз, завалася на ўвесь свет свякруха. А ён на першых пасляваенных выбарах выйшаў у танды. Зухавата прытугнуў нагою. Емка прайшоўся па кругу ў поліцыі і хто ведаў яго сямейную трагедыю — а ведалі яе амаль усё ў раёне, — толькі ўздыхнулі. На момант забыліся на цяжкасці...» Такая глыбіня чалавечай душы адкрываецца на момант у гэтай сітуацыі, што перахопілае дыханне! А аўтар — міма, міма. Для яго галоўнае — сказаць пра ўсё, не забыць пра гэта, упамінуць тое...

Няўвага маладога пісьменніка да таго, пра што ён апавядае, прыкмета і ў празмернай перанаселенасці аповесці героімі, чалавечай індывідуальнасці якіх выяўляецца хіба толькі ў імёнах і прозвішчах: Фрагт, Шмыг, Шпунт, Квадрыга, Мамалыга, Мілка, Зенька, Адарка, Маруся, Аўдэя, Фёкла, Амота, Вера, Соня, Насця...
Універсальным сродкам

«хлеб», «сонца» былі сказаны роднай беларускай мовай. Тыя вяснянкі, калыханкі, зажыткія песні, што пасяла маці ў тваім сэрцы — навечна з табою. З душэўнай цёплынёй і сардэчнасцю пра родную мову паэт піша:

Жыю
Тваім гучаннем
перапоўнены,
Мне кожны тун тваёй родны,
дарагі,
Не толькі аднаму ты мне
напомніла,
Што у вечнасці схавала
берагі.

І ён злосным, справядлівым словам карае тых, якія не шануюць, прыўдзяць, ганьбуюць родную мову, якія ўпроцякі праганяюць калыханку роднай маткі.

Шчырыя, цёплыя, часнай прычынны і балючыя словы ідуць ад сэрца, калі Юрась Свірка піша пра цяжкую долю сваіх бацькоў, пра добрых, працавітых і шчодрых людзей. Паэту-франтавіку Міколу Сурначову, які за нашу долю, за наша шчасце загінуў у баі на ратныя полі апошняй вайны, Юрась Свірка выказвае свой боль і пашану:

Цябе я ўжо гадамі
перажыў,
Але ж узроств не вымярае
сталець.
Ты маладым унаў на
рубляк,
Дзе толькі абелені
прарастаюць.

І толькі тронкі аўтар уцешаны ў сваім горы тым, што М. Сурначоў сваім гераізмам і мужнасцю, сваёй смерцю ўвайшоў у бласмерце, у песні і быліны. І пра гэта разумны радкі: «Сабе заваяваў ты вышыню, куды не ўсе жывыя паўзыходзяць».

Многа ў зборніку вершаў пра беларускіх партызан, пра іх цяжкую долю, пра гераічную барацьбу супраць акупантаў, лютых гітлераўскіх карнікаў. Моцна напісана «Балада пра помнік». Я ніка не схіляю галавы перад белымі вершам. А гэта балада мяне кранула сваёй суровай праўдай, глыбокім філасофскім роздумам, сваімі прычыннымі перажываннямі. З таго свету, з глухой магілы лірычны герой звяртаецца да жывых: «Прашу: мяне каменны не рабіце... Акамянелых туб не высяжайце: яны ж даўно сляброў не цапавалі. Вахай

паказу жыцця ў аповесці стаяюцца дэялог. Знешні твор нагадвае расцягнутую п'есу. У дыялогу В. Мыслівец спрабуе выявіць не толькі характары героюў, прытым, робіць гэта часта псіхалагічна недакладна (героі напамінаць цытуюць цэлыя ўрывкі з газет, зваротаў, пісем), але і павадамі аб усім, што мог бы коратка і ясна выказаць ад сябе. Славуты хемінгуэўскі «айзберг» пераварочваецца ў ніжэ «Гарачая сталь» ўверх дном: большая, падводная частка ляжыць на паверхні, а надводная, меншая ідзе пад ваду.

Рэальны факт заваёўвае ўсё большае месца ў літаратуры. Аднак мастацтва жыве толькі там, дзе даецца псіхалогія і філасофія факта, дзе факт творча асэнсавана, аналізуецца, даследуецца. Гэтая, на жаль, няма ў аповесці В. Мысліўца. Найбольш цікава чытаюцца ў яго кнізе раздзелы пра дзяцінства героя («Цэнтрал — чалавек не крайні»), «Сойка», «Навальніца над светам». Сам час выступіў тут у ролі творцы: пакнуў у памяці аўтара толькі самае яркае, значнае, тыповае. Менш запамінаюцца раздзелы пра наставленнае жыццё. Яшчэ менш — раздзелы пра сучаснасць. Механічнае перанясенне фактычнага матэрыялу перабіжана выдзе да паверхноўнага адностравання знешніх праў жыцця, ператварае аповесць у зборнік нарысаў.
М. ТЫЧЫНА.

падслыватых не рабіце — ім трэба бачыць ворагаў сваіх. Не высяжайце палцаў, што не гнуцца, як я галоўку сынаву пагляджу?».

Сумнавата, але вельмі эракавая, праўдзівая, суровал карціна намалевана ў вершы «Першыя гады пасля вайны».

Мой хлеб не туга быў
замешан,
За ім чарга была тугой.
Яна выраўнівала меншых
І падпірала іх сцяной.

Гэтыя радкі пераносляць нас у той далёкі, галодны час, калі «самай важнаю навіной была адна: «Прывезлі хлеб!» А калі таго магазіна «нібыта рошчына, хадзіла худая доўгая чарга». Яна «сціскала і душыла», а ён, хлапчук, не пакідаў чаргу, ён ціснуўся бліжэй да касноў, плугароў, лесарубаў, кавалёў, да людзей нялёгкай працы. Паэт з душэўным болям усё тое прыгадае і ў сваім сумнаватым роздуме гаворыць:

Не ведаю, якія годы
Далі запасы дабраці,
А вернай аднасьню
з пародам
Я паматніўся тады.

Зноў і зноў паэту прыгадаецца горкае маленства суролага ваеннага часу. «Я не хачу з табою сустракацца, маё дзяцінства. Ты не лезь у сны. Я не хачу: баюся я вяртацца да голаду, хваробы і вайны».

Нейкая шчымлівая хваля наплывае на сэрца, калі паэт прыгадае сваю ціхую вёску:

Для цябе я —
Адходзік тваёй нязлоўны,
Прызнаюся табе, вёска, не
хлушу...
Заглядаю я ў вёску, як
у слоўнік,
Каб уяўніцца, што
правільна пішу.

То ціхім, то трывожным, усхваляваным роздумам напоўнены многія вершы новага зборніка...

Душэўнай цёплынёй прасякнуты вершы пра чыстае, вернае каханне, пра дружбу чалавечую. Жывою, чыстаю крыніцаю заплываюць радкі ў вершы, калі паэт піша пра прыроду. Ён, як з добрымі сябрамі, гаворыць лічыра з дрэвамі, кветкамі, птушкамі, маланкамі і грамамі. У многіх вершах іскрацца жывыя праменьчыкі, маляўнічыя, эракавыя карцінкі. Напрыклад: «Красавік — яго высокасць! — напамінуў маю пятыкі! «Ператраслася рабіна: век жыві і вечна бойся. Што за лета зарабіла, нож пашархаў, як разбойнік». І такое:

Сталі ядлоўцу вечарамі,
Калі спяваюць палатны,
Варуцца спяўнікі рукамі
Скучылі спадчынаду вады.

Не ўсім удалымі падаліся мне вершы «Нязломнасць», «Балада пра карэнне», «На захадзе свяціла дагарае», «Лугавое сутонне». Ды важна тое, што паэт «прагне наблізацца ў эпіцэнтр народных дум», што сэрцам выкрасе словы — шчырай душы галасы.

АНТОН БЯЛІВІЧ.

3 ДОБРАЙ УСМЕШКАЙ

Напэўна, я не памылюся, калі скажу, што ва ўсіх нас свядомае жыццё пачыналася з назкі. Кожная новая назка ўваходзіла ў нашы сэрцы і заставалася там на доўгія гады. З імі мы раслі, сталелі і памаленьку... забывалі іх. Але і пасля, у сталым веку, каго з нас не крапе за сэрца, калі раптам пачуем неўміручае пушчынскае: «У лукомор'я дуб зелены, алатал цень на дубе том...».

Міжволі думаў я пра гэта, калі гартаў надаўна вышучаную ў выдавецтве «Беларусь» кніжку вершаў і казак Міколы Ганчарова «Каруселя». Скажу спачатку пра назкі: яны спадабаліся мне больш, чым вершы. У зборніку іх дзве — «Лясная зарадка» і «Карагод на Новым год». Сюжэты ў іх прасцейшыя, але напісаны вобразна, з вялікім настроем, з добрай усмешкай.

Вось як пачынаецца першая казка — «Лясная зарадка»:

Очень рано, очень рано
Встало солнышко румяное,
Разметав лучей косу,
В поле вышло росу,
Осветило лес дремучий,
Приласкало в небо тучи,
И рукой сплоск-алой
Всем в окошки постучало:
— Просыпайтесь, звери!
Отрывайте звери,
И все по порядку
Стройтесь на зарядку.

Далей далася цікавал карціна лясной зарадкі, прытым добра падмечаны асаблівасці тых ці іншых азяроў, птушак, вёс, напрыклад, пра зуброў:

Зубры-вешняры
Сдвинулись лбами,
Скрипнули рогами,
Кто кого — не угадаты:
Сила-сила тут
Под стать.

А вось як пра змеі:

Все, кому не лень, бегут,
Кто не может, те ползут.
Вот, к примеру, змеи
Бегать не умеют.

Шмат цікавых радкоў ёсць і ў казцы «Карагод на Новым год».

Як гаварыў я ў пачатку, у зборніку М. Ганчарова «Каруселя», акрамя казак, ёсць і вершы. У іх расказана пра чайнік, які «держит керуху нос», пра тралейбус, што «обеими руками держит провода», пра елкі, якія, як ракеты, «стоят нацелены в небо», і пра многае іншае.

Думаецца, што «Каруселя» спадабацца юным чытачам. Хочацца яшчэ дадаць, што гэта ўжо чацвёртая кніжка М. Ганчарова для дзяцей: у мінулыя гады выйшлі «Твой другель», «Речка-быстротечка» і «Мишча-пилот».

Гаворачы пра новы зборнік М. Ганчарова, нельга не сказаць і пра мастака — С. Кавалёва. Адчуваецца, што ён уклаў у афармленне кніжкі шмат любові і таленту. На кожнай старонцы шмат святла, смеху, колераў.

Ул. АЛЯХНОВІЧ.

М. Ганчароў. «Каруселя». Вершы і казкі. На рускай мове. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1971.

Вышлі ў 3 ДРУКУ

- ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»**
З. Бяспалы, У лясной камяры. Апаваданні і замалюўкі. М. Ілюшчэў. 1972 г. 48 стар. Тыраж 14 000 экз. Цана 10 кап.
У. Дамашэвіч. Каб радзіла зямля. Нарысы. Мастак Л. Веліч. 1972 г. 128 стар. Тыраж 5 500 экз. Цана 10 кап.
А. Дракахруст. Мост. Кніга вершаў. Мастак М. Дзаван. На рускай мове. 1972 г. 144 стар. Тыраж 4000 экз. Цана 43 кап.
М. Дунса. Крокі. Вершы. Мастак М. Захаравіч. 1972 г. 88 стар. Тыраж 3 000 экз. Цана 26 кап.
Ул. Корбан. Закаваны морж. Калі і феметоны. Мастак Б. Забораў. 1972 г. 176 стар. Тыраж 8 000 экз. Цана 68 кап.
Піянерскія песні. Мастак

- Ю. Кухараў. 1973 г. 64 стар. Тыраж 7 000 экз. Цана 24 кап.
А. Савіцкі. Аповесці. Сэрыя «Бібліятэка Беларускай прозы». 1972 г. 488 стар. Тыраж 10 000 экз. Цана 1 руб. 9 кап.
А. Ставер. Жураўлі лляць. Вершы і песні. Мастак В. Юрчак. 1972 г. 112 стар. Тыраж 4 000 экз. Цана 30 кап.
Т. Хадкевіч. Даль паллвал. Сэрыя «Беларускі рамонт». Мастак П. Калінін. 1972 г. 456 стар. Тыраж 10 500 экз. Цана 1 руб. 7 кап.
В. Шышула. Кніжкілы 3 дзядзькам Рафалем. Аповесці. Пераклад з польскай мовы С. Міхалюшкі. Малюны В. Чаплі. 1972 г. 128 стар. Тыраж 14 000 экз. Цана 31 кап.

ПЕТРАКА КІРЫЛАВІЧА я ведаў і за даўнім часам.

Зімаў дзесьці назад, калі яшчэ толькі пачынаў адчуваць на сабе ўладу ліменскіх лясцоў, яшчэ тады мы пахадзілі і паездзілі з ім і з яго братам Іванам, таксама лесніком, па шмат якіх тутэйшых мясцінах — з стрэльбамі і без стрэльбаў. У тыя ранейшыя часы, памятаю, неяк чакаючы ў Лімені ля крынічнага тыну захаду сонца, каб выйсці на вечаровую слончыну цягу, ён расказаў мне аб сваім ранейшым жыцці, пра свае шматпакутныя вясенныя дарогі з кляймо вясняна-фашысцкіх лагераў смерці Заксенхаўзена і Майданека, і ў мяне халадзелі плечы ад тых яго ўспамінаў — кароткіх і ціхіх, як далёкія, прылушаныя часам стрэлы. На маладзейшае сэрца, на сваязейшыя пачуцці тыя словы клаліся цяжка, з грукатам бруку, як выбітага з дарогі калодкамі вязня. У тыя свае сустрэчы з Пётраком Кірылавічам я не мог яшчэ дапаць да таго, як жа ён, кінуўшы фашыстамі на шматпакутнае і немінучае згасанне, змог дажыць да гэтага вечара вясновай слончынай цягі, не забыў песьню прыроды, не прыдушыў у сваёй душы святой чалавечай прагнасці:

— Ідзем. Паслухаем слонку...

Я і пасля бачыўся з ім не раз — з Пётраком Кірылавічам. Апошнія гады — некалькі ўсё мімаходзь. То ў канторы лясніцтва, то ў канторы лясгаса, то выпадкова ў лесе, у той жа Лімені. Сустрэнемся і разыдаемся, быццам усё нашае жыццё, усё нашыя радасці яшчэ наперадзе.

А нядаўна зноў былі разам...

Пятрок Кірылавіч рабіў ужо не лесніком, як у ранейшыя гады, а егерам і даглядаў у Лімені не дрэвы, а прыгожых танчаногіх аленяў для ўтрымання і памнажэння якіх тут была цяпер цэлая, вальверная гаспадарка. У жарт Пётрака Кірылавіча называлі «дырэктарам вальвера», а ў сапраўднасці ён быў звычайным егерам і ад раніцы да ве-

У гэтай хатцы жыў Пятрок Кірылавіч.

Віктар
КАРАМАЗАУ

чара жыў, нешта рабіў у вальеры — тут у яго стаяла і маленькая егерская хатка з печчу, з ложкамі, з таямнічай, па-лясному адметнай утульнасцю і цішынёю.

— Вось табе ложка, Вось міскі, каструлі, шклянкі, лыжкі. Вось соль, у карабку. Вось бульба ў кошыку, капуста. Ядзім тутакі тое, што ядуць алені. Яшчэ, праўда, скароніна ёсць. Як жа, самы сезон на скароніну. Зіма...

І я з радасцю зартаўся пажыць з Пётраком Кірылавічам.

Нанач егер хадзіў за тры кіламетры ў Чарыкаў, да сям'і, а прыходзіў на службу ў вальер недзе ўранні. К гэтаму часу я шторанні павінен быў абісці чатырохкіламетровую агародку вальера, ахвотна ўзлушы на сябе гэты егерскі абавязак.

Беларэзімовае сонца яшчэ не паказвалася над лесам, калі вешаў на плячо «іжаўду», стаяўшы на шырокім егерскім лыжы і гадзіны на дзве адпраўляўся ў разведку. Агародка ішла большы кварталнымі прасекамі і на гэтых прасеках дзгэй было ўбачыць усё начныя сляды, прычытаць іх, каб потым далажыць Ерафееву. Але ніводны абыход тае агародкі не прынес мне большай радасці, як самы пер-

зонаю — людзі стаялі тут перш за ўсё на варце аленяў і берагі іх ад ваўкоў. А ваўкі пахаджвалі блізка.

— Ты ў добры час прыехаў, — казаў мне дорогаю Пятрок Кірылавіч. — Будзем страляць ваўкоў.

— Лясных санітараў? Няўжо іх так многа?

— Было ўсяго два, а цяпер тры. Трэці малады прыбіўся не так даўно, у час вяселляў. Яны і цяпер вяселлі спраўляюць.

— Тры ваўкі? Навошта ж апошніх?..

— Начытаўся ты кніжак, — усміхнуўся егер. — У кніжках і ваўкі

ЧЫРВОНАЕ

шы — з Пётраком Кірылавічам. Таксама ўранні...

А ці раніца то была? Хутчэй — збег раніцы і дня, мяжа, калі на снезе гасне базавая паводка і запальваецца, іскрыцца сонечная. Колькі дзён назад пасля месяца бяспрыемнай зімы лёгкія лютаўскія завеі паслалі пад дрэвы свежыя снежавыя калі і цяпер, недзе на трэці дзень пасля апошняй завеі, з'явіліся першыя сляды зайцоў, ужо ляжалі, натараныя лісніцы сцяжкі, дзе-нідзе іх перасякалі двайняты, пакінутыя круглымі кунічымі лапамі. Па слядах відаць было, што вальер рабіў да сябе ўсё жывое, кожная звярына мела ў агародцы вальера свае лазейкі, свае подступы ў загадкавы і зманлівы кавалачак лесу, які людзі адгародзілі і старанна ахоўвалі. Праўда, для такой лясной драбязы, як зайцы ці лісы, вальер не быў забароненай

ў санітарах ходзяць, а ў нашым лесе... Калі не лічыць, што рэжучы аленяў, дык яшчэ і антысанітарно разводзяць. За апошні месяц трох аленяў уклалі, трохі пагрызлі — і пакінулі. Свежаную кроў шукаюць.

— Значыцца, на санітараў не падобныя?

Егер з усмешкай зірнуў на мяне, змоўчаў, толькі гучна прачысціў нос і гэта трэба было, вядома, зразумець як самы рашучы і самамоўны адказ на пытанне.

— Усё жывое ў прыродзе мяняецца з часам. І чалавек, і ваўкі, — сказаў ён, памаўчаўшы. — Пасля вайны, памятаю, ваўкі табунамі хадзілі. І да вайны. Тады яны галодныя былі. Гэтакі спажывы тады не было, як цяпер. Сёння лясны поўны дзічыны, а ваўкоў мала. Вось і парабіліся панамі.

Мы адышлі ад вальера. У ельніку Пятрок Кірылавіч папрасіў

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

ЁН РОБІЦЬ ЖЫЦЦЁ ПРЫГАЖЭЙШЫМ

Васілю ВОЙКАВУ — 70 гадоў

Заслужанаму артысту БССР Васілю Віктаравічу Войкаву гэтымі днямі споўнілася 70 гадоў. Доўгі час я працавала з ім і хацу расказаць пра гэтага сумленнага, добрага, сціплага чалавек, які беззапаветна прысвяціў сваё жыццё акцёрскай творчасці. Ён пачынаў з мастацкай самадзейнасці. У 1932 годзе прыйшоў у наш тэатр, тады яшчэ перасоўны, якім кіраваў Уладзімір Кумельскі. Хутка тэатр стаў стаячым (з базай у Магілёве), а ў 1939 годзе сюды была запрошана моладзь, якая скончыла Ленінградскі тэатральны інстытут (курс народнага артыста СССР Л. Вітэна). У ліку пакінутых у тэатры з ранейшага складу быў і Васіль Віктаравіч.

Ён іграў самыя разнастайныя ролі. Гэта і гадзінічых спраў мастар у «Крамлёўскіх курантах» М. Пагодзіна, і рэдактар амерыканскай ловай газеты ў «Рускім пытанні» К. Сіманава, і аптэкар у «Камеінным

гняздзе» Х. Вуаліюкі, і паліцэйскі саветнік у «Справе Даўмана» Л. Кручкоўскага, і Аргонт у «Хітрыках Скапэна» Мальёра, і магістр у спектаклі «Фуэнтэ Авехуна» Лопэ дэ Вэга. Але лепш за ўсё Войкаву ўдалася вобразы з п'ес Астроўскага і Горкага, такіх, як Гарэцкі («Ваўкі і авечкі»), Галутвін («На ўсякага мудраца дэволі прастаты»), Назар Аўдзеевіч («Дзеці сонца»). Пасля спектакля «Шалёныя грошы», дзе Васіль Віктаравіч іграў ролю камердынера Васількова Васіля, памятаю, рэжысёр спектакля народны артыст БССР Д. Арлоў сказаў: «Твой Васіль праўдзівы, і гэта добра! Додай вобразу нашай расійскай кемлівасці, і будзе здорава!». «Вы адзін з лепшых Галавасцікавых», — так ацэньваў работу Войкава ў спектаклі «Варвары» народны артыст БССР рэжысёр В. Фёдараў.

Спыніцца на ўсіх работах артыста немагчыма. Іх больш за сотню. Але аб самых значных з савацкага рэпертуару хачацца ўпам'януць. Гэта Міхай-стрэлачнік у спектаклі «Галоўная стайка» К. Губаравіча, які без позы і патэтыкі служыць справа разалюціць, Мамаляга ў спектаклі «Адзін год» паводле рамана Ю. Германа. Народны артыст БССР М. Яншын, які глядзеў спектакль, сказаў: «Гэта сапраўды маленькі шэдэўр акцёрскага выканання».

Васіль Віктаравіч — артыст вельмі праўдзівы, арганічны. Разам з тым яго работы падпарадкаваны яснай логіцы.

За 35 гадоў сумеснай работы я не магу прыпомніць выпадку, калі б па яго віне ўзнік які-небудзь канфлікт, дапушчана якая-небудзь нетактоўнасць у адносінах да таварышаў.

Заўсёды па-таварыску чулы, гэты артыст умеў далікатнай парадай памогчы таварышу, падтрымаць. А калі трэба, ён дасціпным жартам «здымае» цяжкі настрой і паспрыяе атмасферы добрага сяброўскага асяроддзя. У закулісным свеце гэта часта так неабходна. Інтэлігентны чалавек, Войкаў не проста збірае кнігі (іх у яго стэлажы і стэлажы — на ўсю кватэру!), а чытае літаратуру, каб здабыць для самога сябе і потым падарыць калегам цікавыя і патрэбныя для творчага скарыстання звесткі, навіны, высновы. Яго цікавіць і псіхалогія артыстычнага мастацтва, і географічныя далеглы, і філасофскае асэнсаванне жыцця. Мабіць, таму мы міжволі прыслухоўваемся да яго парад: ён ведае, ён імкнецца зрабіць кожны дзень прыгажэйшым за ўчарашні.

Семдзсят гадоў — нямаю. Але і сёння ўвечары Васілю Віктаравічу пазвоняць з тэатра і нагадоўць: ідзе спектакль, дзе яму трэба іграць... І ён сыграе па высокіх крытэрыях сапраўднага мастацтва!

Ганна АБУХОВІЧ,
народная артыстка
БССР.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФШАХ

Гомельскі абласны драматычны тэатр паназаў новы спектакль — «Тры сястры» А. Чэхава. Рэжысёр — народны артыст БССР І. Папоў, мастак — заслужаны дзель мастацтваў КазССР А. Кляўзер.

На здымку, зробленым У. Ткачэнкам, сцэна са спектакля. У ролях: Машы — А. Александрова, Грыны — Л. Гарбунова і Ольгі — І. Чальцова.

Падзеі Факты Навіны

□ Магілёўскі абком КПВ правёў нараду з кіраўнікамі вядучых калектываў мастацкай самадзейнасці вобласці. У рабоце нарады прынялі ўдзел сакратары гаркомаў і райкомаў партыі, кіраўнікі ўстаноў культуры, музычных і культурна-асветных устаноў вобласці. Размова ішла аб развіцці мастацкай самадзейнасці на Магілёўшчыне.

М. Назаровіч.

□ Другі год працуе драмгурток у калгасе Імя Ільіча Вешанковіцкага раёна. Нядаўна ён паставіў спектакль па п'есе А. Макаёнка «Трыбунал». Выступленні калектыву адбыліся ў калгасах Імя XX з'езда КПСС, «Паліт-аддзель» і іншых гаспа-

дарках «Вешанковіцкага раёна».

Т. Есіпенна.

□ У Кобрыне адбыўся рэспубліканскі семінар кіраўнікоў самадзейных духавых і эстрадных аркестраў гарадскіх і раённых дамоў культуры. На семінары былі кіраўнікі аркестраў і ансамбляў, метадысты абласных дамоў народнай творчасці. На семінары выступілі намеснік дырэктара Рэспубліканскага дома народнай творчасці Ф. Валдаў, дырыжор эстраднага аркестра Мінскага цырка Д. Сакалоў, дырыжор аркестра Беларускай вайскавай аб'ядн. В. Чудак, старшы метадыст Рэспубліканскага дома народнай творчасці В. Манкевіч і іншыя.

Удзельнікі семінара пазнаёміліся з мастацтвам эстраднага і духавога аркестраў Кобрынскага раённага дома культуры, народнага духавога аркестра Вярозаўскага раённага дома культуры, вальсана — інструментальнага ансамбля «Мялады» Кобрынскага раённага дома культуры.

А. Ясьноў.

□ У Гомелі прайшоў заключны канцэрт абласнога агляду палітычнай песні. Канцэрт адкрыў вальсана — інструментальны ансамбль Гомельскага шклозавода. У яго выкананні гучалі песні І. Лучанка «Хатынь» і «Журавы на Палессе ляццяць». Калектывы раёнаў і гарадоў вобласці выконвалі таксама песні «Партызаны палескіх лясцоў», «Варыжы, салдат», «Памяць сэрца» і іншыя.

М. Гагоўкін.

мяне пастаць, а сам падаўся неяк на крузе і вярнуўся хвілінак праз дзесьці. Вярнуўся—і паказаў:

— Вунь, ці бачыш? Нешта ляжыць.

— Снегам прысыпанае?..

Аказваецца, там ляжаў алень— апошняя ахвяра. Егер панастаўляў пастак, насыпаў агроты, але ваўкі і блізка не падыходзілі.

— На падлу не ідуць твае сантары, Запанелі.

Мы рушылі далей і пад расказы Ерафеева пра ваўкоў, пра іхнюю вайну з аленямі мне ўжо здавалася, што ўсе заечыя, лісьняы, кунічыя сляды, нават сляды вавэрак і мышэй вядуць з лесу ў вальер, што

ён не дагаварыў, што за гэтым «але», і адразу прыгадаў выпадак, які адбыўся два гады назад.

У тую зіму да вальера наведваліся два старыя ваўкі—воўк і ваўчыха. Зьвіры былі вопытныя, хітрыя, колькі разоў абкладалі іх сцяжкімі—ішлі, не бачыцца, пераз сцяжкі. Ніколі не пачавалі на адной лёжцы двойчы, нацыны пераходы рабілі вельмі далёкія—за кароткі зімовы дзень паліўнічыя не паспівалі абехаць тых сляды. Але аднойчы, узяўшы аленя і наеўшыся, падлязлішы, ваўкі не змаглі ісці—залеглі блізка ад вальера. Абыходзячы лес, Пятрок Кірылавіч заўважыў сляды, змікнуў, дзе маг-

сечанымі вантрабамі не здала сама здабываць кармы, і воўк карміў яе. А калі ваўка не стала—і яна не змагла жыць, не магла пракарміцца...

Увечары да егерскай хаткі вярнуўся на кані Копелеў. Паўдня ездзіў лесам, але так і не натрапіў на свежы ваўчыны след.

— Ідзем вчэраць,—прапанавалі Пятрок Кірылавіч.

На стала дыміў гарачы булён.

— Можна сёння павабім?—спытаў Копелеў.

— Можна,—пагадзіўся Ерафееў.

Мянялася квадра, і пад лесам падымалася вялікая белая поўні-

— Мабыць, іх тут няма,—казаў Копелеў, калі мы зноў сабраліся разам.

— Калі б былі—адгукнуліся. Не можа быць...

Яны сабраліся пеша ў Чэрыкаў.

Уласна кажучы, егеру гэта была звычайная дарога—вяртацца на нач да сям'і. Я заўсёды заставаўся ў хатцы, а Ерафееў ішоў познім вэчарам у Чэрыкаў, каб пераначаваўшы там, ранім-рана падняцца і зноў ісці на службу ў вальер. Але тым разам у Чэрыкаў мы пайшлі ўтраіх, бо раніной мне трэба было быць ля аўтобуса, каб сустрэць сябра.

Ці ж мы маглі ведаць, што, не адгукнуўшыся на голас Пятрака Кірылавіча, не пачуўшы яго, ваўкі якраз той ноччу і падыходзілі да вальера.

А яны прыйшлі.

Уранні, вярнуўшыся з Чэрыкава, мы апынуліся на месцы, дзе адбылася начная трагедыя. Пад аном егерскай хаткі, ля самай яе сцяны, адкінуўшы ногі і танклявую прыгожую шую, ляжала старая алень і над ёю стаяў самы стары ў вальеры алень Васіль. Ён лізаў мёртвай сяброўцы застылую пыху і зпад яго языка чырвоным, як запечаная кроў, стачочкам на нас глядзела-лабіскавала вялікае вока аленіхі. Яе кроў відаць было на снезе, на цагах аленіхі, на спіне хаткі—пад акном. Мы сталі ледзьве не побач з Васілём, ён як не бачыў нас. Але—пачуў. Азірнуўся і ўступіў месца: адышоўся і, сумна апусціўшы заўжды ганарлівую галаву, спыніўся водпаль на дарозе, з дакорам глядзеў на людзей, і вочы ў яго здаваліся такія ж чырвоныя, як у аленіхі.

Толькі цяпер мы заўважылі, што ўсе алені вальера сабраліся тут, ля хаткі—прыціхла сталі ў ельніку.

Пятрок Кірылавіч апусціўся на калені, беражліва ўзяў голаў аленіхі ў рукі і доўга глядзеў у яе чырвоныя адкрытыя, нібы жывыя, вочы. У гэтую хвіліну ўсе аразумелі не толькі трагедыю ночы, але і нешта большае: вырваўшыся ад ваўкоў, аленіха з апошніх сіл дабралася да хаткі і тут, пад самым акном, сцякла крывёю. Яна шукала паратунку ў чалавеча, верыла ў яго дабрыню і сілу, верыла—чалавек выратуе...

Нічога нікому не кажучы, Ерафееў запрог кая, паклаў на сані сцяжкі і стрэльбы—мы выехалі па ваўчыным следзе.

Дарога да апошняй лёжкі ваўкоў, да нашай справядліва жорсткай сустрэчы з імі была не блізкай—звяры справіліся далёка ад алені ад вальера.—і той маўклівай белай дарогай быў час думаць зноў пра аленяў, ваўкоў... Над усім гэтым лясным жыццём у вачах стаяла светлая постаць егера Пятрака Кірылавіча. Яго віны не было ў тым, што ўначы загінула старая аленіха: мне чулася, як яна звала да сябе Пятрака Кірылавіча, і ад гэтага яе зову, ужо незалежна ад вынікаў ночы, душа егера здавалася чыстай і светлай.

У вухах зноў чамусьці сталі шматлікія назвы зруйнаваных паліваенным жыццём лагераў смерці, па якіх у вайну прайшоў Ерафееў. Яшчэ я не разумеў, якая сувязь можа існаваць у жыцці егера паміж трагедыяй гэтае ночы і трагедыяй яго ваеннага лёсу, але сэрцам адчуваў, што нейкая сувязь ёсць, што ў душы егера ўсё гэта неяк звязана ў адзін вузел...

Нас вяло чырвонае вока старога аленіхі.

ВОЖА АЛЕНІХІ

ўсе сцяжкі туды былі сцяжкімі ўдэкаў ад лютых зьвіроў. Але болей за ўсіх іншых тут было аленіх слядоў. Паўз агародку алені скапцілі ўвесь снег. Гэта былі сляды вольных аленяў, выпушчаных з вальера за апошнія гады. Яны самі мусілі здабываць сабе харч, ра-тавацца ад ворага, але нібы тыя зайцы, туліліся да жаданага вальера, бо знаходзілі тут, ля агароджы, не толькі большую бяспеку, але і сьцейшую зімоўку—выкідаючы аленям кармы ў вальеры, дзядзька Пятрок шкадаваў і сваіх леташніх нестуюн-гадаванцаў: для іх таксама заўсёды выкіне альховых ды лазовых венікаў, а то бярэма сена, бульбы, капуста. Ён шчыра шкадаваў у лесе ўсё жывое, акрамя ваўкоў, і дзеля гэтага жывога часта забываўся, дзе канчаюцца егерскія абавязкі і дзе пачынаюцца жэсты яго чалавечае дабрыні.

У той дзень, калі добра ўзышло сонца, у вальер прыехаў паліўніч-вазнаўца з лясгаса Іван Копелеў. Ён прыехаў пасобіць Ерафееву секчы на корм аленям малады асінік, вынесці ім бульбу і капустныя качаны, а пасля абеду запрог старую кабылу, што стаяла ў вальеры, і паехаў шукаць ваўчыную лёжку. Мы з егерам зноў падаліся паўз агароджы—непадалёк ад хаткі Пятрок Кірылавіч перарабляў лавушку: праз яе алень мог заўсёды вярнуцца ў вальер з лесу, але ныводзіў алень не мог выйсці ў лес.

— Воўк не пройдзе?—спытаў я.

— Можна. Але...

ла быць іхняя лёжка, хуценька сабраў хлопцаў са стрэльбамі, абнеслі лёжку сцяжкімі і пачалі загон. Здарылася тое, што рэдка бывае: ваўкі пайшлі пераз сцяжкі. Вопытны, шмат разоў страляны воўк павёў за сабой ваўчыцу, тая пераадо-дела страх—і пайшла. Яны кінуліся пераз кварталную прасеку, на якой стаяў Ерафееў. Стрэл. Ваўчы-ха высока падскочыла, і Ерафееў паспеў страляць другі раз, з друго-га ствала. Але ваўкі зніклі. Абодва. Калі егер выбег на іхні след—убачыў кроў. Кінуўся па следзе—крыж не стала. Вэчарэла і Ерафееў вымушаны быў вярнуцца дадому.

— А наступная зіма выдалася снежная—не прайсці, не праехаць. Бульдозер па шанцы на Чэрыкаў пракапаў глыбокую траншею і вась на гэтай дарозе-траншеі вяртаўся дадому ўвечары знаёмы чэрыкаўскі шафёр. На самазвале. Раптам зірк—воўк перад самай машынай. Шафёр і пагнаў яго. Ляцеў на скорасці семдзесят кіламетраў у гадзіну. І воўк—перад самымі коламі. Доўга гэтак несліся. Воўк не мог прыбавіць хуткасці, і самазвал не мог на той дарозе. Але воўк неўзабаве стаўся і... аказаўся пад колам. Ды, гэта не ўсё. Галоўнае, што пасля знайшлі і ваўчыцу. Яна ляжала мёртва ў ельніку. Ніхто на яе не замахваўся, сваёй смерцю памерла. Я пазнаў яе—гэта ж па ёй страляў год назад дуплетам: маёй карцечку нутро было пасечана. Вось якая гісторыя. Значыць, ваўчы-ха пасля тых маіх стрэлаў з па-

ца. Яна падымалася позна, але, паказаўшыся над далёкім лясным грабянем, плыла ў неба хутка, быццам хтосьці без стомы каціў і каціў яе, што снежную бабу, угару. У вокнах егерскай хаткі святлела, як усёроўна дзела, разгара-лася аскляная белая зара і, калі гэ-тая белая зара разлілася на ўсё не-ба, на ўвесь лес—мы апынуліся, разабралі ў сэнцах стрэльбы і вый-шлі на ганак.

У тую ноч далёка ад вальера не пайшлі. Разбрыліся па сваіх засідках і прыціхлі, поўныя спадзяван-няў на сустрэчу са зьверам. Пятрок Кірылавіч зайшоў далёка наперад і там выў, як вылоць воўкі, зваў іх на свой, як ваўчыны, голас, а мы з Іванам, кожны ў сваёй засідцы, чакалі, прыслухоўваючыся да кожнага начнога шлоаху. Чуваць было, як недзе воддаль у ельніку ляс-каталі пагамі аб дрэвы алені, іш-чэ не супакоеныя на ноч, як трым-цеў на ветрыку сухі дубовы ліст—калі маўчаў Ерафееў. І ўсе галасы, усе шлоахі патаналі ўначы, калі ён зноў абуджаў лес сваім голасам, бо выў моцна, працяжна, ажно жудас-на было чуць гэтае раскацістае па-жадывае вышчэ.

Але ваўкі не ішлі.

Пятрок Кірылавіч выў то ў ку-лак, то ў збан, то ў круглае шкло ад газавай лямпы—усё гэта прыха-піў з сабою.—недзе столчы на ка-ленях, галасіў у дарогу, у снег, каб як падалей лесам разносіўся го-лас...

Ваўкі, аднак, не прыйшлі.

Глядзець на аленяў — заўсёды любата...

А ПЕСНЯ ЗАСТАЕЦА...

БАБРУЙСКАЯ МУЗЫЧНАЯ ШКОЛА ПРЫСВОЕНА ІМЯ Я. ЦІКОЦКАГА

— Не было чалавека, які б яго не любіў. Ён быў таленавіты кампазітар з унікальнай музычнай памяццю. І не толькі музычнай. Нас уражвалі яго эрудыцыя: веды ў галіне літаратуры, жывапісу і іншых мастацтваў. Ён заўсёды быў гатовы прыйсці на дапамогу мала-дому калегу, сябру, шчодрна падзя-ліцца думкамі, вопытам. Умеў ра-давацца чужому поспеху. Ніколі не жыў толькі для сябе. Вось ча-му мы і сабраліся сёння тут...

Гэтыя словы сказаў народны артыст БССР прафесар Анатоль Багатыроў на ўрачыстасях у Ба-бруйску, прысвечаных прысваен-ню гарадской музычнай школе імя Яўгена Карлавіча Цікоцкага. З гэ-

творчае станаўленне кампазітара—ён тут жыў з 1924 па 1934 год. У Бабруйску было напісана шмат яго твораў, у тым ліку Першая сімфонія. Першая ў творчасці кампазітара і ў беларускай музыцы наогул. Першая музычная школа ў горадзе таксама была створана па яго ініцыятыве. Да гэтага часу працягуюць у ёй яго калегі і вучні.

— Яўген Карлавіч быў надзвычай уважлівы да маладых педагогаў,— успамінае старэйшая вы-кладчыца школы Ганна Грунт. Толькі цяпер я разумею, што тады і сам ён быў вельмі малады чала-век. Але нам быў патрэбен столькі вопытны настаўнік, і ён зрабіўся ім для нас. Усё жыццё мы адчу-

насць перад ім. І ён чалавек чулы і шчырадушны, адчуваў такую ж адказнасць перад намі, адказ-насць перад людзьмі, якім дапа-мог. Нават у час вайны ён адшу-каў эвакуіраваных педагогаў, каб пасля вызвалення адразу ж са-браць іх і стварыць школу.

Так, з першых дзён работы шко-лы і да апошняга дні свайго жы-цця Я. Цікоцкі ведаў яе патрабы і клопаты, цікавіўся лясам педаго-гаў і выпускнікоў, радаваўся пош-хаму яе поспеху. А поспехі былі значныя. Варта толькі сказаць, што менавіта з афіцэстам гэтай школы прыйшлі ў музычнае жыц-цё рэспублікі І. Балодін, Ул. Алоў-нікаў, Л. Гарэлік, С. Асновіч і ін-шыя вядомыя дзеячы нашага ма-стацтва. У 1927 годзе ў школе па-чыналі працаваць толькі дзесяць настаўнікаў, зараз іх 70 і больш 700 вучняў.

«Мне хочацца напісаць песню пра Бабруйск—самы дарагі для

родным»,— гэтыя радкі аднаго з пісьмаў кампазітара. І сапраўды, Яўген Карлавіч напісаў і падарыў гораду дзве песні на словы бабруй-скага самадзейнага паэта М. Бірэ-зінскага—«Родны Бабруйск» і «Песня пра народную настаўніцу».

Акрамя А. Багатырова, у госці да вучняў і педагогаў Бабруйскай музычнай школы прыехалі народ-ны артыст СССР Р. Шырма, на-родныя артысты БССР Л. Галуш-кіна і Т. Шымю, заслужаныя ар-тысты БССР Н. Ражкова і А. Саў-чанна, салістка Беларускага тэле-бачання і радыё Г. Ванводзіна, сын кампазітара доктар філалагі-чных навук М. Цікоцкі. Адбыўся канцэрт з твораў Я. Цікоцкага, удзельнікамі якога былі і госці, і гаспадары.

ЯКІ ўСЕ кампазітары яго накалення. Дзмітрый Смольскі заўсёды ў творчых эксперыментах і пошуках. Сярод яго эксперыментальных твораў ёсць і яркія мастацкія знаходкі. У камернай араторыі «Песні Хірасімы» і ў Санаце для флейты і фартэпіяна серыёзную тэхніку і некаторыя прыёмы араторыі Смольскі падначальваў задачам раскрыцця мастацкай задумы, яны тут былі і драматургічна апраўданы. Але, на маю думку, сапраўдныя ўдачы прышлі да аўтара ў радзе яго апошніх твораў: у вакальных цыклах «Бабін век» на словы Е. Лось і «Іспанскі трыціх» на словы Гарсіі Лоркі, у араторыі «Мая Радзіма» для чытальніка, тэнора, баса, хору і сімфанічнага аркестра на словы беларускіх паэтаў.

Самая значная і ў пэўным сэнсе этанная работа — «Мая Радзіма».

Араторыя прасякнута любоўю да Радзімы, якая перажыла ўсе цяжкасці вярхоўнага гадоў, патрыятызм і грамадзянскі напалам. Музыкальная мова яе — ярка нацыянальная, лакальная і дакладная. Смольскаму не ўласціва шырокае, сімфанічнае дыханне, працяглае няспыннае тэматычнае магнётанне, якое вядзе да ўзбуйнення формы і ўтварэння складаных шматслонных харавых масіваў. Музыкальная драматургія араторыі трымаецца не на скразным тэматычным развіцці, а на супастаўленні кантрастаў як паміж часткамі, так і ўнутры іх. І гэтак падначалена ўся кампазіцыйная структура, усе сродкі музычнага вышлэння.

1-я частка (словы Р. Барадуліна) і 9-я частка араторыі (словы М. Танка), якія ўспраўняюць характэрны роднай мовы, пакаіваюць уражанне вобразна-сэнсавых пераклічак і гучаць як пралог і эпілог. Лірыка прадстаўлена ў араторыі шырока (у абсалютнай пастаральнасці музыкі пачатку 3-й часткі, задушэнасці харавых распеваў 8-й і 9-й частак). Асабліва багатай зместам і маляўнічасцю становіцца тут півучая, тонкапаэтычная і празрыстая песня прыродзе — 5-я частка на словы С. Грахоўскага.

Лірычным карцінам супрацьпастаўлены яркія жанрава-бытавыя замалеўкі 3-й (словы А. Аляксандравіча) і 4-й (словы А. Стывера) частак. Форма жартоўнага песеннага дыялога паказала аўтару і рытмічную выразнасць, і ладавыя пабудовы, і маляўнічую шчодрасць хору і аркестра.

Арыгінальная падача лірычнага верша Н. Гілевіча ў 2-й частцы («Я песню прызнання табе складаў»). Замест чакаемай распевнасці — энергічны і разам з тым суровы, нервова-імпульсіўны напеў.

Лірыка-драматычны цэнтр — 6-я частка (словы А. Вярцінскага). Гэта адна з захапляючых старонак твора. Яркія знаходкі кам-

пазітара — выкарыстанне ў музыцы прыёмаў паэтычных параўнанняў і паралелізмаў. Значны сэнс набывае беларуская народная песня «Ой, хацела мяне маці за чацвёртага аддаць» (эпіграф да верша А. Вярцінскага) у новай кампазітарскай інтэрпрэтацыі. Яна з жартаўлівай ператварэцтва ў своеасаблівы сімвал народнага гора. Вобразная шматпланавасць зместу гэтай часткі пераканаўча раскрываецца трыма самастойнымі пластамі музычнага развіцця — сумны напеў альтовай флейты, партыя чытальніка і моўныя інтанацыі ў партыі саліста баса, народна-песенная тэма ў жаночым хоры...

І новы эмацыянальна-псіхалагічны кантраст — пранікнёны жаночы а-капальны хор «Ой, крушына, крушына» (8-я частка, словы народныя), напісаны ў манеры народнай падгалосачнай поліфаніі.

Драматургія твора здаецца мне пераканаўчай за выключэннем

У часе канцэрта Д. Смольскага павіншаваў народны артыст СССР Р. Шыр-ма, Фота А. КАЛЯДЫ.

РЭЧЫШЧА ТВОРЧЫХ ШУКАННЯЎ

асобных момантаў у 9-й частцы. Гэта датычыцца фугата ў пачатку часткі. Напісанае з выдатным веданнем поліфанічнай тэхнікі, у духу барока, фугата выклікае пэўнае педаўменне сваёй наўмыснай стылізацыяй. Філасофскі змест верша М. Танка, пакадзенага ў аснову гэтай часткі, наўрад ці ставіцца з тымі стылявымі адценнямі музыкі, якімі карыстаецца Смольскі.

Адзіства ў гэтай музыцы пралучаецца ў многім, і, перш за ўсё, у захапанні пэўнага кола народна-песенных інтанацый з лўнай апарай на нівітовасць — як у мелодыі, так і ў гармоніі. Адзіства адчуваецца і ў гарманічнай мове араторыі (характэрныя секундарныя зрухі, апора на народныя лады), і ў вобразна-сэнсавай нагрукцы некаторых сола (сола альтовай флейты ў 6-й частцы, англійскага рэжыма — у 3-й частцы, валторны — у фінале). Калі ёмістасць і глыбіня твора дасягаецца яснымі сродкамі, гэта сведчанне творчай сталасці кампазітара.

Упершыню выкананае Канцэртна для скрыпкі і струннага аркестра Смольскага яшчэ раз пацверджае прафесійнасць аўтара. Перш за ўсё хачу адзначыць арыгінальнасць тэматычнага развіцця п'есы. Кампазітар узв'язвае адну з самых папулярных беларускіх песень, здавалася б, вельмі «запетыю» — «Чаму ж мне не пець» і на яе аснове пабудоваў усе тры часткі твора. Звабляе мелодыя засваілася свежымі фарбамі, зазяла новымі грамамі. Яна гучыць то напружана-эпічна, з печальнымі трытонавымі заканчэннямі фраз (на ўступе і заключэнні 1-й часткі), то

весела і радасна (у 3-й частцы), то насцярожана (у выглядзе фонавага пласта ў 1-й частцы). З асноўнага тэматычнага «зерня» вырастаюць і новыя тэмы, сярод якіх натхнёная лірычна-працяжная з 2-й часткі.

Некалькі слоў аб выканаўцах. Араторыя «Мая Радзіма» гучала ўжо двойчы, і музыканты (Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР пад кіраўніцтвам дырыжора Ю. Яфімава і Дзяржаўна-академічна-харавая капэла БССР — галоўны дырыжор В. Раговіч) заглябіліся ў яе вобразна-эмацыянальны лад. Салісты ж (бас — М. Дружына, тэнор — Л. Івашкоў) выступалі ў араторыі ўпершыню і, трэба сказаць, парадавалі слухачоў. Праўда, Л. Івашкоў хочацца пажадаць большай свабоды ў фразіроўцы. Выразна выконваў сваю партыю чытальнік (В. Анісенка). Пэўна шурпатасць у ансамблі (у 2-й і 4-й частках) і залішне зацягнутыя паўзы паміж часткамі сведчылі аб тым, што яшчэ не ўсе выканаўчыя цяжкасці пераадолены. Канцэртна з добрым артыстызмам выканаў Р. Нодэль у суправаджэнні струннага групы сімфанічнага аркестра.

Бадай, не так часта сустрапені кампазітара, які б аднолькава насіхова працаваў як у сферы сур'ёзнай музыкі, так і ў музыцы эстраднай, так званай лёгкай. З аднаго боку — пошукі найноўшых вышлэнчых музычных сродкаў перадна вельмі ўскладнёных, з другога — зварот да плакатна-ідэіі прыёмаў пісьма, іншы раз наўмысна спрошчаных. І трэба сказаць, што ў творчасці Смольскага надыла добра ўжываюцца паміж сабой гэтыя палярныя стыхіі. Слышачы на папулярных песнях гэтай відымага па эстрадзе і на радыё тысячам слухачоў кампазітара, мабыць, няма неабходнасці. У той вечар мы назіраем і з двума

новымі песеннымі творами яго — «Вы куды, журавы» на словы Ул. Арлова з кінафільма «Была вайна...» і «Наш век» (тэкст М. Ясеня). Першая песня захавала сваёй лірычнай цеплынёй і задушэнасцю, у другой аўтар музыкі прапанаваў вострую дынаміку, на-сучаснаму імкліваю рытмічную плынь. Гэтыя творы прадстаўлялі аўдыторыі Э. Міцуль і В. Вульчыч, якім акампаніраваў аркестр Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам Б. Райскага. Зала цёпла сустракала і даўно вядомыя песенныя творы — «Абелскі», «Песня аб Радзіме», «Сэрца Брэста», «У кожнага ёсць свая песня...» і іншыя (сярод выканаўцаў былі З. Бабій, А. Падгайскі, Т. Раеўская і іншыя артысты Мінска).

У заключэнне хачу спыніцца на незвычайнай форме канцэрта. Дапамагі, гэта быў тэлеканцэрт, арганізаваны музычнай рэдакцыяй Беларускага тэлебачання (галоўны рэдактар Г. Ананьева). Сэрыя тэлевізійных аўтарскіх вечароў праводзіцца ўжо некалькі гадоў, але ўпершыню такі канцэрт ішоў у эфір непасрэдна з канцэртнай залы філармоніі. У гэтым ёсць свае вартасці. Па-першае, магчымасць выканання твораў буйной формы са шматлікімі складанымі ўдзелнікамі; па-другое, жывае рэакцыя аўдыторыі слухачоў і непасрэднае сустрачка з гледачом, які мае магчымасць паглядзець сваімі ўражаннямі. У такім канцэрте многае, безумоўна, залежыць ад вядучага. І вярта адзначыць, што малоды лектар-музыказнаўца Э. Язерскі добра справілася са сваёй задачай.

Канцэрт з бязмежнай аўдыторыяй — так можна назваць тое, што адбылася ў той вечар у філарманічнай зале і на бланкітных экранях тэлевізараў.

Н. КАПЕСНІКАВА.

РЭЛЬЕФНАСЦЬ МУЗЫЧНАГА ВОБРАЗА

Успаміны, успаміны... Неакрэсленыя, прывідныя, яны то адыходзяць некуды ўдалеч, то зноў узнікаюць, пераварочваючы душу, узрушаючы памяць. Яны як трывожны зван лісця, што трымаецца пад навалістым ветрам, як чырвоначорныя хмары, як пясчанач буре, што ўздываецца перад першым раскатам грому.

Успаміны, успаміны... Ад іх нікуды не збегчы, не схвацаць, бо гэта было... Чорныя коміны некалі жылых пёсаў. Сіль неба, нібы закопчанага пажарамі. Дарогі, сталатаныя тысячамі ног, — салдацкіх, жаночых, дзіцячых.

І стогн... Стогн-галашэнне па роднай знявечанай зямлі па загубленых махах, па неспатольным каханні, па страчаным мужы, сыне, браце...

У філарманічнай зале гучыць вакальна-сімфанічная паэма Г. Ва-

нера «Вечна жывыя». Яе выконваюць Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР, якім дырыжыруе Юрый Яфімаў, і жаночая група Акадэмічнай харавой капэлы БССР. Ціжкія, амаль немагчыма перадаць словамі змест музычнага твора, але калі такое жаданне ўзнікае, гэта ўжо само па сабе сведчыць, што ён закрануў твае паўцы, абудзіў думку.

Па аўтарскі канцэрт Генрыха Вагнера прышлі людзі розных пакаленняў. Для адных вайна — атакі і партызанскія лясы, для другіх — кігіі Бакланава, Няжрасава, Быкава, для трэціх — першыя, страшныя успаміны дзяцінства.

Гучыць жалобная песня без слоў. Нібы сама зямля крычыць ад болю.

Паступова мелодыя робіцца энергічнай, бурнай — нарастае працэт сумнага цялёнага разгалу ворагаў. Сымвалізуючы чысціню і ўнутраную сілу парода, яго імкненне да волі, узнікае ў аркестры мелодыя беларускай народнай песні «Навой, ветрык». Спачатку няшмат і сумная, яна мяняе, нібыта запалаючае аркестру і ўрэшце гучыць на поўны голас. Гэта голас пратэсту і барацьбы.

«Вечна жывыя», на маю думку, адзін з самых лепшых твораў Вагнера, — сказаў Ігар Лучанок. — Колькі ўжо разоў ён гучыць, а хваліце па-ранейшаму можа, нават яшчэ больш. Такое ўласціва толькі сапраўднаму мастацтву...

Акрамя паэмы «Вечна жывыя», у канцэрте прагучалі Сімфонія, сюіта з балета «Пасля балю», Канцэрт для фартэпіяна з аркестрам, у якім партыю фартэпіяна віртуозна выканаў лаўрэат Міжнароднага конкурсу Валерый Шаці.

Мяне прывабіла ў гэтым канцэрте, — сказаў піяніст, — свежасць, нечаканасць гарманічных спалучэнняў і інтанацый, арыгінальны, капрызны рытм, складанасць вобразаў пры агульнай празрыстасці фактуры. Калі гаварыць пра кожную частку асобна, то першая мне здаецца найбольш удалай у драматычных адносінах. Неяк прыткну мяне пракалілі, што я не аталеў данесці да слухача яе лірычных момантаў. Шчыра кажучы, ніякай лірыкі ў першай частцы я проста не знайшоў. Яна цікавая іншым — вострай канфліктнай драматургіяй, сутыкненнем кантрастных тэм. Нясмроў лірычнай здаецца мне другая частка. Сёння я іграў яе з асаблівай асалядай. Надаваўшы доўгі быў кантакт з аркестрам. За гэтыя ў першую чаргу ўзячы Юрыю Яфімаву, які дырыжыраваў вельмі тонка і чула. Мне нават здалося, што сёння я алкруў для сябе ў гэтай частцы нейкія новыя багаты. Самая святлочная, якая, эфектная трэцяя частка. У яе танцавальных напевах выразна гучаць інтанацыі беларускага фальклору. Канцэрт тэхнічна вельмі складаны. Але складанасць гэтая амаль заўсёды апраўдана імкненнем кампазітара як мага больш глыбока і шматгран-

на перадаць пульс сучаснага імклівага, інтэлектуальнага жыцця...

«Вальс», «Навана», «Маскі», «Цыганскі напеў», «Начыны горад» — усе гэтыя маляўнічыя старонкі музыкі балета «Пасля балю» ўвайшлі ў канцэртную сюіту. Кожная з іх мае сваю драматургію, мастацкую завершанасць. У іх — і шалёнай веселасці вялікага начнога горада, і шчылівай туга, і пшчота, і страх адзіночаты, і страсная прага ўзаемаразумення.

— Мне як рэжысёру драматычнага тэатра вельмі падабаецца Вагнер — аўтар тэатральнай музыкі, — гаворыць рэжысёр Рэспубліканскага тэатра юнага гледача Генадзь Баравік. — бо яна выразная, вобразная. Нават чалавек, не знаёмы з балетам «Пасля балю», мне здаецца, можа яго зрокана адчуць, праслухаўшы адну толькі музыку. Я маю на ўвазе не толькі і не столькі знешнія прыёмы выразнасці, але перш за ўсё псіхалагічную глыбіню вобразаў. Так, напрыклад, у «Цыганскім напева» кампазітар адмовіўся ад прыкметнай эфектнай эзотыкі, а стварыў характар, які застаецца ў памяці...

На жаль, стрыманай, калядзей прагучала на канцэрте Сімфонія. Высокі прафесіяналізм вызначае гэты твор. У ім — багацце тэм і майстэрства іх развіцця, своеасаблівасць рытмаў, яркасць інструментальнасці. Гэтыя ж рысы ўласцівы і ўсёй творчасці кампазітара.

Святлана КЛІМКОВІЧ.

Лявон КУДЛА

У КОЖНАГА СВОЙ КЛОПАТ

У кватэры пісьменніка зазваніў тэлефон. Трубку зняла цешча.

— Гэта з Палаца культуры вас турбуюць. Папрасце, калі ласка, да тэлефона Мікіты Іванавіча, — пачуўся заклапочаны голас.

— Нельга, — уздыхнула цешча.

— У нас заўтра мерапрыемства. Мы дамовіліся з Мікітам Іванавічам, што ён выступіць.

— Не выступіць цяпер...

— Але ж ён абліцаў...

— Ён нікому не адмаўляў. Выконваў просьбы. Але, усё...

— Як усё? У нас жа сарвецца мерапрыемства.

— Няма Мікіты Іванавіча, памёр.

— Але ж на тым тыдні мы дамовіліся, у нас мерапрыемства.

— Ну, а на гэтым тыдні ён прыйшоў дадому з мерапрыемства, хапіўся за сэрца і памёр.

— Як гэта памёр? Зусім памёр?

— Пахавалі ўчора.

— Як гэта пахавалі?

— Так. Завезлі на могілкі і пахавалі.

— Ну і што ж цяпер рабіць? У нас жа мерапрыемства зрываецца...

ПАМЫЛКА

Вучань чацвёртага класа прыбег са школы і з цікавасцю зірнуў на стол, на якім ляжала толькі што купленае бацькам кніга «Гегель».

— Гэта ж трэба! — здзівіўся хлопчык. — У адным слове аж дзве памылкі: трэба напісаць «Гогаль», а яны напісалі «Гегель»...

УСЁ ЯСНА

Жонка выправіла мужа з хлопчыкам пагуляць на вуліцу, каб яны не перацікаліся і прыбіраць у хаце. Калі праз дзве гадзіны яны вярнуліся, спытала сына:

— Ну, дзе вы былі?
— У кафэ, — адказаў хлопчык.

— Што вы там рабілі?
— Плілі ліманад.

— І тата таксама піў ліманад? — перапытала жонка.

— Ага. Тата ўзяў мне шклянку ліманад і сабе палову шклянкі ліманад.

— А потым?

— Тата выпіў свой ліманад і запіў маймі ліманад.

Бацька сярдзіта зірнуў на сына.

— Што, не праўда? — абянтэжыўся хлопчык.

— Праўда, сынку, — усміхнулася жонка. — Тата вельмі любіць ліманад, — і павяла мужа ў другі пакой.

Уладзімір ПРАВАСУД

ТВОРЧЫЯ ПАКУТЫ

Маладзіка на небе серп
Над дачаю павіс.
А Станіслаў па клічцы Свэрб
Ледзь за сталом не скіс.

Сядзіць. А кнігі — па баках.
Паперы чыстай стос.
Знаёмы свежай фарбы пах
Яму казыча нос.

А думкі мрояцца ў яго,
Ніяк іх не суняць.
Артыкул трэба. Пра каго?
Ну, пра каго пісаць!

Вось кніжку новую Якім
Яму падараваў.
Слабая кніжачка.
Ды з ім
Даўно пасябраваў.

Хоць быў з Якімам угавор,
Дзе трэба — падтрымаць.
Ды дужа ўжо слабенькі твор,
Як пахвалу пісаць!

А можа ўсё ж нафугаваць!
Адсохне хай рука,
Што ўздумае крытыкаваць
Суседа-дзубака!

Ды і артыкул трэ якраз,
Бо папракнучы, што Свэрб
Не заўважае бегу час
І сённяшні патрэб.

А мо падсыпаць незнарок
У крупнік Тамашу
Жмень колькі перцу, як урок,
Каб апякло душу!

Яно то так, ды і не так,
У вершы ён слабак,
Ды перчыць юшку ён... І які
На юшку ён мастак!

А можа Янку крытыкну,
Хоць, праўда, ён зямляк...
Не, не! У Якім на куццю
Якія клічкі! Смак!

...Не варыць нешта галава,
Што хочаш тут рабі.
Рыбачы з тым, з тым паляваў,
А з гэтым чарку піў...

Пісаць на іх нейк не з рукі,
Тым больш крытыкаваць.
Куды ні глянеш — дружбакі.
Дык пра каго ж пісаць!

Маладзіка на небе серп
Даўно ўжо не вісіць.
А Станіслаў па клічцы Свэрб
У роздуме сядзіць.

А. ПАЛЕУСКІ

ГУЛЬНЯ

За сталом гуляюць у даміно: Іван Пракопавіч, загадчык базы, і Кладаўшчык Федзя. Іван Пракопавіч — тоўсты, з чырвоным тварам. Федзя — худы. Іван Пракопавіч час ад часу слініць пальцы, Федзя — круціць валасы.

Трэці раз выйграе загадчык, і Федзя лезе пад стол, як і было дамоўлена перад пачаткам гульні. Іван Пракопавіч гучна смяецца:

— Ну і дзівак ты, Федзя, я такіх яшчэ не бачыў. Прайграць тры разы запар! Скажы каму — не паверыць. Пад стол, дружа, пад стол, роднёныкі!

Потым гульня пачынаецца зноў. Чырвоны твар Івана Пракопавіча раптам зрабіўся сіні — партыю выйграў Федзя.

— Прашу, — кажа павеселелы Кладаўшчык, — пад стол, Іван Пракопавіч! Пад стол!

Загалчык здуе.

— Які ж ты ўсё такі чалавек, Федзя! Не ведаў! Я павінен лезці пад стол? Думаў — ты сапраўдны чалавек.

— Прабачце, Іван Пракопавіч, але ж гэта гульня. Тут законы для ўсіх аднолькавыя.

— Аднолькавыя?! Між іншым, калі ў цябе дзесьці згубіўся мяшчок з цукрам, я цябе не пакараў. Памятаеш? Ну, дык што, лезці мне пад стол?

— Як хочаце, Іван Пракопавіч, воля ваша, — адказвае Федзя.

— Так бы адразу. А то — лезь! Хе-хе!..

Гульня ў даміно працягваецца. Перамога ў украінскай Васіль ТКАЧОУ.

Георгій ЮРЧАНКА

РАЗВАГА

Уладзімір ЛЯПЕШКІН

Майскі гром на сто вёрстаў кругом
Сігалаву векавечныя далі...
На сцяжынцы маленства майго
Слуп бетонны глыбока унапалі.

Трэці год ён смугу-далячынь
Аглядае, высокі і горды.
На дратах яго ўдзены і уначы
Вецер трапіа бярэ акорды.

І калі з Церабелі вясной
Буду йсці паўз чаромхі і бэзу,
Перашкоду міну стараной,
А на слух, хоць цягні, не палезу...

В. НАХЦІГАЛЬ

ЛАСКАВАСЦЬ

Толькі паспеў я разгарнуць газету, як пачуў з кухні голас маёй жонкі:

— Збегай хуценька ў магазін! Кава зараз закіпіць, а ў мяне — ні драбчочка цукру.

— Якраз цяпер заўважыла! — агрызнуўся я і, неахотна адклаўшы газету, выйшаў на вуліцу.

Вось і прадуктовы магазін. Яшчэ праз шкло вітрыны я ўбачыў доўгую чаргу ля прылаўка. Прадавец недзе знік, быццам яго тут і не было. Рабочыя цягалі са двара нейкія белыя мяхі. Відаць, з цукрам.

— Вы апошняя? — вярнуўся я да жанчыны ў аквамарынавым плашчы.

— Так, — адказала яна

і какетліва дадала: — Мужчыны заўсёды некуды спяшаюцца. А ў мяне сёння час ёсць, таму дазваляю вам стаць перада мной.

— Ну што вы! — паспрабаваў адмовіцца я, але тут жа згадзіўся, успомніўшы, што яшчэ не снедаў.

Не паспеў я нават падзякаваць гэтай жанчыне, як да мяне звярнулася ўзброеная дзвюма гаспадарчымі сумкамі брунетка, што цяпер была перада мной:

— Мне трэба будзе шмат чаго купіць, — прабуркавала яна, — так што можаце станавіцца наперадзе.

Я прасунуўся яшчэ на паўметра. Цяпер перада мной былі толькі тры жанчыны. Яны неяк над-

та пяшчотна паглядзелі на мяне, і тая, што стаяла першая, прамовіла з усмешкай:

— Станавіцеся, грамадзянін, наперадзе ўсіх. Вы ж адзіны ў нашай чарзе мужчына, і жонка, відаць, чакае вас з нецярпеннем.

«Якія ж разумныя і ласкавыя ўсе жанчыны, — расчудлена думаў я. — Яны ведаюць, што наш брат не вельмі ахочы стаяць у чарзе, і пайшлі мне насустрач».

У гэты момант з'явілася, нарэшце, прадаўшчыца. Я купіў кілаграм цукру і не паспеў нават на крок адыйсці ад прылаўка, як мяне акружылі ўсе пакупніцы і ў адзін голас запыталіся:

— Скажыце, калі ласка, а цукар не вільготны? Пераклаў з нямецкай Г. БАЛАШ.

МІМАХОДЗЬ

А. ШАУЦОУ

Ён мог змарозіць любое глупства.
Нават летам.

Блыха на льева лічыла сябе асобай,
блізкай да цара.

Адзін у гісторыю ўваходзіць, другі — унаўзае на каленях.

Пра пісьменніка гаворылі: «Ён ні ў «Немане» не тоне, ні ў «Шалымі» не гарыць».

Даньчліваець нараджае вучоных і плеткароў.
Усё залежыць ад маштабу душы і інфармацыі.

Д. ПАЛОНСКИ

Для паведавання колькасці як кур патрэбны дызарэзу

З ЗАМЕЖНАГА ГУМАРУ

— Значыць, ты не ведаеш, калі пачалася Трыццацігадовая вайна?

— Так, пан настаўнік. Але я ведаю, колькі год яна працягвалася.

— Вы гаворыце па-англійску?

— Не.

— Па-французску?

— Не.

— Але ж тут напісана, што ў вашым рэстаране гавораць на ўсіх мовах?

— Гэта госці, а не мы.

У магазіне матацыклаў.
— Вам заплакаваць, ці разаб'еце яго адразу!

Пральні самаабслугі вельмі палячаюць працу мужчын, ці не так?

Дзіўна, як гэта нікому не прыйшло ў галаву ўключыць у лік выйгрышаў па латарэі не толькі аўтамашыну, але і гараж...

На чыгуначным вакзале, у буфэце.
— Мы стараемся даваць порцыі меншыя, каб ніхто з пасажыраў не спазніўся на поезд.

З нямецкай пераклаў
В. КАЧАНАУ.

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету.

Газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад укладзіца ўнутраным аркушам у знешнім.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэляў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦН КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакрытара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра і музыкі — 33-24-62, аддзела вышэйшага мастацтва, архітэктуры і вытворчых эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.